

**SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

EDMUND HUSSERL'İN FENOMENOLOJİSİ VE BATI KRİZİ

**SERTUĞ ESEN
1130228009**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
PROF.DR. MEVLÜT ALBAYRAK**

ISPARTA, 2015

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ SAVUNMA
SINAV TUTANAĞI

Tez Savunması 1

Tarih:12/3/2015

Enstitü Yönetim Kurulunun 14/01/2015 tarih ve 03/b sayılı kararıyla oluşturulan jürimiz Felsefe Anabilim Dalı Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS öğrencisi Sertuğ ESEN 'nın "Edmund Husserl'in Fenomenolojisi ve Batı Krizi" başlıklı tezini incelemek ve değerlendirmek üzere 12/3/2015 tarihinde saat 11.0'da toplanmış ve adayı tez savunmasına almıştır.

Lisansüstü Yönetmeliği Madde 25 uyarınca adaya 75 dakika süreyle teziyle ilgili sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tezinin aşağıda belirtilen sebeplerle,

☒ **Tezin kabul edilmesine**

(Öğrenci, varsa jüri tarafından gerekli görülen düzeltmeleri yaparak, tezinin onaylı son şeklini bir (1) ay içinde Enstitü'ye teslim etmelidir.)

☐ **Tezde düzeltme verilmesine**

(Öğrenci, tezde gerekli görülen düzeltmeleri yaptıktan sonra üç (3) ay içinde savunmasını yineleyecektir.)

☐ **Tezin reddedilmesine**

(Öğrenci,yeni tez konusu belirlemelidir.)

***Tez adı değişikliği yapıldı/yapılmadı.**

oy birliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.

Gereği için arz olunur.

Jüri	Adı Soyadı	İmza
Danışman	:Prof.Dr. Mevlüt ALBAYRAK	
Üye	:Yrd.Doç.Dr. Soner SOYSAL	
Üye	:Doç.Dr..Cevdet YILMAZ	

Ek :Her Bir Jüriye Ait Tez Değerlendirme Jüri Raporları

Enstitü Yönetim Kurulu Kararı	Tarih:	Karar No:
Bu form danışman tarafından düzenlenerek 3 gün içerisinde ilgili Anabilim Dalı aracılığı ile Enstitüye teslim edilir.		

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Edmund Husserl’in Fenomenolojisi ve Batı Krizi” adlı çalışmamın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

İmza
Ad Soyad
Tarih
Sertip ESEN
12.03.2015

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EDMUND HUSSERL'İN FENOMENOLOJİSİ VE BATI KRİZİ

SERTUĞ ESEN

**SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI**

DANIŞMAN: PROF. DR. MEVLÜT ALBAYRAK

Bu çalışmanın amacı felsefe ve Avrupa medeniyetinde yaşanan krizi Husserl'in fenomenoloji yöntemiyle irdeleme imkânı yaratmaktır. Bu doğrultuda geniş çaplı bir bakış açısı yakalıyor ve bir süreliğine de olsa görünür dünyadan kendimizi soyutlama imkânı buluyoruz.

Felsefenin bir bilim olma yolunda çaba sarf etmesi gerektiğini düşünen Husserl geçmişten günümüze gelerek gerçekçi bir tablo ortaya koymaya çalışır. Zaman akıp gitse de doğrular dönüşerek var olmaya devam edecektir. Özne ve nesne dünyaları arasında sürekli birbirini keşfeden ve dönüşümler gerçekleştiren bir ilişki bütünlüğü vardır. Sadece modern doğa bilimlerine bel bağlayan bir yaşam tek yönlü ve başarısız olacaktır.

İşte Husserl bu noktada; felsefenin bu fener görevini hangi koşullarla yerine getirebileceği üzerine düşünmüş ve bu görevi, Felsefe alanında yeni bir yöntem olan fenomenolojiye yüklemiş, öze dönüşü yakalamaya çalışmıştır. Fenomenolojinin çıkış

noktası doğal dünyanın ayrıca alınmasıdır. Fenomenolojik indirgeme ile mutlak bilinçte başlayan yolculuğumuz birçok sorgulama ve kıyaslama ile bizi baş başa bırakır.

Batının da bu felsefi metotla özlenen ve beklenen gerçek Batı medeniyet değerlerini kökensel bir bakışla geleceğe aktarabileceğine inanmıştı. Sadece bilimsel verilerin aydınlığında kendine yol bulmaya çalışan Batı için bu aydınlık yeterli gelebilecek mi ya da bir an için konumunu her manada sorgulayabilecek bir öze bakışı ve kökensel sorgulayışı gerçekleştirebilecek miydi?

Husserl'e göre, önce Fenomenoloji doğru algılanabilmeli sonra da evrensel bir ölçüt kabulüyle Batı Uygarlığına yansıtılabilmelidir. Eğer bu yansıtmayı başarırsanız nelerin daha net ortaya çıktığını görme şansına sahip olursunuz. Hastalığı teşhis edemeyenler tedaviyi de doğru olarak gerçekleştiremezler.

Sonuç olarak söylemek gerekirse dönemsel büyük bir gayreti yansıtan fenomenoloji çalışmalarını iyi anlamaya çalışırsak Avrupa'nın kendi krizi için bulmaya çalıştığı yöntemleri de daha iyi anlamış oluruz. Felsefe ve modern bilimlere rakip haline getirmeden Avrupa'nın köklerinde buluşturabilmeli ve özlenen krizsiz bir yaşama kucak açabilmeliyiz.

2015, 110 sayfa ANAHTAR KELİMELEER: Fenomenoloji, öz, indirgeme, bilinç, değer, Avrupa, kriz

ABSTRACT

MASTER’S THESIS

EDMUND HUSSERL’S PHENOMONOLOGY AND WESTERN CRISIS

SERTUĞ ESEN

**SÜLEYMAN DEMİREL UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF PHILOSOPHY**

SUPERVISOR: PROF.DR. MEVLÜT ALBAYRAK

The purpose of this study is to create opportunities for the examination of the crisis lived in the European civilization through the phenomenological method of Edmund Husserl. By the help of this approach, though for a short time, we reach a broad perspective and find an opportunity to withdraw ourselves from the visible world.

Husserl, who think that philosophy should struggle for becoming a science, tries to put a realistic perspective by a route starting from the past to the present. Although time will pass away, yet the truth will continue to exist by transformation. Between the worlds of subject and object, there is a unity which will continuously explore and transform each other mutually. A life, depending solely on the natural sciences, would be single-sided, and it would fail.

At this point, Husserl thinks on the conditions on which philosophy will perform this duty of enlightening, and, in order to capture the essence, loads this duty to phenomenology, which, then, was a new method in the field of philosophy. The starting point of phenomenology is to bracket the natural world. Our journey, which begins with

the phenomenological reduction into the absolute consciousness, faces us with lots of questioning and comparisons.

The West believed that, through a genealogical view, the real values of the Western civilization, which are long-longed and expected, would be transferred to the future. For the West, which was trying to find a way for itself solely by means of the light from scientific data, does this light would be sufficient or it would reach a position, which includes an essential view and a genealogical interrogation, to question its position in every sense?

According to Husserl, in the first place, phenomenology should be understood correctly, and it should be imposed upon the Western civilization as an accepted universal criterion. If you are successful in this imposition, then you would have the chance of seeing what would clearly entails it. Who could not diagnose the disease, could not perform the treatment correctly.

As a result, if we try to understand well the phenomenological efforts, which reflects great efforts performed at that time, we could have a better chance to understand the solutions that were tried by Europe to overcome its own crisis. We should bring together philosophy and modern sciences without making them competitors and we should embrace the long-awaited life without crises.

KEY WORDS: phenomenology, essence, reduction, conscious, value, Europe, crisis

İÇİNDEKİLER

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI.....	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
GİRİŞ.....	1
1.BÖLÜM FENOMENOLOJİ NASIL BİLİM OLABİLİR.....	5
1.1.Bilimler Yolculuğunda Fenomenoloji.....	5
1.2.Toplumsal Değişim.....	10
1.3.Fenomenolojiden Adımlar.....	18
1.4.Fenomenolojide Mutlak Bilinç.....	25
1.5.Psikoloji ve Fenomenoloji.....	30
1.6.Husserl ve Etkileşimler.....	36
2.BÖLÜM FENOMENOLOJİNİN İLKELERİ	40
2.1.Varlık ve Nesne Olma Bilinci.....	40
2.2.Epoke, Doğal Davranış, Reduktion ve İntentionalite.....	43
2.3.Algılama ve Noesis.....	54
2.4.Mutlak Bilinç ve Öz Kavramı.....	60
2.5.Duyusal Sema, Duyusallık ve Edilgin Bireşim.....	63
2.6.Substrat Nesne ve Zaman.....	67
2.7.Süreklilik ve Ardardalık.....	67

2.8.Çağrışım ve Doğruluk.....	70
2.9.Bedenim ve Başka Ben.....	73
2.10.İlişki ve Konstitution.....	79
2.11.Geist ve Monadların Birliği.....	82
3.BÖLÜMFENOMENOLOJİ VE BATI KRİZİ İLİŞKİSİ.....	84
3.1.Avrupa Kimliği ve Avrupahlık.....	84
3.2.Değerler.....	88
3.3.Ussallaşma.....	90
3.4.Pragmacılık.....	95
3.5.Geçerlik ve Çeşitlilik.....	97
3.6.Kültürel Gelişme, Toplumsal Yozlaşma ve Kriz Algısı.....	99
3.7.Dönüşüm ve Değişim.....	102
3.8.Aynılık ve Kendilik.....	103
3.9.Sorgulayıcı ve Metaforik Kimlik.....	104
SONUÇ.....	107
KAYNAKLAR.....	109
ÖZGEÇMİŞ.....	110

GİRİŞ

Bir süreliğine hep birlikte Husserl'in bize hediye ettiği fenomenoloji gözlüklerini takıp içsel bir yolculuğa çıkacak; modern bilim ve felsefe anlayışının hakim olduğu mahallelere uğrayarak ayrı ayrı ve birlikte yaşayabildikleri sokaklarda dolaşp bu sokaklardaki renkleri görmeye çalışırken arada sadece fenomenoloji gözlükleri ile ayırt edilebilen yeni fenomenoloji sitesinde durup soluklanacak; en sonunda da bu siteyi inşa eden Avrupa medeniyetinin içine düştüğü çıkmazları ve komşuluk durumlarını ve yeni inşa edilen fenomenoloji sitesindeki muhtemel ilişkileri sorgulayacağız. Ancak seyahatimiz boyunca asla fenomenoloji gözlüklerimizi çıkarmamaya çalışacağız.

Bu seyahatimizin birinci etabında hep birlikte modern bilim ve felsefe mahallelerine uğrayıp, geçmişle geleceği yeni bir yöntemle harmanlayan ve sorgulayan ayrıca bu yerleşim çabalarına dahil olmaya çalışan fenomenoloji sitesine ulaşmaya gayret göstereceğiz.

Birçok engelleri kendi dönemsel performansı içerisinde aşmaya gayret göstererek ilerleyen insanlık tarihi, geçmişini de unutmadan çalışmalı ve yaşamın her anını zenginleştirecek gerçek metotları da cesaretle hayata katabilmelidir. Bu doğrultuda; gerçek felsefi yaklaşımlarında kendi rolünü olabildiğince eksiksiz sergileyebilmesi önem arz etmektedir. Sorunsuz insan olamayacağı gibi krizsiz de bir dünya ve yaşam hayal etmek inandırıcı olmayacaktır. Burada önemli olan sorunun ya da krizin ne olduğunun iyi tespit edilebilmesidir.

Modern doğa bilimi etkinliğini tüm alanlarda baskın şekilde hissettirmeye başlamıştı. Felsefe bir bilim olarak alanını netleştirememiş durumdaydı ve gün geçtikçe daha fazla çıkmaza giriyordu. Felsefe yeniden şekillenirken değişen toplumsal yapı iyi

analiz edilmeli, geçmişle gelecek arasındaki köprü sağlam tutulabilmeliydi. Husserl felsefenin amacına köktencilikle ulaşılabileceğine inanıyordu ve fenomenolojinin de bir belirginleştirme penceresi olarak bireylere ve toplumlara açıklık katacağını düşünüyordu. Husserl'de özne ve nesne buluşması mutlak bilinçte başlamaktaydı ve mutlak varlık çok önemliydi. Psikoloji ve fenomenoloji arasındaki farkı iyi algılamak gerekmektedir. Felsefe çalışmaları birçok yönüyle geçmişin tekrarı oluyor; yeni kavramlar ve kuramlar geliştirilemiyordu. En son Kant ve Hegel bir felsefi kuram oluşturmuşlardı. Hegel'in diyalektik kavramı da bir süre sonra etkinliğini yitirmişti.

İkinci noktamız olan fenomenoloji sitesinin kapısındaız acaba bu yeni site umulan mutlu bir ortamı bizlere ne şekilde yaşatabilecek bunları öğrenmeye çalışacağız. Rehberimiz sizlere yeni siteyi tanıtmaya ve özelliklerini anlatmaya gayret sarf edecek.

Fenomenoloji yeni yöntem arayışıyla ortaya çıktı. Fenomenolojinin ilkelerini iyi anlamak gerekmektedir. Fenomenoloji, alanlar içerisinde geometriyi çok andırır. Öncelikle kabul edilmesi gereken temel duruşu, kuram ve dedüksiyonun fenomenolojide yerinin olmamasıdır. İmmanent ve Transcendent öz¹ diye iki grup öz vardır. Fenomenoloji immanent özlerle ilgilenir. Fenomenolojinin amacı doğrudan bilgi elde etmektir. İmmanent özler mutlak varlık (saf ben) dünyasının özleridir. Transcendent öz ise real varlıkların alanıdır. Bir sözcüğün özü (immanent alanı) da benim saf bilincimle verilmiştir. Varlık ve nesne olma, bilincin kendisine açık-seçik bir husustur. Bilginin özüne sahip olabilmek için öncelikle onun bilgisine sahip olmak gerekmektedir. Husserl için nesnenin bilinmezlik kalkanı düşünme yeteneği ile ortadan kaldırılmıştır. Husserl fenomenolojisinin yöntemsel ilk işi dünyanın varlık savının ayrıca alınmasıdır. Yaşamın gerçeği, var olan başka benleri de kabulden geçer.

¹Edmund HUSSERL, *Kesin Bir Bilim Olarak Felsefe*, (Çev. Tomris Mengüşoğlu), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995, s.15.

Fenomenolojik incelemeyi reduktion sayesinde başlatırız. İntentionalite bilincin çatısının oluşturulmasıdır. Evidenz (apaçıklık) hususu bilimlerin ve tüm yaşamın en önemli kabullerinden biridir. Apaçık ortaya konan şeyler algılarımız için seçici bir hale gelmiştir. Bilincin noemetik yanı akıl ve anlamlandırılmaya bağlıdır. Doğrulanma isteği yaşamda vazgeçilmez gerekliliklerden biridir. Husserl'e göre edilgin bireşim (duyusal alanının fenomenolojik apriori ilkesi) bize çalışmalarımızın inşasında büyük bir kaynak olmaktadır. Substrat nesne; algı kanallarıyla kendini açan ama varlığından şüphe duyulmayan nesne demektir. Süreklilik ve ardardalık fenomenolojiyi zenginleştiren faktörlerdir. Bilincimiz hatırladığı biçimleriyle nesneleri canlandırır ve çağrışım yoluyla benzerlerini yaratır. Bedenim sayesinde içsel canlılığın her türlü yansımasını dışa aktarabiliriz. Ben, başka benlerle kendini tamamladığı müddetçe fenomenoloji için bir anlam ifade eder. İnsandan en geniş toplumlara kadar ilişki içinde olma, varlık sebebini ve yaşamın amacını kuvvetlendirir. Her gerçeklik önce düşünce dünyasında yol almakla başlar.

İşte son duraktayız. Bu siteleri inşa eden Avrupalı müteahhidin yaşadığı çıkmazları ve yeni inşaatından beklentilerini anlama şansı buluyoruz.

Felsefenin bu kendi özünü arayış ve temellendirme süreci; gerek kendisini biçimlendirdiği gerekse de bundan sonra birikim aktarımı yapacağı Batı coğrafyası için en önemli sorgulama metodu olacaktır. Avrupa, tüm Avrupalıların ortak alanıdır ve bu ortak alanın sınırları tam anlamıyla hiçbir ulusa ait olmamalıdır. Avrupa milletlerinin ulusal çizgiye gömülü bir gelecekte ziyade; Eski Yunan Kültürü ve felsefesini çıkış noktası kabul eden bir Avrupa şemsiyesinin altına girmesi önemli bir başlangıç olacaktır. Avrupa kendini bugünün nesnel dünyasına hapsederse kriz büyümeye devam eder. Kaybedilen, felsefe ruhundan uzaklaşmış sözde gelişmişlik vurgusudur. Avrupalılığın

bu dünyada çok farklı bir rolü ve geçerliliği vardır. Değerler aşındırılmamalıdır. Haklılık iddiasıyla anlayıştan uzaklaşılmalıdır. Ussallık sadece biçimsel boyutta kalmamalıdır. Faydacılık, hayatı kolay ve zengin yaşama, başkalarının çaba ve alanlarına saygı duymama beraberinde tarif edilmez bir tahribat yaratacaktır. Yaşamın modernleşmesi yanında Avrupalı ruh yalnızlaşıyordu. Pragmatizm, Husserl'e içsel dünya-nesnel alan buluşmasında arabuluculuk görevi yapar. Bilim, nesnel geçerliliği ön planda tutuyordu. Çeşitlilik ve farklılık özendiriliyordu. Kültürel gelişme, toplumsal yozlaşmadan uzak tutar. Sürekli değişerek yaşamın geliştiği zannediliyordu ancak geçmiş ihmal ediliyordu. Husserl; Avrupa toplumu derin bir kriz içerisinde olsa da krizi Avrupa'nın kültürel temeline inilerek ve gerçek değerler yeniden ön plana getirilerek sorunun çözülebileceğini düşünmektedir. Avrupa'nın büyük çaplı bir dönüşüme ihtiyacı vardır. Aynılık kalıcı bir kimlik ortaya koymada önemli bir dayanaktır. Kendilik başka oluşumlara hoşgörüsüzdür. Avrupa'nın yeni bir kimliğe ihtiyacı yoktur. Toplumsal bilinç önce kendisini bireylerinin bilincinde bulur ve içine düştüğü krizin çözüm yollarını da burada üretir. Bu aşamada cevabını aramamız gereken sorular Avrupa'nın sorunu ile felsefenin sorununu ortak bir düzlemde incelemeye ve anlamaya çalışmak olmalıdır.

İşte turumuz başlıyor.

BİRİNCİ BÖLÜM

FENOMENOLOJİ NASIL BİLİM OLABİLİR

1.1. Bilimler Yolculuğunda Fenomenoloji

İnsanlık tarihi boyunca; hiçbir bilim tam olarak yeterli ve etkin olamamıştır. Ancak insanoğlu, bilimler desteğiyle çıktığı bu dünya turunda hep güvenli limanlara demir atmak istemiş ve istemeye de devam etmektedir. Matematik ve doğanın objektif gerçeklerinden kimse kuşkulanmıyordu. Felsefede kesin bir bilim olma yönünde kendini sorgulamaya başlamıştı. Kendisine uygun doğru yöntemleri bulmalı ve bunları hayata geçirebilmeliydi. Husserl felsefenin kesin bir bilim adına serüvenini şu kısa özetle vermektedir:

... Felsefede kesin bir bilim olmaya böyle tam bilinçli bir yönelme, Sokrates ve Platon'la ortaya çıkan dönüm noktasında ve aynı şekilde Yeni Çağ'ın başlangıçlarında skolâstiğe karşı bilimsel tepkilerde, özellikle de Kartezyen dönüm noktasında baş göstermiştir. Bu tepki 17. ve 18. yüzyılların büyük felsefeleri üzerinden geçer ve köklü bir güçle Kant'ın akıl eleştirisine ve Fichte'nin felsefi düşüncelerine egemen olur. Durmadan yenilenen araştırmalar, gerçek başlangıçlara, önemli problemlerin kesin bir şekilde formüle edilmesine, doğru yöntem arayışlarına yönelir.²

20. yüzyıl da modern doğa bilimi etkinliğini tüm alanlarda baskın şekilde hissettirmeye başlamıştı. Böyle bir ortamda çağımızın felsefesi de doğa bilimlerinden uzaklaşmak istiyordu. Tarihinde etkisinde kalarak, bilimsel felsefe yönünden ayrılmak, dünya görüşü felsefesi yoluna girmek ister gibi görünüyordu. Doğa bilimleri, doğanın keşfedilmesinin sonuçlarıyla uğraşıyordu. Var olan her şeyi fiziksel olarak görüyor ve fiziksel doğanın bütünlük ilişkileri içerisinde tanımlıyordu. Bu durumun olmadığı

² HUSSERL, (1995): .36.

durumlarda ruhsal boyut devreye giriyordu. Her türlü çabayı da bu doğrultuda görme eğilimi hakim olmaya başlamıştı. Husserl'e göre sadece doğa bilimlerinin bakış açısıyla felsefeyi kesin temele oturtma düşüncesi yanılgılara sebep olabilirdi. Felsefeyi kesin bir bilim olma düşüncesine yaklaştırmak için bütün çalışmaları değerlendirmek zorunluluğu ortaya çıkıyordu.

... Felsefenin kesin bir bilim olması idesi, işaret edilen ve bütün öz bakımından aynı olan problemlerde gücünü kaybetmeyecekse, onu gerçekleştirmek için bütün açık olanakları göz önünde bulundurmak zorundayız. Problemlere açıklık kazandırarak ve bunların saf anlamlarında derinleşerek, açık ve derin bir görüşle öyle yöntemlere girişmeliyiz ki, bu yöntemler, problemlerin öz yapılarının gerektirdiği, bunlara adekuat yöntemler olsun. Yapılacak olan budur.³

İşte bu doğrultuda yapılacak olan bir kuram yerine yöntem oluşturmak olmalı ve bu yöntem arayışları da çalıştığımız yapının temeline uygun olmalıydı. Husserl, felsefe adına ciddi adımlar atılmasını çok farklı biçimde sorgulayan bir filozof olarak, sisteminde yapılmış olanları ret eden bir düşünce yapısı sergilemeyeceğini ve geçmişin inkârına dayanmayacağını ısrarla vurgular. Çünkü geçmişi inkar eden bir anlayış özünü anlama şansını da kaybeder. Arayışlar bir sorgulama yeteneğine de ihtiyaç duyar. Sorgulamaya kapalı ve özeleştirici yeteneğinden yoksun bir felsefe ne kadar kendini konumlandırmaya çalışsa da varacağı yol bir çıkmaz olacaktır.

Ama işte Husserl tam da bu sırada boyun eğmeyi ret ediyor, direniyor, son bir umut ona yine de bir çıkışı gösteriyor. Anlamaya çalışıyor ama felsefenin zemininde konumlanarak, gerçekleşmekte olanı ve şimdiden eylem durumunda Barbarlık olanı, olanaklı başka açılara (ekonomik, siyasal, 'tarihsel', vs.) göre çözmek için bu zemini terk etmeden. Husserl'in tavrının temel varsayımı, felsefenin ortaya çıkışına verdiği mutlak önemdir. Bu varsayıma göre, felsefe (Antik Yunan'da doğduğu biçimde) Avrupa'nın kurucu edimidir. Kültürün, ya da aynı zamanda psikolojinin, modern

³ HUSSERL, (1995): .40.

bilimlerin ve felsefenin maruz kaldığı bir krizin derin nedenini anlamak için, o halde, felsefenin ve ondan kaynaklanan bilimlerin oluşumunu, bunun içinde her şeyin ters gitmeye başladığı anı saptamak için, ele almak gerekir.⁴

Gelişmenin ve yeniliklerin baş tacı yapılmaya ve temele yerleştirilmeye çalışıldığı bir süreçte, Husserl bambaşka bir fikri temele yerleştirmeye çabalıyordu. "Bu tıkanıklığı ve yanlış yönlenmeyi, felsefeye yepyeni ve bağımsız bir araştırma alanını, 'öz alanını' gösteren, Husserl' in 'fenomenoloji' felsefesi aştı"⁵. Husserl'e göre fenomenoloji bütün bilimlerin temeliydi. Deneysel ve duyumlara dayalı bilimin temeli öz ontolojisine dayanmalıydı. Fenomenoloji, özü anlamaya çalışan bir yöntemdi. "...Fenomenolojinin gösterdiği 'öz' alanı, insan düşüncesinin araştırması, ortaya koyması gereken bir 'öz' varlığının söz konusu olması, çağın bütün tinsel başarılarını, sanatları da etkiledi."⁶ Husserl, çalışmalarına hiçbir teori ve varsayıma dayanmadan başladı. Çünkü fenomenoloji yansız olmalıydı.

Doğal tinsel bakış bilgi eleştirisine karşı ilgisizdir. Doğal tinsel bakışta, görerek ve düşünerek, -bilgi kaynağına ve bilgi katmanına göre farklı biçimlerde ve farklı varlık tarzlarında da olsa-bize her defasında verilmiş olan ve doğal olarak verilmiş olan şeylere yöneliriz...⁷

Bu konuda öykü, ifade ettiğimiz gibi, sadece Husserl'in kaygısı olmamıştır. Felsefeyi eleştiri oklarından bir nebze de olsa çıkarabilmek adına Kant bilgiyi-tanımlama hamlesine girişmiş, apriori ve aposteriori bilgi öğelerini tanımlamıştır. Aslında bu Husserl'i de etkileyen önemli bir ayrıştırmaydı. Çünkü Husserl'de felsefenin en büyük sıkıntılarından birisinin bir bilim olarak felsefenin alanının netleştirilmemiş

⁴ Ahmet SOYSAL, *Avrupa'nın Krizi: Fenomenolojik Sorun Olarak Avrupa'nın Dönüşümü*, (Der. Önay SÖZER/ Ali Vahit TURHAN), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2007, s.77

⁵ HUSSERL, (1995): .9.

⁶ HUSSERL, (1995): .9.

⁷ Edmund HUSSERL, *Fenomenoloji Üzerine Beş Ders*, (Çev. Harun TEPE), Bilim ve Sanat Yayınları, 2003, s.45

olmasına bağlamakta ve gün geçtikçe felsefenin yalnızlaştırılmaya çalışıldığını düşünmekteydi. Aslında bu terk edilme ve ümidini yitirme olgusu; birçok sıkıntıyı ister istemez beraberinde getiriyordu. Nasıl ki benliğini yitiren insan için geçmişin ya da geleceğin önemi kaybolmaya başlarsa; bu doğrultuda bu yitiriş toplumsal hafızayı da kaybettirirdi.

Kant'ın felsefesi, felsefe için bir dönüm noktası oldu. Bu felsefeyi kendinden önceki felsefeden ayıran başlıca noktalar şunlardır: Kant'tan önceki felsefe, ya rasyonalist ya da empirist idi; bilgi, ya akla ya da deneyime dayandırılıyordu. Kant'a göre ise bilgi iki ögelidir: apriori ve aposteriori. İkinci önemli nokta, Kant'ın felsefesinin bilginin sınırlarını çizmeye çalışmasıdır. Kant bilginin sınırlarını araştırmakla, felsefeyi başıboş kurgulardan kurtardı.⁸

Gayretlerini belirli noktalarda yöntem haline getirmeye çalışan Kant'a Hegel'de başka noktalarda eşlik ediyordu. Sonrasında etkinliğini kaybedecek olan kuramlarında, transendental özle belirli ivmeler kazanarak zeminlerini sağlamlaştırmaya çalışmışlardır. Ancak zemin oluşturulurken attıkları harcın malzemelerini eksik katmış olabileceklerinden oluşturmak istedikleri eserin yükselmesi ve kalıcı bir hale gelmesi konusunda yara aldılar.

Kant'ın bilgiyi iki ögeli görmesi ve apriori olanı süjenin bir işlevi olarak kabul etmesi, onu bir tür idealizme, transendental idealizme götürdü. Aslında bu idealizm, Kant felsefesi için önemli değildi. Fakat kendinden sonraki felsefeyi, Alman İdealizmi'ni çok etkiledi.... İdealist felsefe, Hegel'de en yüksek noktasına vardı. Hegel'in kurduğu felsefe sistemi, metafizik sistemlerin sonuncusudur. Tek yanlı, kurgusal olan ve diyalektik yönetime dayanan bu sistem, kurgunun son sınırına varmış, bu yüzden de çürük bir yapı gibi çökmüştür. Bu nedenle Hegel'den sonra felsefede bir boşluk baş göstermiştir.⁹

⁸ HUSSERL, (1995): .9.

⁹ HUSSERL, (1995): .11.

Kant'la birlikte bilginin önemi farklı bir boyutta yerini aldı, olaylara daha bilimsel bir bakış açısıyla bakılmaya başlandı. Bu alan daralması evrensellik yaklaşımından gün geçtikçe uzaklaşılmasına sebep oluyordu daha sınırlı alanlarda görüşler kabul görüyordu.

Hegel'in sistemi yıkıldıktan sonra tekrar Kant'a dönüldü. Hegel'in felsefesinde tümünden arka planda kalan bilginin sınırı problemi, ön plana geçti; imdi felsefe dünya hakkında bir bilim olacağı yerde, sadece ve yalnız bilginin bir bilimi oldu. Artık felsefe, yöntemlerin incelediği bilimlere dayanmaya başladı. Bu bilimler, Marburg'lu yeni -Kantçılar da doğa bilimleriydi. Felsefe, doğa bilimlerinin bir bilgi teorisi oldu. Geniş anlamda evrensel bir bilgi olmaktan uzaklaştı. Bundan başka psikoloji ve mantık felsefeden ayrıldı. Mantık, matematikleşmeye başladı. Psikolojide doğa bilimlerinin yöntemlerine öykünüyordu.¹⁰

Felsefe gün geçtikçe özgün yapısını kaybetmeye devam ediyordu. Felsefeye birçok alana bağımlı, sıradan bir gözle bakılma anlayışı yaygınlaşıyordu. Felsefe kendi krizinden çıkış yolunu bulamamanın yanında daha büyük bunalımlara da ister istemez çanak tutuyordu. Aydınlanma, yenilenme ve değişim adı altında gerçekleşen çabalar yarayı kapatmıyor; sadece geçici olarak merhem oluyordu. Olayların özü değil yansımaları üzerinden yorumlar yapılıyordu.

Marburg'lu yeni-Kantçıların yanı başında, onlardan bağımsız olarak yeni bir felsefe akımı ortaya çıktı. Bu akımın kurucusu W. Dilthey'di. Yeni-Kantçılar, doğa bilimleri ve onların yöntemlerini incelemekle yetindikleri halde, Dilthey'in açtığı bu yeni akım, tek yanlı olarak yalnız tarihe yöneldi. Felsefe artık ya psikoloji, mantık gibi bilimsel bir disiplin olarak ele alınıyor, ya doğa bilimlerinin yöntemlerini incelemekle yetiniyor, ya da felsefe sistemlerini eleştiren bir felsefe tarihi oluyordu. Böylece felsefe için bağımsız bir araştırma alanı kabul edilmiyordu.¹¹

¹⁰ HUSSERL, (1995): .11.

¹¹ HUSSERL, (1995): .11.

Felsefenin zaman içerisinde kat ettiği yolun ve gidilecek mesafenin bir değerlendirmesinin yapılması ve bu yolculukta elde edilen verimin hesaplanması gerekmektedir. Çünkü bu yolculuk felsefeyi ciddi bir yol ayrımına sokmuştu. İşte en büyük dönemeçlerden birisi bireyin toplumsal bir varlık olduğunun unutulmaması ve toplumsal yansımaların gölgesinde bir bütünlük sağlanmasına ihtiyaç duyulduğunun atlanmamasıydı. Felsefe yeniden şekillenirken değişen toplumsal yapı iyi analiz edilmeli geçmişle gelecek arasındaki köprü daima sağlam tutulmalıydı.

1.2.Toplumsal Değişim

Felsefenin yaşam alanları ve tarihsel süreç içerisinde kendisine yer bulma çabasının, beslendiği toplumların bazı kaynaklarıyla da bir bütünlük sergilemesi ihtiyacı göz önünden uzak tutulmamalıydı. İşte toplumların ahlaki doğruları ve bu doğruları yaygınlaştırma çabalarının da bilimsel bir temele varılabilmesinde büyük bir önemi bulunmaktaydı. Çünkü bu noktada duyumsanan eksikliğin başta bireyler olmak üzere içinde bulunulan yaşam alanlarına ve toplumlara yansımaları olmaması hemen hemen imkânsız gibi gözükmekteydi.

" Biliyoruz ki ahlak(...) tarih içerisinde, değişik ülkelerde inanılmaz ölçüde değişti.(Ahlak terimiyle) belli bir toplumda herkesin yapılmasını beklediği, çünkü varsayılan, davranış biçimlerini kastediyorum. Bu, bu davranış biçimlerinin karşı çıkılamaz olduğunu göstermez. Tam tersine. Fakat bu, bilerek bir karşı koyma olmadığı zaman herkesin işlerin böyle olmasını beklediği anlamına geliyor. Daha önce de söylediğim gibi, bu ahlak inanılmaz değişikliklere uğradı, ama ben hiç ahlaki olmayan bir toplumdaki söz edildiğini duymadım. Bazen bizim şu anda denemeye çalıştığımız şeyin bu olduğu izlenimine kapılıyorum. Ve kendi kendime ahlak kurallarından yoksun bir toplumun olup olamayacağını soruyorum. En azından, Batı’da, her şey eşit derecede olanaklı ve meşru olduğu zaman, gençler neye karşı

geleceklerini, hangi yasağı çiğneyebileceklerini artık bilemiyorlar ve ben bazen bu eksikliği duydukları duygusuna kapılıyorum."¹²

Bilime dayalı bir istikamette yol bulmaya çalışan bir toplumun kendini ifade edecek ve gelecek kuşaklara ya da yaşam biçimlerine aktarabilecek endişelerden uzak bazı kabullerinin yaygınlaşması ve elle tutulur bir hale getirilmeye çalışılması gerekmektedir. Aksi halde yaşadığı değişimlerin psikolojik etkilerinden kolaylıkla kendini sıyıramaz. Hangi duygu ve yaşam biçimi olursa olsun bunu uçlarda kabullenmemek ve algılamamak gerekmektedir. "...Ne olursa olsun tarihin işi gerçeklikle, genel-olanın kendisine belli tarzda sunması gereken gerçekliktedir."¹³ Tarihselcilik de aşırı bir yaklaşımla ele alınırsa, kişisel kaygı ve yorumlar ön plana geçmeye başlar. Değişimin özsel sınırlar içerisinde olabilirliğini kabul etmek gerekir aksi halde; hayatı irdeleyen bazı alanların ortaya koyduğu doğrular geçerliliklerini kaybetmeye başlarlar. Bu da ortak toplumsal gayeleri öldürebilir.

... Açıkça görülüyor ki, tarihselcilik tutarlı bir şekilde uygulanırsa, aşırı sübjektif bir septisizme düşülür. Hakikat, teori, bilim gibi ideler, bütün öteki ideler gibi, mutlak geçerliliklerini yitirirler. Buna göre, bir idenin geçerliğinin anlamı, onun olgusal geçerli sayılan tinsel bir kuruluş olması ve geçerlilik olgusu içinde düşüncüyü tayin etmesi demektir. Geçerliliğin kendisi, ya da "kendi başına" geçerli olma, onu kimse kullanmasa da, tarih boyunca onu kimse gerçekleştirmiş olmasa da, neyse o olan bir geçerlilik yoktur.¹⁴

İnsanlar ve üyesi oldukları toplumlar değişim döngüsünde akliselim kararların çizgisinde hareket etme isteklerini taşıyabilmelidir. Aksi takdirde sorgulayıcı yan

¹² J. HIRSCH, "Cultural Development'? A Tentative Answer", *Philosophy and Cultural Development*, s.32

¹³ G.W.F. HEGEL, *Tarihte Akl*, (Çev. Önay SÖZER), İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2003

¹⁴ HUSSERL, (1995): .35.

kaybolmaya başlar. Yaşanılan ana önem veren ve geçmiş değerleri yok sayan bir gelecek ne derece tatmin edici olur, çok iyi düşünmek gerekir.

"Biçimsel ussallığın ilerleyişi, içeriksel ussallığın genel geçerlik iddiasına ait ödevle olanaklı olur. Fakat böylece oluşan durum farklı inançlar arasında çözülemez bir çatışmaya götürür. Çünkü bu yolla, çatışmayı bir sonuca bağlayabilecek ve farklı duruş noktalarını uyum içine sokabilecek bir yetkeye başvurmanın olanağı açılır. Böylece, tarihin akışı içinde hep gerilimlerle dolu olmuş olan toplum yaşamı, büyüyen çelişkiler için bir mekân olur. Öyle çelişkiler ki, bunlar için ortak değerlerden kaynaklanan bir görünüm sağlayacağı bir barış olanaklı değildir."¹⁵

İşte yüzyıllar içerisinde artarak devam eden doğa bilimlerin sığınak olma çabası çok iyi görülebilmeli ve sığınacak başka alanlar ve limanlar yok edilmemelidir. Aksi takdirde özümüzü hep somut bir dünyada arama mücadelesini devam ettiririz. Sürekli geleceği inşa etme gayreti içerisindeki doğa bilimlerinin atladığı boşlukların yani kısacası geçmişin de (köken ya da özün) ihmal edilmemesi gerekmektedir. Tarihseccilik de önemli öze bakış alanlarından biridir. "...Tarihseccilik, özellikle tek tek toplumların kendilerine özgü tinselliklerinin ve bu tinselliğin başka toplumlardan farklı yönlerinin anlaşılmasında, bir yandan "total kültür sistemi" kurguculuğunun, öbür yandan dar alan araştırmacılığının bu konudaki yetersizliğini gören bazı araştırmacılarla bu yüzden giderek benimsenmeye başlamıştır."¹⁶ Duyularla kavranabilir olgular dünyasında ortaya çıkar. O bu dünyayı mutlak bir şey olarak alır ama doğal bir bilim haline getirmez.

Tarihseccilik tinsel hayatın duyularla kavranabilir olgular sferinde ortaya çıkar. O, bu sferi mutlak bir şey olarak alır, ama doğallaştırmaz (bu kez doğanın özel anlamı tarihselci düşünceye uzak düşer ve genel olarak belirleyici bir etki yapmaz); fakat bu düşüncede psikolojizmle yakın akrabalık gösteren bir relativizm oluşup gelişir ve

¹⁵ Max WEBER, *Ekonomi ve Toplum, c. II*, Yarı Yayınclık, 2012, s.503

¹⁶ Doğan ÖZLEM, *Bilim Felsefesi*, Notos Kitap Yayınevi, İstanbul, 2010, s.207

tıpkı onunkine benzer şekilde septiklerin düştüğü güçlüklerle düşer. Bizi burada ilgilendiren ve ayrıntılarıyla ele alacağımız konu, sadece tarihselciliğin kuşkuculuğunun özellikleri ve onun yakından tanınmasıdır.¹⁷

Tarihçi mevcut felsefenin olanakları konusunda karar verici bir pozisyonda değildir. Tarihsel nedenler sadece tarihsel sonuçlar doğurabilirler. Olgulara dayanarak ideleri temellendiremeyiz. Tarihsel süreç içerisinde bazı şeyleri göreceli kabul edebilir ya da hoşgörü gösteririz. Dönemsel olarak bazı şeyler kabul görebilir.

Yeniçağın dünya görüşü felsefesi, daha önce de işaret edildiği gibi, tarihselci bir kuşkuculuğu içerisinde barındırmalıdır. Bu görüş bütün bilimlere ön koşul gözüyle bakar.

Biz şimdi kesin bir bilim olan felsefenin karşısına koymak için, dünya görüşü felsefesinin anlamı ve hakkını araştıralım. Yeniçağ'ın dünya görüşü felsefesi, daha önce de işaret edildiği gibi, tarihselci septisizmin bir çocuğudur. Normal olarak bu tutum pozitif bilimlere karşısında duraklar. Her türlü kuşkuculukta olduğu gibi, tutarsız bir tavırla ona gerçek bir geçerlilik değeri tanır. Buna uygun olarak, dünya görüşü felsefesi, tek tek bütün bilimlere, önceden, objektif hakikatin hazinesi olarak, önkoşul gözüyle bakar. Kendisine edindiği amaca göre, bizim her şeyi tamamlamak ve bütünlemek, her şeyi kavramak ve anlamak gereksinimimizi yerine getirdiği ölçüde, bu tek tek bilimleri kendisine temel olarak alır. Bu yüzden kendisine bilimsel, yani sağlam bilimlere üzerinde kurulmuş felsefe adını verir.¹⁸

Toplumun geçirdiği değişim kapısını aralayacak anahtarların içinde deneyimin çok büyük bir yeri vardır. Deneyim, kişisel bir davranış olarak, hayatın akışı içinde geçip giden çabanın ve bilgi birikiminin dile gelmesidir. Deneyim başlığı altında doğal varlığın her türlü bilgisini görebiliriz. Bilgelik ya da dünya görüşü; tek bir kişiyi değil

¹⁷ HUSSERL, (1995): .63.

¹⁸ HUSSERL, (1995): .68.

yaşadığı zamanı ve kültürü ayrıca etkileşimleri de kapsar. Doğru davranma sanatının bir öğretisidir. Bilinçli bir şekilde yapılacak çabalar çok yönlü bilgeliği gerektirir.

Peki, tarihle felsefe neden birbirini tamamlamaktadır dersiniz; tarihteki felsefeler dünya görüşü felsefesiydiler ancak sonraları kesin bilimlerin birliğinin kurulmasından sonra anlayış değişmeye başladı.

... Tarihteki felsefeler, yaratıcılarına bilgelik itkisi egemen olduğu ölçüde, herhalde dünya görüşü felsefesiydiler. Fakat onlar aynı şekilde, onlarda kesin bilim olma amacı canlı kaldıkça, bilimsel felsefe idiler. Bu her iki amaç birbirinden henüz ya hiç ayrılmamıştı ya da kesin olmayan bir şekilde ayrılmıştı. Pratik çabalarda birlikte akışıyorlardı; birbirlerine sınırlı bir uzaklıktaydılar; çaba sarf edenin hissedebileceği bir yükseklikteydiler. Bu durum, kesin bilimlerin zaman üstü birliğinin kurulmasından sonra, tamamen değişti...¹⁹

İçinde bulunduğumuz çağın büyük sorunu bilimlerin birbirinden ayrılmaları yanında pratik bakımdan etkilerini gösterememeleridir. Bilimsel felsefe işlevini yerine getiremediği için ölüme mi terk ediliyordu? Etik sorumluluklarımızı, insanlığın faydası için hep yerine getirmek zorundayız, asla terk edemeyiz.

Bilimsel felsefe gerçek manada bir olgu değildi. Anlayış, bilimsellik bakımından muhakkak ele alınmalıdır. Felsefi gereksinme dünya görüşü gereksinmesi olarak bizi zorlar.

Bilimsel felsefe bakımından durum başka türüdür. Çünkü bir kez bu alanda henüz kesin bilimsel bir öğretinin başlangıcı bile oluşmamıştır. Geçmişten gelen felsefe ve bunun gibi canlı bir gelişmeye hazırlanan felsefe ki bunun için ortaya atılmıştır, bilimsellik bakımından en çok yarı mamul bir haldedir; ya da dünya görüşü gereksinmesi olarak bizi zorluyor. Pozitif bilimlerin çevresi genişledikçe, bu zorlama artıyor.²⁰

¹⁹ HUSSERL, (1995): .72.

²⁰ HUSSERL, (1995): .75.

Tavrımızda ortaya çıkan uyumsuzluğu bilimsel olmasa da, akıllıca olan bir "dünya ve hayat görüşü" içinde dengelemek için çaba göstermeliyiz. Felsefe pratik dünya görüşü karşısında kendisini kesin bir bilim olma yönünde ilerletmelidir. Bu durumu feda edemez. Bu yönde uzlaşma denemelerinde bulunmalıdır. Kesin bir bilim olma yönünde tüm verilerde kullanılmasa da göz önünde bulundurulmalıdır. Eğer bilimsel bir alan yaratılmak istenirse bu ayağı kuvvetlendirmek gerekir. Çünkü sadece geleneksel felsefe anlayışı söylemleriyle kapsayıcı, bilgilendirici ve sorgulayıcılığını genişletebilmeliydi.

... Dünya görüşü felsefesinin öğretisi, bilgeliğinki gibidir: Kişilik, karşısındaki kişiliğe yönelir. Bu yüzden böyle bir felsefe biçimi, öğretisini ancak kamunun geniş alanında, sadece, özellikle önemli özellikleri ve özel bilgeliği olanlara yöneltebilir; ya da yüksek Pratik ilgilerin- dinsel, etik, hukuksal ilgilerin hizmetinde olabilir. Fakat bilim kişilik dışıdır. Onda çalışanların bilgeliğe değil, teorik yeteneğe gereksinimi vardır. Onun katkıda bulunduğu, zenginleştirdiği alan, insanlığı selamete ulaştırması gereken, ebedi geçerliği olan bir hazinedir. Fakat bu, ayrıcalıklı olarak ve büyük ölçüde, yukarıda gördüğümüz felsefi bilim için geçerlidir.²¹

Husserl, felsefenin amacına köktencilikle ulaşılabileceğine inanır. Çünkü köktencilik, felsefenin özüne aittir; felsefe, peşin olarak hiçbir şeye dayanmamalı geçmişten gelen hiçbir şeyi başlangıçta geçerli olarak almamalı, büyük isimlerden hiçbirisinin gözlerimizi kamaştırmasına izin vermemelidir.

Yeniçağın doğa bilimlerinde dolaylı yöntemler daha fazla değer görür durumdadır. Bu sebeptendir ki doğrudan kavramanın değeri kötüymüş gibi değerlendirilir. Felsefi sezgi, dolaylı yöntemlere, sonuç çıkarma ve kanıtlama

²¹ HUSSERL, (1995): .78.

gayretlerine başvurmadan kesinliklere ulaşmaya çalışır. Geleceğin felsefi temelini oluşturulmalıdır.

... Hangi bilgi türünde olursa olsun, her tür bilgi kuramsal araştırmada bilgi kuramsal indirgeme yapılmalıdır; bu demektir ki, burada söz konusu olan her aşkınlık ayraç içine alınmalı ya da dikkate alınmamalı, bilgi kuramı açısından sıfır sayılmalıdır ve varsaymak istediğim ya da istemediğim bu aşkınlıkların tümünün varlığı, beni burada hiç ilgilendirmemelidir; burası bu konuda yargıya varılacak yer değildir, bu tamamen konu dışında kalmalıdır. ²²

Batı uygarlığı seyahati esnasında geçmişten bugüne savunduğu evrensel çizgilerden uzaklaşmayı ve özüne dönüşü kolaylaştırıcı kavram ve yöntemleri ne yapıp edip bulabilmeliydi. Husserl bu noktada krizden çıkışın belki de anahtarı olabileceğine inandığı fenomenoloji yöntemini felsefe bilimine kattı.

Felsefe eski anlamını yitirdi, evrensel bir bilgi olmaktan çıktı. Yönteminin tek yanlı kurgusalılığı yüzünden yıkılan Hegel felsefesi, bu anlamda yapılan en son denemeydi... İşte felsefeyi böyle bir dönüm noktasına kavuşturan, yirminci yüzyılın başlangıcında ortaya çıkan Edmund Husserl'in "fenomenoloji"si oldu. ²³

"Gerçekten de Husserl kendi Fenomenolojik tezlerinin ve temellendirmelerinin de ardında yer alan ve son bir temellendirme için kesinlikle kendisine başvurulması gereken bir <<tarihsel varlık >> alanının bulunduğunu çok iyi biliyordu."²⁴Tarih, zaman kavramının nitelikli bir uygulama alanıdır. İnsanın ve toplumların geçmişten geleceğe uzanan bir aynasıdır. Bu aynada görülmek istenenler iyi bakanlar için kolaylıkla seçilebilir ancak aynaya nasıl ve hangi açıdan bakacağını bilemeyenlerin işi zor

²² HUSSERL, (2003): .66.

²³ HUSSERL, (1995): .12.

²⁴ Önay SÖZER, *Edmund Husserl'in Fenomenolojisi ve Nesnelerin Varlığı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:2240, 1976, s.6

olacaktır. Eğer bir şeyin özünü yakalamak istiyorsak; tarihi, bir yöntem olarak muhakkak kullanabilmeliyiz. Husserl'de tarihin pozitif etkisinden bir araç olarak yararlanabilmeyi büyük ölçüde sağlamıştır. Ancak felsefesinin amacı haline dönüştürmemiştir.

Felsefe ilk defa kendine bir inceleme alanı olan fenomenleri yani şeyler alanını inceleyecekti. Husserl'e göre bu kesin bir bilim olarak adlandırılmada önemli bir aşama olacaktı.

Felsefe için özel bir araştırma alanının tanınmaması, sadece daha önce ortaya konmuş olan sistemlerin eleştirisi ile yetinilmesi, onu bir çıkmaza sokmuş, kısır bir duruma getirmişti. Husserl'in en büyük başarısı, felsefenin özel bir araştırma alanının var olduğunu göstermek oldu... Husserl, "Var olan felsefelerden ya da onların eleştirisinden değil, fenomenlerden hareket etmeli", "fenomenlere, şeylere dönmeli" demekle, felsefenin kendine has olan alanını gösterdi. Artık felsefe, eski sistemleri, onların eleştirisini ya da herhangi bir bilime yönelmeyi bırakarak, fenomenlere, şeyler alanına yönelecektir.²⁵

Öze bakış aslında adını koyamadığımız birçok soruna genel bir yaklaşım sağlayacaktır. "Husserl'in fenomenolojisinin göz önünde bulundurduğu fenomenler ise, öz (essential) fenomenleridir."²⁶ Yani sorun yüzeysel muayeneden derinlikli bir tetkike doğru yol almaktadır.

Bu kadar organize bir dünyada, ilişkileri ve bağlantıları rastlantılar üzerine kurgulayıp gerçekleri aydınlatamayız. Çünkü yapılan ya da yapılmaya çalışılanlar bilinçli bir yaşamı sergilemediği müddetçe evrensel birliktelikleri ve anlayışı yakalayabilmek mümkün değildir.

Fenomenoloji apriori bir bilim olduğundan, özleri kavrarken, onlardaki temel bağlılıkları kavrar. Bu nedenle bir öz alanı olan fenomenolojinin alanında, olay

²⁵ HUSSERL, (1995): .12.

²⁶ HUSSERL, (1995): .12.

bilgisinin, rastlantısal olanının yeri yoktur. Bu alanda her şey öz bakımından belirlenmiş ve motive edilmiştir. Bunun için fenomenolojide sadece öze ilgili sorular burada sorulmaz ki, yanıtları olsun.²⁷

Fenomenoloji bir belirginleştirme penceresi olarak başta bireylere ve bireylerin oluşturduğu toplumlara bir açıklık yaratmakta ve sonrasında bu pencerenin aralanmasına katkı sağlayacak güçlü rüzgarlara kendini bırakmaktadır.

1.3.Fenomenolojiden Adımlar

İnceleyeceğimiz bir öz alanı bizi sahaya indirir. Artık seyirci olmaktan çıkıp parçası olduğumuz yaşamın özünü anlamaya çalışan bir oyuncu konumuna yükseliriz. Ancak inilen sahanın özelliklerini de iyi bilmek gerekir. Aksi takdirde sergileyeceğimiz mücadele ve dökeceğimiz ter sonuca gitmekten uzak olacaktır. Dünyanın ve onun bireylerinin varlıksal olarak tek tek özü yoktur. Burada önemli olan bilincimde yarattığım özdür. “Husserl'e göre, dünyanın gerçekliği bağımsız, kendi başına bir gerçeklik değildir: başka türlü söylenecek olursa dünyanın ve onunla birlikte tek tek nesnelerin <<mutlak bir öz>> u-<<ein absolutes Wesen>>- yoktur, dünyanın özü bilincime bağlıdır.”²⁸

Transcendent şey dünyası görecelidir. Doğada sadece şeyler yoktur. İnsan ve hayvan gibi organik gerçeklerde vardır. Saf bilinç mutlaktır. Mutlak bilgiyi mutlak bir varlık sağlayabilir. Husserl'e göre bilginin mutlak ya da göreceli olması insanın bilgi organlarına değil varlığın niteliğine bağlıdır. Fenomenolojinin bilgi teorisi bu varlığın bilinmesini ele alacaktır. Fenomenoloji sadece bu varlık alanının bilinmesi problemi ile uğraşacaktır. Gerçeklik alanı görecelidir. Bilinçle edinilen bilgiyi hiç bir şey yadsıyamaz. Fenomenoloji apriori olandan söz eder.

²⁷ HUSSERL, (1995): .13.

²⁸ SÖZER, (1976): .26.

Fenomenoloji geometri gibi içerikli özleri irdeler; birde soyut öz bilimleri vardır. Ama bu daha ziyade matematik-mantık gibi bilimlerin alanıdır. Öz; immanent ve transcendent öz olarak ikiye ayrılır. Fenomenoloji bu immanent özün (yani saf benin) incelemesini yapar.

Yalnız fenomenoloji değildir öz bilimi olan; başka öz bilimleri de vardır: matematik bilimleri, mantık gibi. Husserl öz bilimlerini ikiye ayırır. 1. Soyut (formal) öz bilimleri (cebir, aritmetik, mantık); 2. içerikli öz bilimleri (geometri, fenomenoloji, fizik). Gerçi fenomenoloji bu iki gruba da yakındır fakat o, asıl geometriye benzer. İkisi de içerikli öz bilimidir. Teori ve dedüksiyonun fenomenolojide yeri yoktur. Öteki matematik bilimlerinde fenomenolojide yeri yoktur. Öteki matematik bilimlerle fenomenolojinin ilgisi daha azdır. Çünkü onlar hem soyut (formal), hem de kurgusal ve dedüktiftirler.²⁹

Bilgi bakımından bütün özler aynı basamak üzerinde değildirler. Özler ikiye ayrılır: 1. İmanent özler, 2. Transcendent özler. Fenomenolojinin ele aldığı özler immanent özlerdir. Çünkü fenomenolojinin amacı, doğrudan açık-seçik ve kesin bilgi elde etmektir. Böyle bir bilgi ise, Husserl'e göre, ancak immanent özlerden elde edilebilir. Transcendent öz ile immanent özün varlık sferleri birbirinden ayrıdır. İmanent özler, mutlak varlık (saf ben) sferinin özleridir. Bu sferden kazanılırlar. Transcendent özlerin alanı ise, göreceli bir varlık alanı olan real varlıkların, şeylerin alanıdır ve bu alandan elde edilirler.³⁰

Maddi şeyler epokheye alındığında arta kalan transcendentale özne değil, kişinin immanent özü yani bilinç yaşantısıdır. Husserl'deki transcendentale kavramı immanent öz (yaşantıdaki) nesneyi aşkın olarak görebilme aracıdır. Ruhsal dünya ve tanrısallık anlamlarında değil. "Husserl bu <<transcendentale temellendirme>>yi bundan sonra çok sık başvurulacak olan bir deyimle <<konstitution>> ya da <<transcendentale

²⁹ HUSSERL, (1995): .13.

³⁰ HUSSERL, (1995): .15.

konstitution>> olarak adlandırmaktadır."³¹Epokhe ile ruhsal yanıda kenara alan Husserl salt ben etrafında dönen transendental yaşantılarla transendental öznellik başlığı altında hesaplaşma içerisine girmiştir."Son olarak Fenomenolojik kalıntı <<salt ben>>i de bütün transendental yaşantıların değişmez ve özdeş öznesi olarak içine almaktadır. Epokhe ile ruh bilimsel anlamında <<ben>>im de doğal dünyanın bir parçası olarak ayrıca alınmıştı."³²

İmmanent yaşantılar öz yasalarına uyar. Özü üzerinde yorum yapılamayan ya da emin olunamayan bir yaşantının bilinçsel bir etkinliğinin var olduğundan da söz edilemez. Bu temellendirme transendental konstitution olarak adlandırılır.

Transendental-Fenomenolojik epokhe ayrımı bir devrim yaratmış, maddesel nesnede transendental bilinçte şekillenmeye başlamıştır. Bu arada immanent özün (yaşantı) pozitif etkisi unutulmamalıdır.

"Artık anlaşılmıştır ki transendental-fenomenolojik epokhe, doğal tavır almanın varlık savının ayrıca alınmasıyla başlayan, mutlak bilinç varlığının kazanılmasıyla biten yönetsel bir işlem olarak, son derece temel bir ilke değiştirmesi, günlük yaşayışımızın ve doğal tavır alma bilimlerinin <<logos>>uyla ilgili bir devrim anlamını taşımaktadır."³³

Fenomenolojinin gayretleri belli bir ekseninde toplama çabası; onun aslında kendisi için bazı kavramları hangi gözlükle görmemiz gerektiği konusunda bizlere bir yol haritası sunabilmektir. Ancak bu yolla temel bir çalışma ortamı ve farkındalık yaratılabilirdi. Bilincin anlamlandırdığı nesnel dünya bize öze iniş kapısı olmaktaydı.

"Transendental refleksyon'un tuttuğu ışıktaki yaşantının kendisini başlı başına bir nesne olarak alıp onu meydana getiren parçalarını araştırarak olursak <<reel>>

³¹ SÖZER, (1976): .27.

³² SÖZER, (1976): .25.

³³ SÖZER, (1976): .28.

öğeleri bulmuş oluruz: ağaç örneğinde noetik kutupta yer alan anlam-verici ve onun canlandırdığı, ağaçla ilgili renk verileri hep immanent ve reel öğretilerdir. Bu öğelerin karşısında <<birşeyin bilinci>>nin yöneldiği <<şey>> olarak dikilen <<noema>>ise <<immanent bir öz zorunluluğu gereği>> renk verileriyle noetik öğelerin iç içe örülüşünün bir ürünüdür ve immanent'tir"³⁴

Aslında Husserl bir kavrama bütünlüğü yaratmak istiyordu çünkü bir şeyi kavramadan ve filmin parçalarını tam olarak algılayamadan filmin bütününe göremez ve o filmde ne anladığınızı tam olarak izah edemezsiniz."Transendent nesneyle ilgili tek tek görünümün birbiriyle bağlanışında, giderek, bütün apperzeption öğretisinde son derece önemli bir rol oynayan bu işareti, Husserl <<ön-belirti>> ya da <<ön işaret>>- <<Vorzeichnung>> - olarak adlandırıyor."³⁵Bütüne giden yolu iyi yorumlayabilmek bu anlamda çok önemlidir. Ancak bir film her bir bölümünün bizlere kattığı yorumlardan çok daha fazlasını sunmaktadır. Filmin ara yorumlarından sonra filmin bütününden ne sonuç çıkardığımızın farkında olmak gerekir.

Peki, bu algılama safhasında bu canlılığı bu yoğunlaşmayı nasıl zinde tutabiliriz. Çünkü çalıştığımız alan bize zihinsel nesneler yaratma ya da nesnelerin özünü kavramada bir dikkat süreci gerektirmektedir. Algının yüksek tutulması böyle bir motivasyonu gerektirmektedir.

"...duyusal şema, her türlü maddesellik(ya da nedenlilik) bağıntısından soyut bir biçimde, salt bir gestalt olarak ele alındığında bile, maddesellik için bir çağırı taşır kendinde, bizi oraya doğru adım adım yürütür, güder, hele birçok yanlarından algılanan (böylece belli bir anlamda transendent olan) şema daha çok güder. Husserl,

³⁴ SÖZER, (1976): .34.

³⁵ SÖZER, (1976): .86.

nedensel bağıntılar kurmamız için olan bu çağırı ya da gütmeye <<Motivation>> diyor."³⁶

Nasıl ki bir filmi yorumlayabilmek için öncelikle o filmin seyredilmesi ya da bir başka deyişle mevcudiyetinin olması gerekiyorsa fenomenoloji içinde bilinç yoluyla algılanabilecek nesnel bir dünyanın mevcudiyeti gerekmektedir. Yoksa çekilmemiş bir filmin yorumu hiç kimseye inandırıcı gelmeyecektir. Bütünsel davranış biliminin önemine vurgu yapan Gestalt Teorisiyle fenomenolojiyi birbirine yakınlaştıran önemli ayrıntılar bu noktalarda yatmaktadır.

Çağdaş felsefeye yeni bir anlayış, yeni bir metot kazandırmış olan Fenomenolojinin Gestalt Teorisi ile temel noktalarda benzerlik gösterdiği muhakkaktır. Zira dikkat edilecek olursa her ikisinin de hareket noktası, doğrudan doğruya yaşanmış olandır. Bunun dışında yapılabilecek olan her türlü izah, inşa, teori, faraziye, tanım değerini kaybedecek, objenin ele alınıp belirlenmesinde gereksiz sayılacaktır. Her ikisi de bu yüzden algının dışında, ondan ayrı düşünülebilecek³⁷

Husserl'de zaman akıp gitmeyen önemli bir kavramdır. Yani süreklilik vardır ve gelecek geçmişle bir bütündür. Bu süreklilik kavramına sahip algı ortamında anlamlandırılmaya çalışılan nesnelerde bir bütünlüğü olan ve zaman içerisinde kaybolmayacak bir dünyanın önemli bileşenleridir.

"Husserl bu bağlamda, bilinç akımının içinde oluşan <<immanent zaman nesneleri>>-<<immanente Zeitlichkeiten>>- olarak duyu verileriyle birlikte bu duyu verilerinin bir araya gelmesiyle meydana çıkan transendent nesneleri de göz önünde bulundurmaktadır. "³⁸

Peki, bilinç nesnelerini yaratmak için neden bir indirgemeye ihtiyaç duyuyoruz."Transendental reduktion'la varılmak istenen son erek, ayrıca alınan

³⁶ Edmund HUSSERL, *Ideen II*, s.40

³⁷ Kenan GÜRSOY, *Maurice Merleau-Ponty'de Algı Problemine Giriş*, Lotus Yayınları, 2007, s.53

³⁸ SÖZER, (1976): .114.

<<doğal dünya>> nın, bu ayrıca alınmadan sonra geriye kalan mutlak bilinçte temellendirilmesi, kendi özüne uygun olarak bir çeşit yeniden kurulması idi."³⁹

Elde edilmeye çalışılan bilgiler insan zihninin oluşturduğu bilgilerdir, şeylerin kendisine ulaşamaz. Aslında Batı toplumunun yaşadığı krizde kendi toplumsal zihninin derinliklerinde yatmaktadır. Sorunları ya da yaşanan krizi olmayan ama tahmin edilen nedenlerde göstermeye çalışmamalıyız.

... Buna göre mantıksal formlar ve mantıksal yasalar, başka türlü de olması mümkün olan gelecekteki gelişme çizgisinde de başka türlü olabilecek olan, insan türünün rastlantısal kendinde özgürlüğünü göstermiyorlar mı? Öyleyse bilgi yalnız ve yalnız insanın bilgisidir, insan zihninin formlarına bağlıdır; şeylerin kendi doğasına, şeylerin kendisine [ise] ulaşamaz.⁴⁰

Fenomenolojiyi bütün bilimlerin temeline oturtmadan ondan sonra gelecek çalışmalara dâhil olma şansınız azalır. Bu bağlamda fenomenoloji hak ettiği yeri kesinlikle bulmalıydı. Çünkü bu durum farklı bir bakış ve söylemi de beraberinde getirecekti.

Husserl'e göre fenomenoloji bütün bilimlerin temelidir. Felsefe, psikoloji ve mantık için bu temel olma, doğrudan doğrudur. Fenomenolojinin temel olması, öteki bilimler için dolaylıdır. Çünkü her bilimin bir obje alanı vardır. Her obje alanı ise bir öz ontolojisi karşılar. Böyle bir ontoloji yani bir öz ontolojisi, bütün bilimlerin temellerinde yer alır. Her deneysel ya da duyulara dayanan bilimin en son ve teorik temeli, öz ontolojisine dayanır...⁴¹

Husserl'e göre fenomenoloji birçok alanda yeni bir rol almaya başlamıştır. Fenomenolojide apriori ve genellik önemlidir. Eğer üzerinde çalıştığınız böyle

³⁹ Edmund HUSSERL, *Cartesian Meditations*, (Çev. D.Cairns), The Hague: Nijhoff, 1988, s.129

⁴⁰ HUSSERL, (2003): .49.

⁴¹ HUSSERL, (1995): .16.

kapsayıcı ve yönlendirici bir alanınız yoksa söylemlerinizin geleceğe taşınma şansını da baştan kaybetmiş duruma düşersiniz.

...Husserl'e göre, apriori olan fenomenoloji, çeşitli bilimlerin köklerinin bulunduğu nötr bir araştırma alanıdır. Bu düşüncede şu sav saklıdır: Fenomenoloji matematiğe benzer. Matematiğin kesin bilimlerde oynadığı rolü, fenomenoloji felsefe, psikoloji ve mantıkta dolaysız olarak; her real olan şeyin ve olayın bir özü olması bakımından da, bütün bilimlerde dolaylı olarak oynamak istiyor. Husserl'e göre fenomenoloji, bir şeyin, örneğin bir canlının herhangi bir durumunu değil bütünü; algıları algı olarak, duyguları duygu olarak ele alır. Bunlardaki aprioriden ve onların koşulsuz genelliğinden söz eder...⁴²

Felsefeyi apriori bir bilim olarak gören fenomenoloji de kendinde verilmişlikler önemlidir. Çünkü bu şekilde bilincin nesneleri hiçbir koşula bağlı olmaksızın kendilerini ortaya koyarlar.

Burada ilk a priori kavramında kalırsak, bu durumda fenomenoloji, kökenler alanındaki, saltık verilmişlikler alanındaki, a prioriyle genel bakışla kavranılan türlerle ve bu türleri doğrudan görebilen biçimde aynı temel üzerinde kurulan a priori nesne durumlarıyla ilgilenmek durumundadır. Bir akıl eleştirisine, yalnız teorik akıl değil, aynı zamanda pratik akıl ve her türlü akıl eleştirisine giden yollarda, ana hedef ikinci anlamdaki a prioridir; ana hedef, kendi kendini veren ilkesel formları ve nesne durumlarını saptamak ve bu kendinde verilmişlikler yoluyla da ilkesel anlam iddiası ile ortaya çıkan mantığın, etiğin ve değer felsefesinin kavram ve yasalarını gerçekleştirmek, değerlendirmek ve varılan sonuçları gözden geçirmektir.⁴³

Husserl'in bilincin nesnesini oluşturma yönündeki yöntemlerini, bilimsel bir gerçekliğe dayandırarak yapmış doğa bilimleri de mevcuttur.

⁴² HUSSERL, (1995): .17.

⁴³ HUSSERL, (2003): .77.

"Biz mundan-ontolojik yaşam dünyası anlayışını, bunun-salt amaçsal bilinç fenomenolojisinin özneliliğiyle zayıflatmaktan çok güçlendirdiği ilk-ontolojik kavranışı karşısında belirginleştirmeye ve yaşam dünyasının mundanlığını, sırf amaçsal monadik öznelerin ruhsal öz-nesneleşmesinden uzakta tutmaya çalışırken, felsefeden yola çıkan ve evrensel bir ontolojiyi amaçlayan bir idealleştirme eğilimi üzerine bir başka görüş ortaya çıkar. Özdeş yinelenebilir Eide'nin, duyu-şeylerinin görünüşlerinin henüz bulunmuş birlik-çevreniyle başlayan idealleştirme eğilimi Husserl'in çok iyi betimlediği ve sonunda fizikalist nesnelciliğe varmış olan Yeniçağ matematiksel doğa biliminin başarısından başka hiçbir yerde yerine getirilmiş görünmemektedir."⁴⁴

Gerek iç dünyamız gerekse de bizi kuşatan dış dünya nesne ile öznenin buluşmasıyla anlam kazanan bir gerçekliği bünyesinde taşır. Yani nesne ve özne ayrılmaz bir bütündür. Her ikisi de bu dünyaya aittirler. Burada önemli olan özne ve nesne ikilisinin hangi koşullarda birbiriyle buluştuklarının ortaya çıkarılmasıdır. Yani bu dünyaya tek bir pencereden bakmamayı öğrenebilmektir. Nesneler vazgeçilmez biçimde gerçekler ve bize de düşen bu gerçeklikten yola çıkarak özneyi ve nesneyi buluşturmak ve sonrasında her ikisini tek bir amaç doğrultusunda yönlendirebilmektir. İşte bu ortak amaca yönlendirme de bir kaynaktan harekete başlanmasına ihtiyaç duyar. Bu kaynak da mutlak bilinçtir.

1.4.Fenomenolojide Mutlak Bilinç

Fenomenoloji için en önemli inceleme alanı mutlak bilinç alanıdır, bu bize aslında uygulanacak tedavide gereksiz ayrıntılara takılıp kalmamamızı sağlar. Aksi takdirde ne uygulayacağımız tedaviyi kestirebiliriz nede doğru yolda ilerlediğimizin farkına varabiliriz. Onun için gereksiz olan her bilgi ve yaklaşımı ayrıca almalıyız.

⁴⁴ Guy Van KERCKHOVEN, (2007):54, *Avrupa'nın Krizi: Fenomenolojik Sorun Olarak Avrupa'nın Dönüşümü*

Fenomenolojik tavır, ayrıca aldığı bütün bu varlık alanlarına yönelmez. O halde fenomenolojik tavır hangi varlık alanlarına yönelir? Husserl bu soruyu kendi ifadesiyle şöyle yanıtlıyor: " Mutlak bilinç alanına ". Bu alan fenomenolojinin temel alanı, fenomenolojik residium, yani arta kalan alandır. İmdi bu alan, bütün dünyayı, onunla ilgili her şeyi, canlıları, insanı, kendimizi de ayrıca aldığımız halde arta kalmıştır....⁴⁵

Mutlak bilinç alanı doğa bilimlerinin kendisine geçerlilik kazandırdığı bazı yöntem ve metotlarda farklı bir uygulama içerisinde olmayacağını ancak sahanın sadece kendi şartlarını öne çıkardığını söylemektedir.

"Görülüyor ki Husserl'e göre, mutlak bilinç, maddesel nesnenin epokhe'den önceki anladığımız anlamda <<gerçeklik>>inden hiçbir şey eksiltilmiş değildir: duyu verileriimmanent ögelere, nesnenin <<transendens>>i ise <<noemetik anlam>>in bir parçası olarak çeşitli bilinç aktlarında <<özdeş>> olarak konstitue edilmeğe dönüşmüştür, o kadar."⁴⁶

Peki, bilinç insana ne katmaktadır diye kendimize soracak olursak; en başta insanın varlığını güçlendiren doğrulanma ihtiyacının başta bu kaynaktan beslendiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Kendi kaynaklarını bilen ve bu doğrultuda zenginleşen bir yaşamda ayrı bir güvenle geleceğe yol alabilecektir.

Aslında insanı aşkın ve özgür kılan, onu şeyler arasında herhangi bir şey olmaktan çıkartıp, belki de bu cephesiyle kendisi ve dünya hakkında bilgi sahibi kılan bilinçtir. İnsan her şeyden önce bir bilinç olarak ortaya çıkmakta, kendisi ve dış objeler hakkındaki bilgisinin objektifliğini ister istemez bilincin kendisine sağladığı doğruluk garantisi üzerinde kurmaktadır.⁴⁷

"Transendental reduktion"la varılmak istenen son erek, ayrıca alınan <<doğal dünya>>nın, bu ayrıca alınmadan sonra geriye kalan mutlak bilinçte temellendirilmesi,

⁴⁵ HUSSERL, (1995): .19.

⁴⁶ SÖZER, (1976): .35.

⁴⁷ GÜRSOY, (2007): .16.

kendi özüne uygun olarak bir çeşit yeniden kurulması idi."⁴⁸Mutlak bilinç sayesinde; fenomenoloji, çıkış noktasını yakalama şansına erişmiş bir bilimsel yöntem olarak yapısal zenginliğini kazanmış olacaktır. Bu da sonrasında atacağı adımları kestirebilen bir o kadar da doğal dünyayla örtüştürebilen bir ivme katacaktır.

"...mutlak bilinç yaşamının içinden akıp geçtiği zaman formu apodiktik bir formdur."⁴⁹Geçmişle gelecek arasında çok önemli bir fark bulunmaktadır. Bu da; geçmişin yaşanmışlıkları, geleceğin ise yaşanacakları eksenine alarak belirlemesidir."...yalnız geçmiş zamanın formu değil, içeriği de apodiktik bir kesinlik taşımaktadır."⁵⁰Yaşanmışlıklarda bir bilgi ve sizi yönlendiren bir zorunlu süreç vardır ancak gelecek öngörülerini içerir ve onu farklı istikametlere yönlendirme şansı vardır. Zorunlu bir süreç değildir.

Sorunun özünü elde etmeden o sorunun tespit edilen özü ile ilgili incelemeler yapamazsınız, işte immanent öz önce belirlendikten sonra bu özün kendi inceleme metoduna başlayabiliriz. Bu inceleme yapacakların çalışacakları ya da yorum yapabilecekleri alanın sınırları konusunda hareket inisiyatifi sağlar. Eğer sınırları çizilmeden bu sorunun çözümüyle ilgili görüşlerimizi beyan etseydik bizi ciddiye alacakların sayısını oldukça azaltmış olurduk. Ancak şu andan itibaren ilişkide bulunulacak alanları ve faydalanılacak yöntemleri karşımızdakinin bizzat hissetmesini kolaylaştırırız. Çünkü bilinç diğer insanların meseleleri içselleştirmelerini sağlar ve tanımlamaları kolaylaştırır.

Fenomenolojik "saf ben" in aktlarını, yani immanent özü incelerken başka bir yöntem

ögesi daha gereklidir.. Redüksiyon ve onun öğeleri, fenomenolojinin obje alanını

⁴⁸ HUSSERL, (1988): .1291

⁴⁹ Edmund HUSSERL, *Analyses Concerning Passive and Active Synthesis*, (Çev. Anthony J.STEINBOCK), 2001, s.381

⁵⁰ HUSSERL, (2001): .381.

fenomenolojik durumu, yani şeyin özünü elde etmek içindi. Şimdi söz konusu olan yeni yöntem ögesi, elde edilen objenin, yani özün, incelenmesi içindir. Bu yeni yöntem ögesi, fenomenolojik deskripsiyon (betimleme) dir.⁵¹

Husserl'de mutlak varlık önemli bir yer teşkil etmektedir. Mutlak bilinç bize bu mutlak varlığı tanımlama ve göreceli bir varlık olarak kabullenmeme şansı verecektir. Kendi kendisine ve kendi için var olan varlık. Varlığın türünü belirlemeden çalışacağınız alanı da doğru tespit etmemiş olursunuz. Böylece yapacağınız tespitler başka alanların içerisinde kaybolabilir.

Husserl'e göre mutlak ve göreceli varlık nedir? Mutlak varlık (redüksiyon ile elde edilen bilinç varlığı), transcendental yaşantıların, mutlak ilk kaynakların, saf bilinç ve immanent varlığın alanıdır. Bütün bu deyimler aynı şeyi kastederler. Bu derecedeki varlığın başka hiçbir dayanağı yoktur. Hatta doğa, dünya olmasa da, bu mutlak varlığın var olmasına zarar gelmez. Bu varlık, doğa ve dünya var olmasa da vardır. Bu varlık kendisine ve kendi kendisi için var olan bir varlıktır. Bu varlık, başka bir varlığa gereksinimi olmayan, varlığından kuşulanılamayacak olan bir varlıktır. İmdi "immanent varlık", ilke bakımından, "nulla re indigent ad existendum" 'dır. Bu varlık her ne kadar bize göre "ikinci" derecede ise de, kendisine göre "birinci" dir.⁵²

İmmanent algıda, algı ve algılanan şey bir birlik oluştururlar. "İmmanent ögelerin konstitution'unu, reproduktiv çağrışımlar boyunca, bir kez de geriye doğru izleyecek olursak, nereye varacağımızı biliyoruz: duyusal şema'yı <<kendinde varlık>> olarak temellendiren immanent varlık tabanına"⁵³Varlık, yaşantı ve şey olarak ayrılır. Yaşantı immanent algılanır. Şeyde bu algı yoktur. İmmanent algı da intensiyonel objenin algı için "reel immanent " olması, transcendent algıda ise aynı şeyin

⁵¹ HUSSERL, (1995): .20.

⁵² HUSSERL, (1995): .21.

⁵³ SÖZER, (1976): .104.

olmamasıdır. Şeylerin varlığını garanti edecek bir kesinlik yoktur. Yaşantı kendi varlığını garanti eder (Bir Ben'e ait olmakla). Şey dünyası sanmaya dayanır. Benin bilinç aktüalitesi mutlak bir gerçeklik taşır. Bizde immanent görü ile fenomenler arasında yol alırız. İmmanent görü ile nesnel deneyim sentez oluşturursa görünüm fenomeni ile deneyim nesnesi bir ilişki içine girer. Ve yeni bir ilişki karakteri ortaya çıkar. Fenomenler fenomen olarak doğa değillerse, onlar doğrudan görü ile kavranabilen, özlerdir. Görü; özü, öz varlığı olarak kavrar ve kesinlikle varlığı gerektirmez. Bundan dolayı; öz bilgisi, hiçbir şekilde bir olaylar bilgisi değildir. Varlık sorununu yapılandırmak ve yaşantıya uyarlayabilmek nesne üzerindeki algı düzeyini arttırarak ve onu çağrışımlar yoluyla bilince hatırlattırarak yerine getirilir. Varolan her şeyin bir geçmişi olduğu unutulmamalıdır.

İmmanent yaşantılar öz yasalarına uyar. İmmanent öz-transendental öz ayırımından daha farklı bir boyut gerekmektedir. Çünkü immanent yaşantısında kendi transcendental bilinci vardır. "Husserl bu <<transendental temellendirme>>i bundan sonra çok sık başvurulacak olan bir deyimle <<konstitution>> ya da <<transendental konstitution>> olarak adlandırmaktadır."⁵⁴

Temel demek ilklığı ifade eder. Bilinç de varlık olarak ilk olanı bulmaya çalışır. Böyle bir yaklaşım içerisinde Dünyanın kendi başına bir varlığı değil de bizim için ilk olanı gösterdiğini ve mutlak anlamda bir hiç olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bilinç kendi başına bir varlık olarak, "ilk" olandır. Hâlbuki dünya, kendi başına değil, bizim için "ilk" olandır. Gerek tek tek şeylerin, gerekse bütün dünyanın realitesi, yapısı gereği, bağımsız olmaktan yoksundur. Dünya kendi başına mutlak bir şey değildir ki, ikincil olarak kendisini başka bir şeye bağlayabilsin. O, belki mutlak anlamda bir "hiç" tir. Onun mutlak bir varlığı yoktur. O, bir şey varlığıdır. Şey de,

⁵⁴ SÖZER, (1976): .27.

yapısı gereği, intensional olan, yani sadece bilinç tarafından görülebilen bir varlıktır.⁵⁵

Varlık ve nesne olma, bilincin kendisinde açık-seçik bir husustur. Bilincin bütünü incelenmelidir. Bilincin bütünü incelemeden doğru noktaları tespit etmek tam olarak mümkün olmayacaktır.

Bilgi eleştirisinin kendileriyle başlaması gereken bilgiler, hiçbir soru ve kuşku taşımamalıdır; bizi bilgi kuramsal kafa karışıklıklarına düşürebilecek ve tüm bilgi eleştirisini körükleyecek hiçbir şeyi içlerinde barındırmamalıdır. Bunun cogitatio alanı için söz konusu olduğunu göstermemiz gerekiyor. Ama bunun için bize önemli kazançlar sağlayabilecek olan, derine inen bir refleksiyona gereksinim vardır.⁵⁶

İnsanı hayata bağlayan en önemli hakikat edindiği ve edinmeye devam ettiği bilgilerin ve tanımlamaya devam ettiği yaşamın güvenilir bir şekilde anlam kazanmasıdır. Özne nesnelerinden şüphe duymamalıdır ki kendi öznelliğini sürdürebilsin. İşte bu noktada kişinin bilinci vasıtasıyla değer kazanan öznelliği fenomenoloji yöntemiyle nesnel dünyanın şifrelerini tanımlamaya başlar. Ancak içsel seyahatin ayırt edici taraflarını ve bu sürecin gerçek hedeflerini de görebilmek gerekmektedir. Bu içsel seyahate muhatap olan bazı bilim dallarını da bu gözle görebilmek gerekmektedir.

1.5. Psikoloji ve Fenomenoloji

Psikoloji kısaca tanımlanacak olursa; gözlenebilir davranışların incelenmesi bilimidir dolayısıyla saf mantığa uygun bir bilim değildir. Temeli insan olmakla beraber bilincin gözlenebilir verilerine dayanarak sonuçlar çıkarma gayretindedir. Dolayısıyla fenomenolojiyle daha temelden bir ayrışma içerisinde yola koyulur. Ancak fenomenoloji farklı bir çıkış noktası yakalamak istemektedir. Bu öyle bir çalışma

⁵⁵ HUSSERL, (1995): .26.

⁵⁶ HUSSERL, (2003): .61.

olmalıdır ki; bilimsel ya da bilim öncesi bütün kabuller dışarıda bırakılmalıdır. Eğer çalışmamızın bir kökene iniş çalışması olduğunu göstermek istiyorsak bu şarttır.

Şu da açıktır ki, doğa hakkında bilimsel olduğu gibi, bilim öncesi ileri sürülen bütün savlar, anlam birliğini korumak isteyen bir bilgi teorisinde, ilke bakımından dışarıda bırakılmak zorundadır; bu şekilde de şeylerin varoluşları ile ilgili olan, zaman, mekân, nedenselliği içeren kabuller taşıyan bütün ifadeler de dışlanmalıdır. Bu dışlama, araştırma yapan insanın ve onun psişik yeteneklerinin varoluşu hakkındaki kabullere kadar uzanır.⁵⁷

Psikoloji bilimi, insanın o güne kadar inilmemiş bilinçaltının yansıttığı davranışların nedenlerini ortaya çıkarma yönünde büyük bir çalışma başlatmış olsa da sonuçta elde ettiği neticeleri başka bilinçaltı etkinlikleriyle karşılaştırma ve buradan kabuller elde etme yöntemine dayanıyordu. Psikoloji ve ile felsefenin yakın akraba olduklarını söylemek; modern deneysel psikoloji için çok az geçerlidir. Deneysel psikoloji felsefeye yabancıdır.

... Psikoloji ile felsefenin yakın akrabalığı, modern ekzakt psikoloji için çok az geçerlidir. Çünkü bu bilim felsefeye olabildiğince yabancıdır. Fakat bu psikoloji, deneysel yöntemler kullandığı için, kendisini biricik bilimsel psikoloji olarak görüyor ve "masa başı psikolojisini aşağılıyor.... Bu psikolojinin temel çizgisi, bilincin her türlü saf ve doğrudan analizini- yani immanent bakışın türlü olası yönlerinde kendisini gösteren verilişlerin sistematik bir şekilde yapılan "analiz" ve "betimlenmesini"- bir kenara itmektir. O, bunun yerine, psikolojik ya da psikoloji için önemli olan olguların, böyle bir bilinç analizi yapılmadığından, ancak yüzeysel bir anlam taşıyan saptanmaları ile uğraşır. Onların psikofizik düzenlerinin saptanmasında kaba sınıf kavramlarıyla yetinir. Örneğin, algı, hayalci görüş, ifade, hesap ve yanlış hesap, büyüklük tahmini, tanıma, bekleme, saklama, unutma vb. gibi.

⁵⁷ HUSSERL, (1995): .43.

Fakat onun kullandığı bu kavramlar, soru sorduğu ve ona açık olan saptamaları sınırlar. ⁵⁸

Deneysel psikoloji kişiden duygularını açıkça yazmasının istenmesi yöntemine karşı koyup; bu eksikliği deneyim yöntemi ile aşmak için ne kadar büyük çaba gösterirse, o ölçüde bu eksikliğin bilincinde olamıyor. Psikoloji ve fenomenoloji için araştırma objesi olan psişik şeyler az ya da çok bir şeyin bilinci karakterini taşırlar. İlk yapılacak şey çok anlamlılığı açık bir hale getirmektir.

Üzerinde düşünülmesi gereken nokta şudur: Psikoloji için de fenomenoloji için de birinci derecede araştırma objesi olan bütün psişik şeyler, eğer onlar bütün somutluluğu ile ele alınırsa, az ya da çok karmaşık bir "bir şeyin bilinci" karakterini taşırlar. "Bir şeyin bilincinde", o şeyin bir yığın karmakarışık biçimleri vardır. Araştırmanın başlangıcında, kendi anlayışına ve objektif betimlemeye yarayabilecek bütün ifadeler akışkan ve çok anlamlıdır. Bu bakımdan doğal ki, ilk yapılacak şey, hemen görülen kaba çok anlamlılığı açık bir hale getirmektir. ⁵⁹

Deneysel psikoloji inanır ki; psişik olanın deneyim bilimi, diğer doğa bilimlerinde olduğu gibi deneyselliği tüm çalışmalarında kullanmalıdır. Her kavramın geçerliliğinin deneyimden geçtiğini düşünür. Doğa bilimlerinin deneyim konusunda eksikliğin olmadığını biliyoruz. Deneyim geçmişten gelen birikimlerin geleceğe uzanmasında önemli bir anahtardır. Burada sadece bu anahtarın bugüne kadar taşınabilmiş bir araç olduğunun farkına varabilmektir. Ancak sadece bu anahtarın sayesinde her kapıyı açtığımızı düşünmek yanıltıcı olacaktır. 18.yy. başlarından beri deneysel psikolojiyi yanıltan şey fizik ve kimyanın yöntemlerini kullanması oldu. Yani hep bu anahtarın hangi kapıları açtığı boyutuna takıldı; halbuki bu anahtar bugüne kadar

⁵⁸ HUSSERL, (1995): .45.

⁵⁹ HUSSERL, (1995): .47.

zaten birçok kapıyı zaten aralamıştı. İşte bunu görebilmek bilime farklı bir boyut katılabilmesiyle mümkün olabilirdi.

Daha 18. yüzyıldaki başlangıçlarından beri, deneysel psikolojiyi sürekli şekilde yanıtlan şey, fizik ve kimya yöntemini örnek alan bir bilimsel yöntem kurmak aldatıcı olmuştur. Bütün deneyim bilimlerinde, ilke bakımından yöntemin bir ve aynı olduğuna, yani psikolojide de yöntemin fiziksel doğa bilimlerindeki gibi olacağına inanıldı. Nasıl metafizik yanlış öykünmeler yaptığı sürece, bazen geometriden alınan, bazen fiziksel yöntemlerden dolayı hastalıklı bir halde kaldıysa, aynı şey psikolojide de yineleniyor. Deneysel ekzakt psikolojinin babalarının fizyolog ve fizikçiler olması anlamsız değildir....⁶⁰

Asıl anlamında yalnızca zaman-mekâna bağlı madde dünyası doğadır. Psişik olan ise ikinci bir anlamda doğadır. Psişik alandaki ilişkiler fizik alanındakinden tümüyle başkadır.

Psişik alanda deneyimler psişik varlığın ne olduğunu net tanımlarla bize anlatmaz ama fizik varlığın ne olduğunu söyleyebilir. Psişik olan bir yaşantıdır. Durmadan bir olmuş bitmişliğe gömülür. Psişik olan yeniden anımsanabilir.

Deneyim, bize, psişik varlığın ne "olduğunu", fizik varlığın ne olduğunu söylediği gibi söylemez. Psişik olan, görünüş olarak denenebilen bir şey değildir. O, bir "yaşantıdır"; düşünce sferinde görünen bir yaşantıdır. O, kendi kendisi olarak mutlak bir akış halindedir; bir şimdi olarak ve hemen "kaybolan", görülebilir bir tarzda, durmadan bir olmuş bitmişliğe gömülerek. Psişik olan yeniden anımsanabilir, belki değişik biçimlerde yeniden deneyime alınabilir, daha önce "algılanmış bir şeyin" "yeniden anımsanması" olarak.⁶¹

Psikofizik psikolojinin alanı deneysel bir bilim olduğu için fenomenolojinin de karşıtıdır. Genel anlamda psikolojik bilgi, psişik olanın özü hakkında bir bilgiyi şart

⁶⁰ HUSSERL, (1995): .51.

⁶¹ HUSSERL, (1995): .54.

koşar. Psikolojik deneyle öz araştırmayı istemek bir terslik yaratır. Fenomenoloji oturdukça deneysel felsefe anlayışı son bulmaya başlayacaktır.

“... , fenomenolojinin ilkin, “egoloji” (Egologie) olarak işleneceği meydandadır. Kendiliğinden anlaşılacağı gibi, Husserl’in egolojisi ile yine ego’nun bilgisi olan psikoloji aynı şey değildir. Psikoloji dünyaya yapışık (“mundan”) bir bilimdir; dünyadaki bir varlık – biçimi olarak psişik ego’yu, insan ruhunu konu diye almaktadır. Oysa Husserl’in egolojisi, transzendenal salt ben’i açmakta, yorumlamaktadır; bunun için Husserl, egolojisini, “arınmış egoloji” (reine Egologie) diye nitelemektedir.”⁶²

Açık-seçiklik immanent varlık yani öz alanı için tam uygundur. Bireysel veriler ise bu alana tam uygun değildir. Bunlar dolaylıdır. Öz verilerinde ise dolaysız açık-seçiklik olmalıdır.

Fenomenoloji için realite sferinin önemli olmaması neye dayanıyor? Daha önce de söylendiği gibi, böyle bir varlık, mutlak bir varlık olamaz. Realite sferinin verileri, özellikle bu verilerin geçerliliği, görecelidir. Bu tür varlık hakkında edindiğimiz bilgi, deneyim ile hayırlanabilir ve immanent olarak algılanamaz. Halbuki fenomenolojinin beklentilerini ancak immanent algı yerine getirebilir. Çünkü immanent sferdeki immanent bir varlığın her yanı, bilincin ışığı altındadır. Bu yüzden de, bilince bütün olarak verilir. Bu yolla elde edilen bir bilgiyi, hiçbir şey yadsıyamaz. Şey varlığı ile immanent varlık, varlık tarzları bakımından aynı derece üzerinde değildirler. Fenomenoloji, yargılarda, duygularda ve algılarda apriori olandan söz eder. Fenomenolojinin konusu olan bilgi, aprioridir. Bu nedenle Husserl'e göre bu bilgi tek kaynaklıdır. ⁶³

Felsefeyi diğer doğa bilimlerinden ayırt eden noktaları iyi görebilmek üzerinde çalışılacak hazinenin zenginliğine bizleri bir adım daha fazla yakınlaştıracaktır. Hazine,

⁶² Nermi UYGUR, *Edmund Husserl’de Başkasının Ben’i Sorunu*, Yapı Kredi Yayınları, 1998, s.86

⁶³ HUSSERL, (1995): .30.

aslında insanın bu zenginlikten kazanımlarının ne olacağının da bilincinde olmasında yatmaktadır.

... Bilimden bilime farklılık gösteren [bilimlerin] kendilerine özgü yöntemlerine karşılık, doğal bilimlerin birliğini sağlayan mantıksal yöntemlerin ilkesel bir birliğe sahip olmalarının; buna karşılık felsefenin yöntemsal işlemlerinin- ilke olarak yeni bir birlikle- onların karşısında yer almasının nedeni budur. Yine saf felsefenin tüm bilgi eleştirisini ve genel olarak "eleştirel" disiplinler içerisindeki doğal bilimlerin bilgilerinin tümünü ve bilimsel olmayan doğal bilgeli ile bilgileri tamamen bir yana bırakması ve onları hiçbir biçimde kullanmaması gerekliliği de bundandır. ⁶⁴

Felsefe farklı bir açıdan hayatı sorgulamaya devam etmiş ve bu farklılığını her yüzyılda değişik coğrafyalarda ve kültürel farklılıklara rağmen devam ettirme gayreti içerisinde olmuştur. Bilginin sadece tek bir boyutu olmadığını ve bu çok boyutluluğu algılamamızı sağlayacak teorik sorulara ahlaki ve dini boyutu da göz ardı etmeyen bir bilgiyi de deneyimleyerek ve cevaplarına ulaşmaya çalışarak yeni bir yöneme olanak tanımış oluruz.

Felsefe, başlangıçlarından beri, kendisinin en yüksek teorik sorulara yanıt verebilecek ve etik-dinsel yönden saf akıl normlarına göre düzenlenmiş bir hayatı olanaklı kılacak bir bilgi olduğunu savunur. Bu sav, bazen güç kazanmış bazen zayıflamış, fakat hiçbir zaman elden bırakılmamıştır. Hatta saf teorik olana ilginin ve yeteneklerin zayıfladığı ya da dinsel güçlerin teorik araştırma özgürlüğüne set çektikleri zamanlarda bile.⁶⁵

Peki, acaba fenomenoloji alanında çaba sarf eden ve bu noktadaki çabaları sürekli önemseyen felsefi çalışmalar tam olarak aynı doğrultuda mı ilerliyordu. Ya da söylemler hangi doğrultuda örtüşüp hangi noktalarda ayrışıyordu. Gözleri bir süreliğine bu noktaya çevirmenin de faydalı olduğunu değerlendirmekteyim.

⁶⁴ HUSSERL, (2003): .52.

⁶⁵ HUSSERL, (1995): .33.

1.6.Husserl ve Etkileşimler

Fenomenolojiyi bilimler alanında farklı bir konuma sokmaya çalışan Husserl'in bu çabaları başka çabalara da ilham vermiştir. Husserl'in bu gayretlerinin öncelikle Max Scheler, Martin Heidegger, J Paul Sartre gibi düşünörlere istikametler verdiği söylenebilir. Max Scheler, öz fenomenolojisini belirlerken idealist pragmatik görüşü benimsiyordu. Heidegger'de varlığın öze bağını ve metafiziğı korur ancak daha gelenekçidir. Husserl ise varlığı ayrıca alıp öze inişini sorgulamış daha yenilikçi bir anlayışa sahiptir. Bu nedenle Husserl'le felsefenin gelişebileceğı daha rahatlıkla söylenebilir. Değışim kavramı Husserl tarafından irdelenen bir husus değildi ancak Heidegger'de değışim daha belirgin olarak irdelenmiştir. Heidegger'de başlangıç sonsuzca yenilenemez, peşisıralık vardır ve başlangıca dönmek istemez. Heidegger, Husserl'in transendental bilincini ele almıştır. Heidegger, Husserl ve Sartre 'nin tarihsel olanın varlıktaki asıl yerini anlamadıklarını söyler.Sartre 'de "... Ego'yu 'transandantal alan'dan dışlayarak onu, tıpkı başkasının Ego'su gibi, 'dünyada bir varlık' haline getirerek, düşünömsüz bilincin özerkliğini, yani 'psşik olanı' nesnel bir şekilde temellendirmeye çalışır; böylece ona göre Husserl'in kaçınmayı başaramadığı tekbencilik tehlikesinden kurtulmak mümkündür"⁶⁶ tespitini yapar.

Kavramlara derin anlamlar yüklemek ve karmaşık bir bağlantıyla hareket etmek genel olarak Heidegger' in tercih ettiğı bir yöntem değildir."...Heidegger değerler dizgesinin faydasını da sorgular; nitekim bu, ancak akılcı bir söylem-dolayısıyla da-

⁶⁶ Christian DELACAMPAGNE, *20.Yüzyıl Felsefe Tarihi*, (Çev. Devrim ÇETİNKASAP), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010, s.225

metafizik içinde mümkün olabilir. Bu stratejinin amacı kolayca görülebilir. Değerlerle ilgili endişe olmazsa, etik tercihleri gerekçelendirmeye ihtiyaç da kalmaz."⁶⁷

“Bu tür sistemler, krize karşı durumu, düşüncesi ve kişisel tarihi dolayısıyla çok belirsiz olsa bile, Heidegger'e karşı da yöneltilebilir. Karmaşık, aynı zamanda şaşırtıcı (örneğin, "bilim düşünmez") bir sorunsallaştırmadan ve üstelik gelişen eşsiz bir derinlikten, basitleştirmek için, aklımızda tek tuttuğumuz, zaten iyi bilinen Gestell/Ereignis çiftinin çevresinde oluşan şeydir.”⁶⁸

Hayatın kavramlar yoluyla ifade edilmesi ya da tanımlanması olması beklenen ve bir o kadar da istenen bir süreçtir. Ancak kavramlar yaratırken yaşantının özünün ya da içeriğinin bu kavramlaştırma ya da şekillendirme boyutuna da esir edilmemesi gerekmektedir. Doğa bilimlerine aşırı yöneliş ya da dünyayı sadece bu gözlükten görme bizi asıl olandan ve yaşamın gerçek anlamından uzaklaştırmaktadır.

"Kuşkusuz bu kavramsallaştırma çok derinlemesine değildir ve burada krizi öncesiz radikalliğinde belirleyen şeyin hatlarını iyi bir şekilde bulamıyoruz, çünkü Gestell'in yerleştirilmesi, geleneksel olarak doğa ve kültür olanın işaretlerini bozmaya kadar varacaktır. Bununla birlikte, bu kavramsallaştırmada, radikalliğinin sergilemeye izin verdiği iki temel zayıflık vardır. İlk önce- bir kez daha bu Husserl'de olduğundan daha geniş ve daha derin bir şekilde olmasına karşın-kavramsallaştırmanın çıkış noktasının, felsefe-olmayan ile gerçek yüzleşme olmaksızın felsefe olması belirleyicidir.”⁶⁹

Fenomenolojiyi bilimler dünyasında bir konuma oturtmada belki de ona ayrı bir konum sağlayacak husus özne-nesne bütünlüğünü ve bunların birbirlerine sağladıkları pozitif katkıyı yakalamış olmasıdır.

⁶⁷ DELACAMPAGNE, (2010): .174.

⁶⁸ Marc RİCHİR, (2007): .107., *Avrupa'nın Krizi: Fenomenolojik Sorun Olarak Avrupa'nın Dönüşümü*

⁶⁹ Marc RİCHİR (2007): .108.

Husserl için Descartes meditasyonları fenomenolojiye yön veren çalışmalardan biriydi. Ancak bu çalışmalarda oluşabilecek solipsizme düşüş tehlikesini de iyi görmek gerekiyordu.

“... Descartes’çi Meditasyonlarda, Descartes’in bütün bilim ve felsefeyi, ben’ den kalkıp salt olarak temellendirmek isteyen öznel davranışını örnek diye alarak işe başlamaktadır. İlk dört meditation’da, fenomenoloji reduktion’una başvurmakla, transzendental ego meydana çıkarılıp eidetik-deskriptiv bir yöntemle iç özellikleri bakımından göz önüne serilir. İşte, yukarıda Husserl’den alınan solipsizm üzerindeki sorular, sonuncu olan V.meditation’unu başlatmaktadır. Transzendental solipsizm, fenomenolojinin varlığını tehdit eden pek ciddi bir itiraz olarak görünür.”⁷⁰

Patocka'ya göre de; fenomenolojik indirgeme, değişime uğrama sürecinde özü koruyabilmenin vazgeçilmez araçlarından biridir. Aksi takdirde değişim karşısında özü koruyabilme gayretimizi azaltmış oluruz.

"Şimdi hakkında konuştuğum şey artık bir sav değil, bir sorundur. Bir ve aynı olan bir şeyin kendisini nasıl ayrımlı perspektiflerde gösterebildiğini sorduğumuzda, burada bir sorun vardır. Aynı şekilde, bulunurken ve bulunmadığında, ya da birlikte başka bir şeyin aracılığıyla, dolaylı bir verilme yoluyla verildiğinde, şeyin özdeşliğinin nasıl korunduğunu sorduğumuzda durum böyledir. İşte sorun: Ayrımlı tasarım biçimlerinde, ayrımlı bulunma biçimlerinde, aynı olan kendisini koruyor. Dünyanın sorunsallığı da böyle, bütünün kendisini yalnızca tekil profillerde göstermesi olgusunda yatar.”⁷¹

Husserl, daha öncede vurguladığımız üzere temellendirmeyi fenomenolojik indirgemeler sayesinde yakalar. Geriye okumada, bu indirgeme türlerinden biridir.

⁷⁰ UYGUR, (1998): .78.

⁷¹ Jan PATOCKA, *Plato and Europe*, Stanford University Press, 2002

Husserl ve öğrencisi Heidegger'de, fenomenolojinin yaptığı yolculuklar varlık temelli olsada; sorgulamada Husserl'in öze dönüşe yaptığı yolculuğu; Heidegger, varlıktan bütünü kavrama şeklinde yapmaktadır.

Husserl'in indirgenmiş nesneye yönelen öznenen yola çıkarak son noktada yönelimli bilince tatbik ettiği kasıtlı varlık bilimsel (ontolojik) delil, onun öğrencisi Heidegger tarafından bütün varlıkbilim (ontoloji) ve insan varlığını ispat için kullanılır. Yani Husserl'in öz (eidos)'e doğru yaptığı yolculuğu, Heidegger tersine çevirerek 'dünyada konumlanmış' (in der welt sein) olan varlık'a doğru yapar: "Felsefe, insani varlığın tasfirinden başlayarak yine oraya dönen ontolojidir." diyen Heidegger'in felsefesi varlık üzerine kurulur.⁷²

Gadamer'de özne nesneyle birlikte kendini kavrar. Husserl'de yönelinmiş nesne aracılığıyla özü yakalamaya çalışır. Gadamer'in amaç edindikleri Husserl'de sadece bir araçtır.

...Gadamer'e göre anlama yönelimi içindeki (özne), nesneyle birlikte aynı zamanda kendini kavrar. Anlaşılabileceği üzere, Gadamer'in etkilenmelerinin yalnızca Heidegger'den gelmediği, özellikle bu bağlamda Husserl'in yönelinmiş nesne aracılığıyla özü yakalamak yöntemine tarihsellik boyutunun (Bu etki de Heidegger'den) kazandırılması şeklini aldığı görülür. Husserl'in bütün arızı (ilineksel) şeyleri paranteze alıp çevreyi daraltarak ve zamanı durdurarak kavramak istediği öz, Gadamer'de sürekli değişen tarihsel-ruhsal bir etkinlik olarak görülür. Bu aşkın bir 'idea'nın, aynı yöntemle yere indirilmiş bir biçimi gibidir.⁷³

Farklı ontolojik yaklaşımlar bilinç alanına inişi tam manada gerçekleştirilemediler. Bu noktada başarısız olunan noktaların iyi irdelenmesine ve neden bazı sorulara tam olarak açıklık kazandırılmadığına iyi bakmak gerekmektedir.

⁷² Sevinç ERGİYDİREN, *Eleştiride Fenomenolojik Yaklaşımlar*, Hece Yayınları, 2007, s.35

⁷³ ERGİYDİREN, (2007): .44.

Descartes sonrası ortaya çıkan ve O'nun anladığı biçimde bir bilinç alanına oturtulan idealist ontoloji bu birlik problemini çözmede ne kadar beceriksizse, materyalist bir ontoloji de konuya o derece yabancı, hatta temelde yer alan anlamla ilgili bütünlük fikrine yine o derece kayıtsızdır.⁷⁴

Biz bugün başarısızlıkları sorgulamıyor; bu noktada çok ciddi bir mesafe kaydetmiş ve irdelemelerini gerçeklikle ele almış fenomenoloji yöntemini biraz daha detaylı kavrayabilme gayretini sürdürüyoruz.

⁷⁴ GÜRSOY, (2007): .37.

İKİNCİ BÖLÜM

FENOMENOLOJİNİN İLKELERİ

2.1.Varlık ve Nesne Olma Bilinci

Varlık ve nesne olma, bilincin kendisinde açık-seçik bir husustur. Bilincin bütünü incelenmelidir. Bilincin bütünü incelenmeden varılacak yargılar doyurucu olmayacaktır. Bu döngüde başlangıcın neresi olduğunun bilinmesi önem arz etmektedir.

Bilgi eleştirisinin kendileriyle başlaması gereken bilgiler, hiçbir soru ve kuşku taşımamalıdır; bizi bilgi kuramsal kafa karışıklıklarına düşürebilecek ve tüm bilgi eleştirisini körükleyecek hiçbir şeyi içlerinde barındırmamalıdır. Bunun cogitatio alanı için söz konusu olduğunu göstermemiz gerekiyor. Ama bunun için bize önemli kazançlar sağlayabilecek olan, derine inen bir refleksiyona gereksinim vardır.⁷⁵

İmmanent görü sayesinde fenomenler arasında dolaşabiliriz. İmmanent görü ile nesnel deneyim sentez oluşturursa görünüm fenomeni ile deneyim nesnesi bir ilişki içine girer. Böylelikle yeni bir ilişki karakteri ortaya çıkar. Fenomenler fenomen olarak doğa değillerse, onlar doğrudan görü ile kavranabilen, özlerdir. Görü; özü, öz varlığı olarak kavrar ve kesinlikle varlığı gerektirmez. Bundan dolayı öz bilgisi, hiçbir şekilde bir olaylar bilgisi değildir.

... Tıpkı bir sesin doğrudan duyulması gibi bir öz de "sesin" özü de, "şeylerin görüntüsünün" özü, "yargının "özü ya da" istemenin" vb. 'nin özü de doğrudan görülebilir ve görü ile öz hakkında yargılara varılabilir. Fakat Hume'un hatasına düşmekten sakınmalı, fenomenolojik görü ile "kendini gözleme", iç deneyimi birbirine karıştırmamalıdır. Çünkü bunlar öyle aktlardır ki, özü değil individuel ayrıntıları ortaya koyarlar.⁷⁶

⁷⁵ HUSSERL, (2003): .61.

⁷⁶ HUSSERL, (1995): .59.

Bilginin özüne sahip olabilmek için öncelikle onun bilgisine de bir şekilde sahip olmalıyım. Neyi nerede ve nasıl arayacağını bilemeyen bir insan ya da toplum kökenini nasıl ortaya çıkarabilir; durup düşünmek yerinde olacaktır.

Bilgi eleştirisi yapmak istememiz, bizi bir başlangıç noktasına, sahip olabileceğimiz ve öncelikle gereksinim duyacağımız verilmişliklerden oluşan bir sağlam zemine götürür: Bilginin özünü ortaya çıkarmak için, doğal olarak, tüm kuşkulu biçimlerinde dahi bilgiye verilmişlik olarak sahip olmalıyım ve ona öyle bir biçimde sahip olmalıyım ki, bu verilmişlik, verilmişlikler sağlıyor gibi görünen diğer bilgilerin taşıdığı hiçbir sorunlu yanı taşımasın.⁷⁷

Felsefeyi apriori bir bilim olarak gören fenomenoloji de kendinde verilmişlikler önemlidir. Çünkü bu şekilde bilincin nesneleri hiçbir koşula bağlı olmaksızın kendilerini ortaya koyarlar.

Burada ilk a priori kavramında kalırsak, bu durumda fenomenoloji, kökenler alanındaki, saltık verilmişlikler alanındaki, a prioriyle genel bakışla kavranılan türlerle ve bu türleri doğrudan görebilen biçimde aynı temel üzerinde kurulan a priori nesne durumlarıyla ilgilenmek durumundadır. Bir akıl eleştirisine, yalnız teorik akıl değil, aynı zamanda pratik akıl ve her türlü akıl eleştirisine giden yollarda, ana hedef ikinci anlamdaki a prioridir; ana hedef, kendi kendini veren ilkesel formları ve nesne durumlarını saptamak ve bu kendinde verilmişlikler yoluyla da ilkesel anlam iddiası ile ortaya çıkan mantığın, etiğin ve değer felsefesinin kavram ve yasalarını gerçekleştirmek, değerlendirmek ve varılan sonuçları gözden geçirmektir.⁷⁸

Batı felsefe tarihinde, özne ve nesnenin konumu zaman zaman değişikliklere uğramıştır. Ancak burada önemli olan bu felsefi seyahatte tüm

⁷⁷ HUSSERL, (2003): .70.

⁷⁸ HUSSERL, (2003): .77.

değişimlerine rağmen özneyi ve nesneyi ne olursa olsun kendi gerçeklikleri içerisinde görmek ve kabul etmektir.

Batı felsefesi tarihine kabaca özneye veya nesneye yapılan vurgu değişikliğinin tarihi olarak bakılabilir. Böyle bakılınca bilgi bilimi açısından öne sürülmüş bir felsefe anlayışı edebiyat kuramlarını yönlendirmede etkili olmuştur: Husserl'in fenomenolojisi. Husserl, kendisinden önce yorum bilimini ikili bir etkinlik (doğa bilimleri nesnel verileriyle açıklamaya dayalı, sosyal bilimler ise anlamaya dayalı) olarak ele alan Dilthey'e karşı çıkararak onun düalizmini 'tek ve eksiksiz bilen' özneye bağlar.⁷⁹

İnsan aklı, maddesel nesneyi farklı türde açıklığa kavuşturur. Duyusal veriler bilinçte algı sağladıklarında toplam etkinliği ve yaratımı edilgindir. Buna estetik bireşim denmektedir. Etkin eylemden önce bilincin kendi nesnesini kurması edilginliktir. Bilincin nesneyi temalaştırması ile de konuya yoğunlaştırma yapılır. Belli toplumlar için geçerli substrat nesne vardır. Özdeşliklerde fiziksel nesne ve intersubjektif (zihinsel nesne) nesne arasında özdeşlik yakalandığında nesne kendini açar.

Maddesel nesneyi iyi anlamak nesnenin fenomenolojideki yerini de iyi algılamamızı sağlar. "Günlük deneyden yalnızca olguların formel yanı kısaca formu alınmış; ama bu form özsel bir içeriğin formu olarak yorumlanmıştır: sonuçta, maddesel nesneyle ilgili fenomenler, maddesel nesnenin fenomenolojik "logos"unun görünümleri olmuştur."⁸⁰

Öncelikle şunu ortaya koymalıyız. Duyusal olarak maddenin varlığına kanaat edebiliyor muyuz? Bunu gerçekleştirdiğimizde kendinde nesne kavramını farklı bir boyuta getiririz. Kantta kendinde nesne, bizim bilgilerimizin dışında var olan nesnedir. Husserl, kendinde nesneyi düşünme ile bulabiliriz diyor.

⁷⁹ ERGİYDİREN, (2007): .14.

⁸⁰ SÖZER, (1976): .2.

"Husserl ise, <<kendinde nesne>>den, kendi asil gerçekliğinde kavranan maddesel nesneyi bilimlerin konusu olan <<fiziksel nesne>>yi - <<das physikkalische Ding>>- anlamaktadır; gerçi Husserl'e göre de <<kendinde nesne>> yi bize veren görü. son bir çözümleme de <<düşünme>> dir -<<Denken>>- ama bu düşünmenin konusu deneyinden kopmuş bir bilinmeyen X değildir."⁸¹

Husserl için nesnenin bilinmezlik kalkanı düşünme yeteneği ile ortadan kaldırılmış olsa da bu kalkanın ardında kalanlara ulaşabilmek yine de birtakım zihinsel işlemlerin çok boyutlu olarak ve bir sıra dahilinde bir kuyumcu titizliğiyle irdelenmesi faaliyetlerini gerektirmektedir.

2.2.Epokhe, Doğal Davranış, Reduktion ve İntentionalite

Maddi şeyler epokheye alındığında arta kalan transendental öz değil (tanrı vb.), kişinin immanent özü yani bilinç yaşantısıdır. Husserl fenomenolojisinin yöntemsel ilk işi dünyanın varlık savının ayrıca alınmasıdır. Yöntemin açıkça belirlenmesi önemlidir. Fenomenolojik yöntem sürekli gözden geçirilmelidir.

Fenomenolojik anlamda epokhenin kattıkları ve azalttıkları üzerinde biraz durmak gerekir.Husserl, olaylara bakarak kesin yargılar vermekten çekinmekte ve bilgilerin özüne dokunmamayı tercih etmektedir. çünkü kesin yargılar özü zedeleyebilir

"Epokhe öyle bir yöntemsel işlemdir ki, bu işlemle, alışageldiğimiz, kendimizi de içinde bulduğumuz şu <<doğal dünya>>nın kapısı kapatılırken gözlerimizin önünde başka bir kapı, mutlak varlığın ve mutlak bilgilerin kapısı açılmakta, engelleyici bir ilk adım yol açıcı bir tutumun başlangıcı olmaktadır."⁸²

Fenomenolojik epokhe ile bugüne kadar hep ön planda tutulmuş doğal nesneler bir süreliğine hayatın ön saflarından uzaklaştırılır. Epokhe ile ruhsal yanı da kenara alan Husserl salt ben etrafında dönen transendental yaşantılarla; transendental öznellik başlığı altında hesaplaşma içerisine girmiştir.

⁸¹ SÖZER, (1976): .10.

⁸² SÖZER, (1976): .20.

"Son olarak fenomenolojik kalıntı <<salt ben>>i de bütün transendental yaşantıların değişmez ve özdeş öznesi olarak içine almaktadır. Epokhe ile ruh bilimsel anlamında <<ben>>im de doğal dünyanın bir parçası olarak ayrıca alınmıştı."⁸³

Husserl'de epokhe ile varılmak istenen aslında dünyanın özü olarak bilincimi ortaya çıkarmaktır. Ancak epokhede, fenomenolojinin bütünsel irdeleyiş prensibinden uzaklaştırmayan ancak tam olarak iyi anlaşılamayan hususları gözönüne getirdiği konusal epokhede kısmen kullanılmaktadır.

"... Primordial alanı sınırlamaya yarayan epoche ise Husserl'in yanlış anlamaları önlemek üzere söylediği gibi, asıl fenomenolojik epoche tabanı üzerinde işgören "konusal" bir epoche 'dir; yalnızca transzendental alanda, belli bir kesiti belirlemek, aslında parçalanmaz somut bir bütün olan transzendental alanın belli bir bölümünü, belli bir konu dolayında toplanan bir kesiti somut olarak göz önüne sermek amacını gütmektedir. Sözü edilen konusal epoche, bütün anlamı Fenomenolojik epoche 'de temellenen özel bir yöntemdir."⁸⁴

Fenomenolojiye gerçek bir bilim olma yönünde mesafe kat ettirecek olan belki de en önemli metot doğal davranışın bir süreliğine ayrıca alınmasıdır. Burada doğal davranış asla reddedilmemektedir. Çünkü doğal davranış onun sürekliliğinin önemli göstergelerinden biridir. Doğrulukta bu doğal davranışı kuvvetlendirir.

"İşte Husserl, kimi uyanık kimi yarı uyanık, her gün içinde sürüp gittiğimiz bu yaşayışta takındığımız davranışa "doğal davranış" (natürliche Einstellung); bu davranışın özüne, dünyanın apaçık var olduğuna ilişkin güvenimize de "doğal davranışın genel savı" (Generalthesis der natürlichen Einstellung) adını vermektedir. Husserl'e göre, gerek doğal davranışa, gerekse bu davranışın zorunlulukla birlikte getirdiği genel sava bir kuram gözüyle bakmamalıdır."⁸⁵

⁸³ SÖZER, (1976): .25.

⁸⁴ UYGUR, (1998): .115.

⁸⁵ Edmund HUSSERL, *Ideen I*, Halle a.d.s. Verlag von Max Niemeyer, 1913, s.57

Epokhe, pratik bir metot olarak bizlere doğal davranışı ayrıca almanın bir çıkış noktası olarak ele alınmasını sağlar. Bu alanda çalışacak ve kabullerde bulunacaklara evrensel bir söylem birlikteliği kazandırır.

Yaşamın gerçeği, var olan başka benleri de kabulden geçer. Böylelikle fenomenolojinin içine düşeceği solipsizmden de uzaklaşmış olunur. Özne, başka yaşantılarda da ortak olan özü evrensel olarak kendinde bulacaktır. “...Başka bir insanın ben’i deyince, genel olarak, türdeşlerim, türdeşlerimin ben’i: ortak bir toplum düzeni içinde kendileriyle yaşadığım kimselerin ben’i anlaşılmaktadır; bu, doğal davranışta kurulan, bu davranışın çerçevesi içinde geçen bir anlamdır.”⁸⁶

Husserl’in fenomenolojisinin başarısında bilincin yaşantının yansımaları olarak yer bulmasının önemi büyüktür. Eğer yaşantı içerisinde örtüştüremediğimiz bazı durumlar ile karşı karşıya kalsaydık bilicinin doğruluğundan ve kapsayıcılığından söz edemezdik.

“Doğal davranışta, özellikle bu davranışta kurulan psikolojide, algı, anma, değerlendirme ve benzeri gibi psişik yaşantılara yönelmeye, bu yaşantıların her birine yeni bir yaşantıda bakmaya (Blick), bu yaşantıları konu yapmaya, yaşantı-reflexion’u denmektedir. Bu psikolojik reflexion’lar, doğal davranışın özü gereği, çevrildikleri yaşantı psişik, yani –mundan-birer varlık olarak koymakta, bu yaşantıları varlık bakımından yargılamaktadır. Oysa Husserl yaşantı-reflexion’u derken, transzendenal fenomenolojik bir başarıyı dile getirmeyi istemektedir.”⁸⁷

Doğal davranışı ayrıca aldıktan sonra kabulüne giriştiğimiz başka benlerin yaşantılarına inebilmemiz gerekmektedir. “ Reduktion’un benden istediği, doğal davranışımı ve bu davranışın genel savını kökten (radikal) olarak değiştirmemdir.”⁸⁸Salt

⁸⁶ UYGUR, (1998): .49.

⁸⁷ HUSSERL, (1913): .104.

⁸⁸ UYGUR, (1998): .42.

ben, bizim fenomenolojik yöntem içerisinde çalışmak istediğimiz alandır; Psişik ben ise ayrıca aldığımız doğal dünyanın kabulü içerisinde olduğumuz boyutlarından biridir.

“Husserl’e göre, her şeyi kapladığı sanılan evrensel parantez içine almanın dokunamadığı yepyeni bir ‘varlık alanı’geriye kalmaktadır: buda “absolut ben”dir,"salt ben"dir (absolutes ich). Reduktion’un gidişinden de anlaşıldığı gibi,absolut ben ’in psişik ben’ den temelden ayrı olması gerekmektedir. Çünkü psişik ben, dünyanın bir parçasıdır; çoktan parantez içine alınmıştır.”⁸⁹

Fenomenolojik incelemeyi reduktion sayesinde başlatırız. Yani o andan itibaren kapı aralanmış ve biz bu kapıdan içeri adımımızı atmaya başlamışızdır.“...Reduktion, transzendental fenomenolojinin yalnızca “giriş kapısı”nı meydana getirmekle kalmaz; aynı zamanda, transzendental-fenomenolojiyi kuran bütün kavramlara anlamını kazandıran, bu kavramları olanaklı kılan ortak temeldir.”⁹⁰ Fenomenolojik felsefe, salt fenomenolojisini de içinde barındıran transendental bir tabana sahip bir felsefe türüdür.

" Demek oluyor ki, en derin istekleri bakımından ele alındıklarında, Husserl’in salt fenomenolojisi ile fenomenolojik felsefesi arasında son derece sıkı bir bağlılık vardır. Salt fenomenoloji, sonunda felsefe olması gereken bir fenomenolojidir; fenomenolojik felsefe ise, fenomenoloji olarak başlayıp fenomenolojide temellenen bir felsefedir. Buna göre, amaçları bakımından fenomenoloji ile felsefenin içiçe girdiklerini kabul etmelidir. Her iki düşünme yönünü üzerinde taşıyan kuşatıcı temel, reduktion’la kavuşulan transzendental tabandır. İşte bunun için Husserl, kendi fenomenolojisini, nasıl transzendental fenomenoloji diye öbür fenomenolojilerden ayırıyorsa, kendi felsefesini de Transzendental felsefe diye belirtmektedir.”⁹¹

⁸⁹ UYGUR, (1998): .44.

⁹⁰ HUSSERL, (1913): .178.

⁹¹ HUSSERL, (1913): .115.

Epokheye alınmış bir dünya, bu dünyadan salt bene yapılan bir reduktion ve neticesinde muhtemel sonuçlar arasında yer alabilecek bir solipsizmin sinyallerini vermektedir. Tabiki burada solipsizme düşülmüş bir görüntü ortaya çıksa da; bunun korkulacak bir durum değil yöntemsel bir hareket tarzı olduğunu iyi algılamak gerekir.

“... Kökten bir dünyasızlaştırma olarak gerçekleştirilen transzendental reduktion sonunda, dünyalı olan herşeyi: doğayı, kültür yapıtlarını, başkalarını, kendi bedenimi, ruhumu epoche’ ye uğrattım. Artık birtek ‘varlığın’ sözünü edebilirim; bu da parantez içine alamadığım kendi transzendental-salt ben ’imdir. Transzendental ben ’im olmayan herşey, bu ben için, bu ben’ de konstitue edilen, kurulan bir fenomenden başka birşey değildir. Böylece, yalnız kendi kendimle, transzendental ben ’imle başbaşa kalmış oluyorum: yapayalnızım. Demek ki, ben, transzendental bir solipsist’im: kendi transzendental ben ’imden başka hiçbir şeyi var diye kabul etmiyorum.”⁹²

Solipsizmden çıkışın en temel anahtarı; insanı, zaten en doğal üyesi olduğu toplumla bütünleşmiş bir yapıda görebilmektir. Yani insan toplumsal bir varlıktır. Bu zaten bize içine düştüğümüz çıkmazlarda en büyük yol göstericilerden biri olacaktır.

"... solipsizme karşı savaşımlar, kimi açık kimi örtük, insanın, Aristoteles'in o ünlü sözüyle 'physei zoon politikon'un, daha doğadan toplumda yaşayan, kendi özvarlığını ancak toplumda gerçekleştirebilen, bundan dolayı bütün gerçekliğini ancak başkalarıyla birlikte kazanan bir canlı varlık olarak görüldüğünü, esaslı bir arka plan olarak almışlardır." ⁹³

Bu kadar toplumsal bir bütünlük içinde yaşayan insanın kendini maddesellikten arındırmış ruhsal bir boyutla desteklemeden sadece söylemsel bazda solipsist ilan etmesi çok havada kalan bir durum ortaya çıkaracaktır. Çünkü yaşantı başka benleri de

⁹² UYGUR, (1998): .76.

⁹³ UYGUR, (1998): .174.

kabul noktasından hareket etmektedir. Çünkü bütünlük ve içiçelik fenomenolojinin temel noktalarındandır.

" Husserl'de dayandığı pek az sayıdaki tutamaktan öteye geçmeyen bu yorum genel olarak başkasının ben'i sorununa(özellikle Einfhlung ve solipsizm kavramlarına) eşsiz bir ışık getirir. Batı düşünmesinin geleneğinde sık sık öne atılan solipsist, aslında, varlığının özü bakımından bir solipsist olamayacağını, birtakım karşı-belgelerle değil, positiv olarak olumlu dayanaklarla çürütülmektedir. Çünkü solipsist, intersubjektif bir tabanda var olmadan, kendisine "ben, biricik ben 'im" diyemez. Solipsist, bir varsayım (hipotez) diye de olsa, adına yaraşabilmek için, bir intersubjektive'nin içinde yer almak zorundadır."⁹⁴

Bu indirgeme ve tanımlama süreci ve başka benlerle kıyaslamaya girişme, inşaaya çalıştığımız fenomenolojinin olmazsa olmazları arasında yer almaktadır.“...intention içeriklerinin özce betimlenmesi, transzendental-fenomenoloji yöntemidir; başka deyimle,- önceki bölümlerde verilen açıklamalar gereği-, reduktion’a dayanan bir yöntemdir: varlığı işleyişi, başarıları ancak reduktion’la sağlanır.”⁹⁵Peki, bu ayrıca alınanlar kurulan bu mutlak bilinçte bir daha yerine konmayacak mı? diye bir ikilem içerisine düşmemek gerekir. Çünkü varılan bu bilinç ayrıca aldığımız doğal yaşamın nesneleriyle sonraki süreçte örtüşürülecek ve bütünsel kavrama içinde yerini alacaktır. "Transendental reduktion'la varılmak istenen son erek, ayrıca alınan <<doğal dünya>>nın, bu ayrıca alınmadan sonra geriye kalan mutlak bilinçte temellendirilmesi, kendi özüne uygun olarak bir çeşit yeniden kurulması idi."⁹⁶Husserl’e göre salt bilince gerçekten ihtiyaç vardır. Bu tanımlamayı ortaya koymadığımız takdirde transendental

⁹⁴ UYGUR, (1998): .182.

⁹⁵ SÖZER, (1976): .22.

⁹⁶ HUSSERL, (1988): .129.

öze doğru bir çağrışımın kafalarda canlanmasına neden olacaktır. Kavram ve tanımlama farklılıkları çalışılan alanın genişlemesine ve fenomenolojinin hangi alanda bir çalışma içerisinde bulunacağından kuşku duyulmasına neden olacaktır.

“Transzendental öz betimlemesinin konu olarak, aldığı intentionalite’nin ne olduğunu anlamak için, Husserl’in reduktion’la açığa konan transzendental ben üzerindeki saptamalarından kalkmak gerekmektedir. Transzendental ben, ‘ben’ sözünün de gösterdiği gibi bir bilinçtir; ‘transzendental’ sözü ise bu bilincin salt olduğuna işaret etmektedir. "Salt bilinç" (“Absolutes Bewusstsein”), dünyayı doğal anlamdaki universium’u salt bir dünya-fenomeni olarak içinde bulundurmaktadır.”⁹⁷

Kendi yaşamımız elimizdeki en büyük inceleme alanıdır. Böylelikle inandığımız bir çalışmayı kendi yaşantımızdan hareketle izah etmiş oluruz. Kendini tanımlayamayan bir çalışmanın geneli ifade etmesi de mümkün olamayacaktır

"... kendi öz yaşamımız, orijinal olarak kavradığımız biricik yaşamadır; ancak, başka özelliklerin (subjektivite'lerin) iç yaşayışını bedeniyle birlikte yaşarız. (wir leben es mit); bu iç yaşam genişlemiş anlamıyla deneyen algıya (erfahrende Anschauung) dayanarak verilene ilişkindir."⁹⁸

Husserl yaşam dünyasını ikincil bir dünya olarak kurgular.

"... Patocka belirleyici nokta olarak şu hususu vurgular: Salt deneyim dünyası olarak yaşam dünyası, asıl olgusal alan olarak dünyayı unutmuştur. "Husserl'in sunduğu haliyle yaşam dünyası (ya da doğal dünya), bir araya getirme savında olduğu tüm sezgisel somutlaşmaya karşın, ikincil bir dünya kavramıdır. O, sezgisel bir kılıkta ortaya çıkabilen, etiyile kemiğiyle bulunuşa gelebilen var olanın evrensel alanıdır. Bu haliyle, Husserl burada doxa'yi, görünüşün dünyasını görmekte haklıdır, aynı

⁹⁷ SÖZER, (1976): .22.

⁹⁸ Edmund HUSSERL , *Ideen II*, s.419

zamanda burada modern matematikleştiren ratio'nun asla gerçekleştirilemeyecek varsayımının temelini de ortaya çıkarmış olur."⁹⁹

Bir bina nasıl ki çatısıyla bütünlüğünü tamamlıyorsa; Husserl'de bilinç üzerine inşa ettiği fenomenolojisini çatılandırmak durumundaydı. Intentionalite bilincin çatısının oluşturulmasıdır. "Husserl'de intentionalitenin yol açıcı anlamı şöyle ortaya çıkıyor: Intentionalite, bilinç yaşantılarının, ya da bilinçaktlarının, cogitoların öyle bir çatısıdır ki bu çatıyla yaşantı<<bir şeylerin bilinci>>-<<Bewusstsein von Etwas>>- olarak belirlenir."¹⁰⁰. Ayrıca bilincin birde çevreni (+ boşbilinç) vardır. "Bundan önceki bir bölümde intentionalite'nin aktüel, eylemleşmiş intentional yaşantıların yanında potansiyel, gizil-güç halindeki bir bilinç çevrenini de kapsadığını belirtmiştik."¹⁰¹

Bu çatı oluşturma işlemi bu çatı altında düşünülmesi ya da her koşulda kabul görmesi gereken bir varlık tanımını ve bu varlığın gerçekliğini gerektirmektedir.

"Bilinçetkinliği ile intentional nesneyi <<temalaştırırım- <<thematizieren>>. <<Tema>>laştırma bir benzetmeden daha fazla bir şeydir burada: nasıl bilimsel çalışma yapan bir kimse bir an için uğraşından alıkonulsa bile, tema bir yana bırakılmış olmayacak, gürültü kesilince hemen üzerine dönmeye hazır olarak kalacak ise, tıpkı bunun gibi bilinç etkinliği ile kavranan nesne bilinç için kalıcı ve <<yaratıcı anlamında bir tema>> olmuştur."¹⁰²

Fenomenolojinin araçlarından biri olan reduktionla özüne inilen varlığın bilinçteki çatısı oluşturulmuş ve değişmez bir boyutta ele alınma imkanı yaratılması sağlanmıştır. Yani çatı sağlamlaştırılmıştır. "...intention içeriklerinin özce betimlenmesi, transzendenal-fenomenoloji yöntemidir; başka deyimle,- önceki bölümlerde verilen açıklamalar gereği-, reduktion'a dayanan bir yöntemdir: varlığı işleyişi, başarıları ancak

⁹⁹ Guy Van KERCKHOVEN (2007): .67., *Avrupa'nın Krizi: Fenomenolojik Sorun Olarak Avrupa'nın Dönüşümü*

¹⁰⁰ HUSSERL, (1913): .80-81.

¹⁰¹ SÖZER, (1976): .43.

¹⁰² SÖZER, (1976): .55.

reduktion’la sağlanır.”¹⁰³ Kurulan ve anlamlandırılmaya çalışılan bu çatının transendental benle olan birlikteliğini ve salt benin bizim için oynadığı rolü gözden kaçırmamak ve transendental tanımını farklı bir manada değerlendirmemek gerekir.

“Transzendental öz betimlemesinin konu olarak, aldığı intentionalite’nin ne olduğunu anlamak için, Husserl’in reduktion’la açığa konan transzendental ben üzerindeki saptamalarından kalkmak gerekmektedir. Transzendental ben, ‘ben’ sözünün de gösterdiği gibi bir bilinçtir; ‘transzendental’ sözü ise bu bilincin salt olduğuna işaret etmektedir. "Salt bilinç" ("Absolutes Bewusstsein"), dünyayı doğal anlamdaki universium’u salt bir dünya-fenomeni olarak içinde bulundurmaktadır.”

104

Sezgilerle algılamaya dayanan ve her defasında bilinç nesnelerini istikrarlı bir şekilde yaşantıda kavrayabilen bu özne etkinliği hep vardı sadece farkındalık düzeyinde birtakım eksiklikler bulunmaktaydı.

“... Bu tümce, ilkin, orijinal intentionalitenin reflexiondan önce var olduğunu bildirir. Husserl’in sözleriyle: reflexion’un şu “dikkate değer özelliği vardır ki,... reflexionda algıya uygun olarak kavranan şey, ilkece yalnızca var olan ve algılayan bakışın içinde süren bir şey olarak değil, daha önce, bu bakış kendisine çevrilmeden önce var olan bir şey olarak belirir. İkinciye, istisnasız her intentionalitenin reflexiona uğrayabileceği meydandadır; ilke bakımından, istendiğinde, reflexion’da bilincine varılamayan bilinç-yaşantısı yoktur. Husserl’in sözleriyle:<< bakışta olmayan her yaşantı, ideal olanakça ‘bakılan’ bir yaşantı olabilir; ben ‘in bir reflexion’u yaşantıya yönelir; böylelikle yaşantı, ben için bir nesne olur.>>”¹⁰⁵

Husserl için epokheye aldığımız dünya, ret ettiğimiz bir varlık alanı değildir.

Varlığın gerçek boyutunu irdelemek diğer boyutlarının da tamamen inkârını gerektirmez. Çünkü bu da yaşamın farklı bir boyutudur. Burada varılmak istenen netice

¹⁰³ UYGUR, (1998): .55.

¹⁰⁴ UYGUR, (1998): .56.

¹⁰⁵ UYGUR, (1998): .60.

yaşantının özüne dair netice almak olduğu için bilinen bazı gerçeklerle zaman ve emek kaybına uğramamaktır.

“...Dünya varlığının verilişi, intentionalitenin verilişi gibi apaçık ve salt değildir. Ama, bununla dünyanın var olmadığı, dünyanın bilinç-intentionalitesinden başka bir şey olmadığı; intentionalitenin, bilincin ötesinde kalan her şeyin hiçbir varlığı olmadığı söylenmiş değildir. Varlığın anlamını elde etmek, varlığın anlamdan başka bir şey olmadığını savunmayı gerektirmez.”¹⁰⁶

Bilincimizin nesnelere yönelerek yarattığı bu bağıntıda detayları hep ön planda tutabilmeli ve bu bağlantıyı sarsmayacak şekilde sezgilerimizin doğrularıyla hareket edebilme zenginliğini elimizden bırakmamalıyız. Yönelimsellik bu yönde güçlü bir bağ oluşturmaktadır.

"...Herhangi bir intentionaliteye, kendisine çevrilen çözümlemeden, intentional çözümlemeden önce var olan, bu çözümlemeyle birtakım kurucu parçalara ayrılabilen , böylelikle de aydınlatılan bir yapı gözüyle bakmak doğru olmaz. Daha çok, hangi türden olursa olsun, her intentionalite, bütün varlığıyla, özünü meydana getiren başarılı nitelikleriyle, ancak intentional çözümlemeyle birlikte ortaya çıkmaktadır; başka türlü söylendikte, intentionalite, ancak intentional çözümlemeyle kazanılmaktadır."¹⁰⁷

Salt bilinçte oluşturulan nesnelerin transendental yanını somutlaştırabilmek, yaşantı düzeyindeki gerçekliğine katkı sağlayacak ve fenomenolojinin hedefe giden yolunda yalnızlığa düşmesini önleyecektir.

"Burada Husserl'in kendi yaptığı gibi, yine transzendental fenomenolojinin konstitutionla ilgili en bellibaşlı ilkelerinden birine başvurmak gerekecektir. Bu ilke,

¹⁰⁶ UYGUR, (1998): .96.

¹⁰⁷ UYGUR, (1998): .111.

her nesne-(ya da anlam) konstitutionunda, konstitue edilecek olan nesnenin, belli bir intentional objekt tipinin, somut bir örnek olarak ortaya çıktığını söylemektedir." ¹⁰⁸

Bu yaşama dair eğer bir iddiada bulunuyorsak bu iddiamızın açık ve anlaşılır olması önemlidir. "...Ve tıpkı Descartes gibi- ama bu defa Kant’a karşı olarak –Husserl, 'özlerin sezgisi' adını taktığı apaçıklığa, ölçüsüz bir gerçeği söyleme gücü atfeder." ¹⁰⁹Çünkü açıklık bilincin yöneleceği nesnenin sınırlarını belli eder ve daha gerçekçi bir zeminde bir yöntemsel çalışmaya olanak sağlar.

"Evidenz thesis’in motivation’u kotarılabilen her yargının "hak temelidir" (Rechtsgrund): anlamlı, yani akla aykırı düşmeyen her thesis, bütün anlamını dönüp dolaşıp evidenz’ten almaktadır. Böylece, evidenz, herhangi bir şeye tümüyle belirsiz bir tutumla yönelen “boş bir intention” (Leerintention) değildir; tam tersine, evidenz bir şeyi, hiç olmazsa bir yanıyla veren bir temeldir.”¹¹⁰

Evidenz (Apaçıklık) hususu aslında bilimlerin ve tüm yaşamın en önemli kabullerinden biridir. Çünkü hayat belirsizlikleri ve bilinmezlikleri sevmez. İnsan yaşamındaki tüm gerçekliği görmek ve merak uyandıran tüm detaylara hakim olmak ister. Bu onun aslında sonrasında atacağı her adımının da başlangıç gerekçesidir. Bünyesinde soru işaretleri bırakan her kavram; tamolarak tanımlanamayan her nesne bizler için seçiciliğini ve anlamını kaybetmeye başlayacaktır. Bir şeyin sonrasında olması için öncesinin çok açık bir şekilde anlaşılır olması gerekmektedir. Apaçık ortaya konan şeyler algılarımız için seçici bir hale gelmiştir.

2.3.Algılama ve Noesis

Doğal dünyanın bilinenlerini bir kenara aldığımızda; bilincimizin nesnelere yönelimini kolaylaştıracak güçlü bir pusulaya ihtiyaç duyarız. Aksi takdirde

¹⁰⁸ UYGUR, (1998): .134.

¹⁰⁹ DELACAMPAGNE, (2010): .25.

¹¹⁰ UYGUR, (1998): .155.

yöneldiğimiz alan bizi hiç ummadığımız bir gerçeklikle baş başa bırakabilir. İşte bu noktada algılama aktı önem kazanmaktadır. Çünkü güçlü bir algıya sahip olmak varacağımız noktalara bizi ulaştıracak en büyük pusulamız olacaktır.

"Karşımda duran bir nesneyi algıladığım zaman onun bütünü tanımak isterim, yalnız görünen ön yüzüyle değil, görünmeyen arka ve yan yüzleriyle birlikte bir bütün olarak: ama gel gör ki, mekân içinde yerimi değiştirip, örneğin, yan yüzünü algıladığım zaman, bu kez artık ön yüzünü algılamıyorumdur, henüz algılamadığım öteki yüzleri gibi olmuştur bu yüz: artık duyuşsal olarak verilmemektedir."¹¹¹

Bu algı dünyasında algılanan şey ve algılayan arasındaki ince çizgi nasıl ayırt edilebilir dediğimizde işte insan bedeni devreye girmekte ve bu atılan köprünün hangi şartlar altında ayaklarının inşa edileceğini bize göstermektedir. Yani kuşkların giderilebilmesine ön ayak olmaktadır.

"... Dokunduğum şey: nesne, dokunan elim (bedenimin eli, bedenimdeki el) ise: öznedir; burada, özne ile nesne arasında varlıkça bir ayrılık olduğu meydandadır. Oysa bir organımla öbürünü algıladığımda, diyelim ki sağ hiçbir zaman var olmayan bir özellik ortaya çıkar, şimdi bedenim, hem özne hem de nesnedir; daha doğrusu, sağ elim özne, sol elim nesne olarak rol oynamaktadır. Ancak, dokunduğum sol elime yalnızca bir nesne gözüyle bakamam. Sol elime nesne dediğimde yaptığım bir soyutlamadır,. Ayrıca, sol elimle sağ elimi tutmam, böylece sol elimle sağ elimi de algılamam olağandır. Demek ki, bedenim bana pek karmaşık bir ilişki içinde çift olarak verilmiştir. Bedenim, kendini, herçeşit nesneden ayrı olarak çift bir verilişle konstitue eder."¹¹²

Tabi algı öncelikle maddesel boyuttan yani kendisine yakın olan, daha kolay kavranabilir olan nesneleri kavramaya ve tanımaya çalışır. Ancak bu sadece algılama

¹¹¹ SÖZER, (1976): .75.

¹¹² UYGUR, (1998): .126.

eyleminin bir boyutudur. Ancak algılama genel olarak çok boyutlu süreçtir. Bilinç işte bu çok boyutlu eylemin başka kavrayışlarına ulaşmada bir çıkış kapısıdır.

“ Uzay-zaman düzleminde bütünüyle yer alan önümüzdeki maddesel bir şeyi denemeye, Husserl, algı (Wahrnehmung) demektir. Ancak, bu çeşitten bir algıda, kendisine yönelinilen şeyin, özce zorunlukla yalnızca belli bir maddesel yani, örneğin benden yana olan yüzü, algılanmaktadır. Özbe öz algılanan yan 'asil' olarak present'tir (Urpraesenz). Öbür yan, özbeöz present olan yan ile "birlikte present"tir ("mit-Praesent"tir)"¹¹³

Algı çok boyutlu bir eylem olduğu kadar fertlerin algı düzeyi ve zamanlaması da o derecede önemlidir. Algı en başta fertlerin sonrasında onların meydana getirdiği toplulukların olaya ya da nesneye bakışlarını yansıtmaktadır. Algı düzeyi kişilerin yetenekleri ve yaşam, düzeyi zaman ve yer ile farklılıklar oluşturabilmektedir. Dolayısı ile algı tek düze bir eylem değil değişik yorumlara açık daha kapsamlı bir araçtır.

"... Husserl'e göre, herkes dünyayı kendi açısından, perspektifinden algılamaktadır. Herkes, dünyanın belli bir kesitini yalnızca kendisinin olan bir biriciklik ve özgünlükle yaşamaktadır. Herkesin kişisel bir dünya-tasarımı vardır; herkes dünyayı başka türlü 'görür.' Krisis'e eklenen bir parçada dendiği gibi herkes belli bir " dünya ufkuna" (Welthorizont) sahiptir."¹¹⁴

Burada algıyı duyumdan ayırt edecek noktaları da iyi anlamak gerekmektedir. Çünkü duyumlar algının zeminini teşkil etmekte ancak zenginleştirilmiş ve olgunlaştırılmış ve bir o kadarda bilince ulaştırılan duyumlar algısal farklılıklara dönüştürülmektedir. İşte bu algı noktasından itibaren kişisel özellikler ve kavramalar ön plana geçer kısaca açıklamak gerekirse; insanın kişiliğinin temelinde “ben” yer alır, bu benliğin merkezinde ise, bir içsel varlık bulunmaktadır. Bu içsel varlık ya da öz ben (gerçek ben) çevresi ile sürekli bir etkileşim içerisinde ve benlik tasarımı denilen

¹¹³ UYGUR, (1998): .162.

¹¹⁴ Edmund HUSSERL, *Krisis, Beilage III*, s. 365

sistem bu etkileşim süreci içerisinde gelişir. Daha açık bir deyişle, insanın doğuştan getirdiği bu içsel varlık genetik bir özellik taşır, çevre ile girdiği bu etkileşim sonucunda benlik tasarımı adı verilen ve kişinin kendisi ile ilgili bir imaj ya da resmini ifade eden sistemi oluşturur. Bu durum, bireylerin dışarıdaki dünyayı geliştirdikleri, sahip oldukları benlik algısı etrafında ve kendilerine özgü olarak algılayıp, anlamalarına neden olur ve böylece bireylerin davranışları, kişiliğin temelinde yer alan “benlik” kavramının kendisini açıklarken ve davranışlarını gerçekleştirirken referans merkezi olarak kullandığı benlik algısı sistemi tarafından belirlenir. Bireyin bir birinden farklı ve çok sayıdaki özellikleri ile ilgili izlenim ve yargıları (basit ben kavramları) çok sayıda ben kavramını oluşturur, bu çok sayıdaki ben kavramı bir araya gelerek ben kavramlarını ya da benlik tasarımını meydana getirir.

Eflatun, Descartes, Malebranche hatta çağdaş felsefede Jules Lagneau ve Alain’i de içine alan bu entellektüalist açıklama tarzına göre duyumlar, dünya ile karşı karşıya bulunan bir sujedeki, henüz bir anlam kazanmamış, kavram ve bilgi haline gelmemiş, var olduklarını bile ancak daha sonradan tahlil yoluyla anladığımız fakat bütün algıların kaynağını teşkil eden ilk ve düzensiz verilerdir. Algı ise, bu duyumların, zihin vasıtasıyla bir düzen kazanmasıdır.¹¹⁵

Algının işlevsel olabilmesi içinde sadece duyusal apaçıklığın değil bilincin görmesini sağlayacak genel apaçıklığın olması gerekmektedir. Çünkü ortada kalan şüphe uyandıran, tarif edilip dönüştürülemeyen hiçbir bilgi bizim algısal kavrayışımıza hizmet etmeyecektir. Onun için apaçıklık belki de fenomenolojik yöntemin en belirgin prensiplerinden birisini oluşturmaktadır.

"Belirtmek gerekir ki, Husserl'e göre, apaçıklık, duyusal algılamaya özgü, onun tekelinde olan bir şey değildir: Husserl <<apaçıklık>>tan değil,

¹¹⁵ Feriha BAYMUR, *Genel Psikoloji*, İnkılap ve Aka Basımevi, 1978, s.124

<<apaçıklıklar>>dan, her bilinç aktının kendi özsel koşullarına göre apaçıklığa kavuşabilmesinden söz etmektedir. Daha doğru olarak, genel bir apaçıklık vardır ve bütün bilinç aktlarıyla ilgili apaçıklıklar bu genel apaçıklığın türleri olarak anlaşılmalıdır.<<İlkelerin ilkesi>> diye adlandırılan bu ilke şöyle formüleleştiriliyor: <<Doğrudan doğruya <<görme>>- <<Sehen>>- salt duyuşsal, deneysel görme değil, hangi türden olursa olsun konusunu kaynağından veren tüm bilinç aktlarını kapsayacak biçimde genel anlamıyla <<görme>> aklın bütün savlarının temellendiği son kaynaktır." ¹¹⁶

Bilincin noemetik yanı akıl ve anlamlandırılmaya bağlıdır. Bilincimizin apaçık olarak algıladığı ve çerçeveye aldığı alanda artık akıl devreye girmekte ve anlamlandırılma ve sonraya aktarma becerisi kendini göstermeye başlamaktadır. "Noesis, son bir tanımıyla yaşantının genel olarak <<akıl>> ve varlık>>la ilgili olarak belirlenmesini sağlayan, yaşantıda <<cogitativ>>olan şeyi yaratan yandır." ¹¹⁷Yaşantıyla örtüştürülen ve anlamlı bir hale getirilen nesnelerin bilinçteki canlılığı aslında onun ne derecede kabullenilebilir olduğunu da gösterecektir. Ancak bu canlılık onun soyutsal olanı somut gerçeklikler eksenine yerleştirebilmekle mümkün olabilmektedir. Yani yansıtma eylemi etkin bir şekilde devam edebilmelidir.

Transendental refleksiyon'un tuttuğu ışıktaki yaşantının kendisini başlı başına bir nesne olarak alıp onu meydana getiren parçalarını araştırarak olursak <<reel>> öğeleri bulmuş oluruz: ağaç örneğinde noetik kutupta yer alan anlam-verici ve onun canlandırdığı, ağaçla ilgili renk verileri hep immanent ve reel öğretilerdir. Bu öğelerin karşısında <<bir şeyin bilinci>>nin yöneldiği <<şey>> olarak dikilen <<noema>>ise <<immanent bir öz zorunluluğu gereği>> renk verileriyle noetik öğelerin içiçe örülüşünün bir ürünüdür ve immanent'tir" ¹¹⁸

¹¹⁶ HUSSERL, (1983): .44.

¹¹⁷ SÖZER, (1976): .33.

¹¹⁸ SÖZER, (1976): .34.

Bir nesnenin bilinç tarafından anlamlandırılmasına uzanan süreç aslında temelinde duyulardan istifade etmeme ya da tamamen gözardı edilmesi demek değildir. Çünkü bilinçteki algılama duyusal kazanımların sadece farklı bir boyutta değerlendirilmesidir. "Öyle ki duyu verilerinin kendilerinin salt immanent veriler olarak temellendirilmeleri bile yalnızca bu çerçevede, bilincin asıl anlamıyla intentional, ya da noetik kutbu açısından yapılmaktadır."¹¹⁹ Ayraca alınmadan sonra geriye bilincimin varlığı kalır. Fenomenolojik kalıntı -phaenomenologisches Residuum- Salt Bendir. Salt Bene ulaşamadıktan sonra fenomenolojik çalışmaları bir metot olarak ele alma imkânı ortadan kalkmış olur.

Kendimizi dünyayı ve edebi eserleri nasıl anlarız? Temel sorusunun peşinde giderken batı felsefesi, kah özneye, kah nesneye vurgu yaparak süregelmiştir. On dokuzuncu yüzyılda artık sadece mukaddes kitapların tefsiri olmak faaliyetinden çıkarılarak genel olarak anlama faaliyetinin ilk adımı olan, yorumlama problemi üzerinde durulmaya başlanmıştır. 'Anlam' ve 'anlama' meselesiyle ilgilenen yorum bilimciler arasında ilk olarak F.Schleiermacher (1768-1843) ve W.Dilthey (1833-1911) sayılabilir.¹²⁰

Anlam kazandırma ve anlam kazananı ifade birbirini tamamlayan önemli etkinliklerdir. Husserl'e bu etkinlilerin birbirinin tamamlayıcısı olduğunun farkındaydı ancak ona göre anlam kazanan şeylerin doğal dünyaya geçişini sağlayan bir ifade biçimiydi. Yani dil birinci sırada ele alınırsa hata yapılabilirdi. Önce yaşantının detayları şekillenmeli dil sonrasında tamamlayıcı rolünü oynamalıydı.

...Husserl'e göre yaşantıma anlam kazandıran dil değil, tikel fenomenleri tümeller olarak kavrama edimidir; bu edimin dilden bağımsız olarak oluştuğu varsayılır. Husserl'e göre anlam dilden önce vardır. Dil, benim her nasılsa sahip olduğum anlamları isimlendiren ikincil bir etkinliktir. Husserl de dilin ' tüm açıklığıyla

¹¹⁹ HUSSERL, (1983): .210.

¹²⁰ ERGİYDİREN, (2007): .22.

görülen yaşantıya katıksız bir biçimde tabi olduğunu' yazar. Ancak kişi dilin kavramsal kaynakları elinde olmadan bir yaşantıyı nasıl açıklıkla görebilir.¹²¹

Burada aslında vurgulanmak istenen atalarımızdan da gelen bir sözle de ifade edilen “önce dinle sonra konuş” cümlesinin derinliklerinde yatan manayı kavrayabilmektir. Çünkü anlam kazanmayan bir şeyi siz ne kadar anlatmaya çalışsanız da zaten sizin zihniniz bulanık olduğundan ifadeleri sağlıklı bir zemine oturtamazsınız. İşte anlamaya çalıştığımız bu bilinç dünyasını kavrayabilmek için işin özüne ve en yalın biçimine inmek gerekmektedir.

2.d. Mutlak Bilinç ve Öz Kavramı

Maddi şeyler epokheye alındığında arta kalan transendental özne değil kişinin immanent özü yani bilinç yaşantısıdır. Duyu verilerine immanent yaşantıda da ihtiyaç vardır. Duyu verileri tek başına anlam taşımaz ancak immanent özde bir araçtır. Husserl'deki transendental kavramı immanent öz (yaşantıdaki) nesneyi aşkın olarak görebilme aracıdır. Ruhsal dünya ve tanrısallık anlamlarında değil.

Fenomenoloji, muhayyeledeki her nesneyi, o nesnenin değişmez özünü (eidos) buluncaya kadar değiştirir. Dolayısıyla bir fenomeni kavramak demek, onun değişmezini, özünü kavramak demektir. Burada Husserl'in eidos kavramı ile Eflatun'un ideası arasında bir benzerlik dikkat çeker. Bu iki kavram esasen aynı kökten gelmektedir. Ancak Önay Sözer, bu iki kavramın örtüşmeyeceğini, çünkü birincisinin içkin, ikincisinin aşkın olduğunu söyler.¹²²

İmmanent yaşantılar öz yasalarına uyar. Bu temellendirme transendental konstitution olarak adlandırılır. Yani İmmanent öz transendental konstitutionla kurulmuştur. "Husserl bu <<transendental temellendirme>>yi bundan sonra çok sık başvurulacak olan bir deyimle <<konstitution>> ya da <<transendental konstitution>>

¹²¹ Terry EAGLETON, *Edebiyat Kuramı*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999, s.80-81

¹²² Önay SÖZER, *Felsefe'nin Abc'si*, Say Yayınları, İstanbul, 1998, s.103

olarak adlandırmaktadır." ¹²³İmmanent özün kavranıp tarif edilmesinde kullanılan ve bizlerin anlama düzeyini kolaylaştıran; farklı boyutlarıyla algılatılmaya çalışılan immanent nesnelerdir. İmmanent nesnelerle kurduğumuz dünya bizim esas uğraşı alanımız olacaktır.

“...Husserl’e göre, yaşantıyla <<özel bir birlik>>oluşturduğu, ondan koparılamadığı için konstitution bakımından daha öncelikle temellendirilmesi gereken immanent nesneler zaman formuyla doğrudan doğruya bağıntıda olan asıl nesnelerdir: konumuz olan duyu verileri ve duysal şemalarda buraya girmektedir.”

124

Tabi ki immanent bir özün, özne-nesne bağlantılarının kurulması yanında vazgeçilmez bir gereklilik olan zamansal boyutunun atlanmaması gerekmektedir. Çünkü zaman; önemli bir boyuttur, derinliktir ve ele alınan her türlü çalışmanın ya da yaşantının sınırlarında dolaşmamızı sağlar. Doğal dünyada ya da immanent öz olan yaşantıda varlıkların nitelikleri onların tanımlanıp sınıflandırılmasında ve algılama düzeyinin artmasında en önemli etken olarak yer almaktadır. Dolayısıyla varlıkların stilini de belirleyen böyle bir ayrıştırıcıya hep ihtiyaç duyulmuş ve duyulmaya da devam edecektir.

“Husserl’e göre, bilinmeyen bir varlıkla karşılaşılmadan önce, en azından o varlığın immanent varlık stili bilinmektedir; yani bu varlık, sözelimi görme alanımıza, zorunlu olarak mekan da yer kaplayan bir gestalt olarak girecektir; önceden belirlenemeyecek yan, bu gestalt’ın nasıl bir nitelikte dolu olacağıdır, ama onun da nitelik üst türüne giren bir şey olduğu yine önceden bilinmektedir.”

“Niteliksel türler olumsallıklardır ve olumsal olan her şey empirik zorunluluğa boyun eğer.” ¹²⁵

¹²³ SOZER, (1976): .27.

¹²⁴ SÖZER, (1976): .69.

¹²⁵ (Elyazması D3, s. 37. Husserl arşivi, Louvain)

İmmanent nesneleri açığa çıkaran, duyu organlarıyla kazanılan bilginin önemli bir kazanım olarak bilince yansıtılmasıdır. Gözle görüleni akılla görmeye başladığımız anda çark işliyor hale gelmiş demektir.

"Husserl, bu bağlamda; bilinç akımının içinde oluşan <<immanent zaman nesneleri>>-<<immanente Zeitlichkeiten>>- olarak duyu verileriyle birlikte bu duyu verilerinin bir araya gelmesiyle meydana çıkan transendent nesneleri de göz önünde bulundurmaktadır. "¹²⁶

Bilincimin devrede olduğu ve onun sayesinde gördüğüm nesnelerin gerçekliğine ne kadar yakın olsam da transzendent özün nesnelere ulaşmak ve kavramak kolay değildir. İşte bu noktada varlığa yaklaşmak ayrı bir sezgi ve kavrama yeteneği gerektirir. Burada bilincimin düşünsel nesnelerinin kavranması her ne kadar zor olsa da günlük hayatta varlığına alıştığımız ve duyu organları vasıtasıyla duyumsanan nesnelerin yarattığı izlenimlerin bilinçteki resmi kolaylıkla ayırt edilebilir.

"... "İmmanent varlığın" (bilincimin varlığının ve bilincimdeki varlığın), "salt varlığın, ilkece 'nulla re indiget ad axistendum' olması anlamında kuşku götürmez bir varlık" olmasına karşılık, "transzendent res'lerin dünyası" (yani bilincimin dışındaki şeylerin dünyası)" baştan aşağı bilince, hem mantıksal olarak düşünüldüğü tasarlanan bir bilince değilde aktüel bir bilince bağlıdır."/ "Bir dünyanın varlığı, birtakım belli öz biçimlendirmeleriyle belirlenmiş olan deneme çeşitliliklerinin korrelatıdır"¹²⁷

Şimdi artık öznenin kavrayacağı nesnelerin varlığı da bu resimdeki yerini almaya başlamıştır ama bu noktada bu resmin hangi noktalarında resme dahil olacağı gündeme gelmeye başlamıştır. İşte bu noktada onun ressamın fırçalarına yansması, doğru bir noktada ve silinmeden tabloda yer alması ve öznenin beklentilerini karşılar bir izlenim yaratması gerekmektedir

¹²⁶ SÖZER, (1976): .114.

¹²⁷ UYGUR, (1998): .95.

2.5.Duyusal Şema, Duyusallık ve Edilgin Bireşim

Doğrulanma isteği yaşamda vazgeçilmez gerekliliklerden biridir. Çünkü bu bir tutamaçtır. Bu doğrulanma içinde kuşkuları giderecek bir zihinsel şablon ya da şemaya ihtiyaç vardır. “Günlük deneylerimde az olmakla birlikte böyle salt bir şema ya da gestalt'la karşılaşabilirim; sözelimi ıstık koşullarının elverişli olmadığı bir görüntü böyle bir duyusal şema kuruluşundadır.”¹²⁸ Gestalt, algılama düzeyini belirleyen ve kurgulanan parçaların zihinde bir bütün haline getirilerek farklı bir anlama bürünmesidir. Yani tek tek notalardan anlam veremediğimiz bir müzik eserinin bütün halinde çalındığında güzel bir eser olarak algılanmasıdır. İçinden çıkılmaz durumlarla karşı karşıya kalındığında işte bana fayda sağlayacağını düşündüğüm ve anlatmak istediğim tam buydu diye destek aranan bir rehberdir. Karanlık ortamlarda bir fenerdir. Bu doğrulanmayı sağlayıp yanılgılara direncimizi arttıran bir araçtır.

Fenomenolojinin asıl ortaya çıkarmaya çalıştığı ve gerçek yoğunlaşmanın sağlanacağı nesnelerin immanent nesneler olmasından daha doğal bir şey yoktur.

“...Husserl'e göre, yaşantıyla <<özel bir birlik>>oluşturduğu, ondan koparılamadığı için konstitution bakımından daha öncelikle temellendirilmesi gereken immanent nesneler zaman formuyla doğrudan doğruya bağıntıda olan asıl nesnelerdir: konumuz olan duyu verileri ve duyusal şemalarda buraya girmektedir.”¹²⁹

İmanent nesnelerin algılanması, yaşantının çarkı içerisinde yerini alması ve bilincin bütün değişkenlere rağmen her seferinde değişmezlik kalıbına uygun bir tarzda ona yer açması ve benzerlerini yaratması onun doğruluğundan şüphe edilmez bir hale gelmesine yol açmaktadır. "İmanent öğelerin konstitution'unu, reproduktiv çağrışımlar boyunca, bir kez de geriye doğru izleyecek olursak, nereye varacağımızı

¹²⁸ SÖZER, (1976): .56.

¹²⁹ SÖZER, (1976): .69.

biliyoruz: duyuşal şema'yı <<kendinde varlık>> olarak temellendiren immanent varlık tabanına" ¹³⁰ Duyusallık ve maddesel nesne ilişkisi şeşitli platformlarda gündeme gelmeye devam etmekteydi. Bu ilişkinin iyi anlaşılması Husserl'in duyuşallık alanında kendinde varlık-ı nasıl şekillendirdiğinin ipuşlarını da veriyordu.

"Husserl ise, <<kendinde nesne>>den, kendi asıl gerşekliğinde kavranan maddesel nesneyi bilimlerin konusu olan <<fiziksel nesne>>yi - <<das physikkalische Ding >>- anlamaktadır; gerçi Husserl'e göre de <<kendinde nesne>> yi bize veren görü. Son bir c z mlleme de <<düşünme>> dir -<<Denken>>- ama bu düşünmenin konusu deneyinden kopmuş bir bilinmeyen X değildir." ¹³¹

Husserl'e göre edilgin bireşim (duyuşallık alanının fenomenolojik a priori ilkesi) bize c alışmalarımızın inşasında büyük bir kaynak olmaktadır. Duyusal veriler bilinşe algı sağladıklarında toplam etkinliği ve yaratımı edilgindir. Etkin eylemden önce bilincin kendi nesnesini kurması edilginliktir. C ağrışımlar apriori edilgin bireşimlerdir. Reprod ktiv c ağrışımlar özsel birlikteliği yansıtır. Edilgin intentionda doğru  lş t  upuygunluktur. Bir şeyi ne kadar açık ve kişiden kişiye değişmeyecek doğrularla kabullenmeye başlarsak sonrasında yapacağımız alan c alışmaları sağlıklı bir zeminde ilerler."Husserl'e göre fiziksel nesnenin <<düşünme>> yoluyla <<nesnel bir gerçeklik>> olarak intersubjektif konstitution'unun yolu zorunlu olarak duyuşallıktan, görünümlerden geçmektedir." ¹³²

Bilinç etkinlik yönünü ortaya koymadan önce edilgin olarak doyurulmalıdır. Yani yeme eylemi gerşekleşmeden sofraya konulacakların netleşmesi ve uygun olarak pişirilip servis edilmesi gerekmektedir. Boş bir sofradan dok olarak kalkmak mümkün gözükmemektedir.

¹³⁰ SÖZER, (1976): .104.

¹³¹ SÖZER, (1976): .110.

¹³² SÖZER, (1976): .63.

"... Husserl bilinç edilginliği ile alırlıktan birlikte söz ediyor. Bu kategorik ayırma dışında Husserl iki yönden bilincin edilgin ve etkin tavır almalarını birbirine yaklaştırmaktadır: ilkin , <<basit kavrama>>, bir skala halinde düşünülen bilincin aktına kadar çıkan bu skala içinde alırlık asıl ait olduğu bağlama kavuşmaktadır."¹³³

Yukarıdaki örneğimizden devam edecek olursak; yiyeceğimiz yemeği hatırlamamız ve o yemek her pişirildiğinde nasıl bir yemeğin lezzetiyle karşılaşacağımızı bilmemiz bizim bundan sonraki yemekler için alacağımız tavır, isteği ve aktarımları bilincin algısına yakınlaştıran bir şemasal düzende hareket etmemizi sağlar. "Öyleyse edilgin bir bireşimden doğan duysal şema'yı ilkin çözümlemeli, bu çözümlemeden birtakım <<ilkeler>> elde etmeli, sonra da bu ilkeleri duysal şemanın kendi konstitution ilkeleri olarak yeniden duysal şema 'ya uygulamalıyız."¹³⁴Yaşantı, kazanımlarımızın ışığıyla aydınlanmaya devam ederken; karanlık günler için hep hazır bekletilen ve deneyimlenen bir fener hazır tutulmaktadır. Retention bu fenerin görevini görürken, protention ile aydınlanma gerekliliğini sürdüren ama fenere hep ihtiyaç olabileceği fikrinden uzaklaşılmayan birikimli bir gelecekte bahsedilmektedir. "Retention, duyu izleniminin edilgin bir biçimde geçmişe kayıp orada bir tasarım biçiminde de olsa saklandığını, protention ise her şimdi-noktasında, bir sonraki şimdi-noktasına, geleceğe yöneldiğini, bende bu yakın gelecekle ilgili bir tasarım oluştuğunu gösteriyor."¹³⁵ Eğer bir öze iniş girişiminde bulunulacaksa bize birtakım şeylerin çağrışım yapması gerekmektedir ki geçmişe doğru bir yol alabilelim. Çağrışım yaratmayan nesnelerin özne için bir derinliği olamaz. "Bu a priori edilgin bireşimler

¹³³ Edmund HUSSERL, *Erfahrung und Urteil*, Meiner Verlag, 1999, s.83

¹³⁴ SÖZER, (1976): .67.

¹³⁵ HUSSERL, (2001): .323.

çağrışımlardır. Biz de bu sıraya göre ilkin apperzeptionların ve onların genesis'i ile ilgili öz yasalarının ne demek olduğu üzerinde duracağız." ¹³⁶

Deneyimlerimiz öyle hâkim bir çağrışım ortamı yaratmaktadır ki bilincimiz bizi benzer tablolarla ve görüntülerle karşılaştığında ister istemez yaşantımıza yerleşmiş o ana ya da beklentisi içinde olduğumuz o nesneye yaklaştırmaktadır. Bu noktada insan etken yanından ziyade edilgin bir tecrübeyle hareket etmektedir.

"Husserl'in bu konuda <<Edilgin Bireşim Üzerine Çözümlemeler>>de verdiği örnek, içinde bulunulan bir odanın, duvardaki kapı nedeniyle, kapının ardında bir sofa olduğu beklentisini yaratması ile ilgili. Husserl'in günlük deneyimlerimizden seçtiği bu örnek, mekan da bitişik olma durumuna dayanıyor." ¹³⁷

Doğru bir bakış açısına sahip olarak ve nelerin yanında ya da yakınında olursak olalım vazgeçilmez olarak varacağımız açık bir öz vardır. Özne nesneyle olan bütünlüğünü ortaya koyabildikten sonra görünmez zannedilen sorunların hepsinin apaçık yanımızda durduğunu algılarız. İşte Husserl'de uzun süren çalışmalarında bu gerçeği vazgeçilmez şekilde ortaya koymuştur.

"Evidenz sorunu, apaçıklık sorunu: işte Husserl fenomenolojisini boydan boya kesip geçen sorunun adı.... Husserl'in, hangi yönde kımıldanırsa kımıldansın, on yıllar süren çabalarında son amaç: evident bir düşünme yapısında şeylerin kendisini özleri bakımından olduğu gibi aydınlatmaktır." ¹³⁸

Bir şeyin apaçık ortaya konmuş olması onun varlığının sağlam bir dayanağının olduğunu anlatmaktadır. Yoksa onun tarife bile değmeyecek kadar sıradan olduğunu ortaya koymak için değildir. Onun özünün derinliklerinde yatan ve ona bakmayı

¹³⁶ SÖZER, (1976): .76.

¹³⁷ SÖZER, (1976): .84.

¹³⁸ UYGUR, (1998): .152.

bilenlerin hiç zorlanmadan algılayabileceği kuvvetli ve üzerinde düşünmeye değer bir niteliğinin olduğunu ortaya koyar.

2.6.Substrat Nesne ve Zaman

Substrat nesne; algı kanallarıyla kendini açan ama varlığından şüphe duyulmayan nesne demektir. Belli toplumlar için geçerli substrat nesne; onun o toplumdaki algı düzeyi ve geçmişinin bir eseridir. Tabi bu kadar değişken ve hareketli bir yaşamda değişmeyen ve örtüşen noktaları yakalamak ve bu temelden hareket ederek gerçekliklerin peşinden gidebilmek onun o toplumdaki geçmişini bugünlerine taşır. Özdeşliklerde fiziksel nesne ve intersubjektif (zihinsel nesne) nesne arasında özdeşlik yakalandığında nesne kendini açar."Duyusal şema'nın <<tek ben>>de öznel bir biçimde konstitue edilmesine karşın, substrat-nesnenin konstitution'unun intersubjektif bir konstituion olduğuna yine en başta dikkati çekmiştik."¹³⁹ Zihinsel bir nesne kurgusu olmadan duyusal bütünlük tamamlanmış sayılamaz.

Nesnelerin, başka nesnelerle birbirini tamamlayan kimi zamanda onu diğer nesnelerden farklı bir konuma oturtan özellikleri vardır. Nasıl ki insanlar içinde böyle bir gerçeklik söz konusuysa; onun algısıyla anlam kazanan nesnelerin zaman zaman ayrışıp zaman örtüşmesi doğaldır.

“Kesin olarak kavramak isteğiyle dikkatimi çevirdiğim her uzay ya da zaman içindeki nesnenin, hem kendisinde doğrudan doğruya kavrayamadığım yanlar vardır hem de aynı nesne, az çok alacakaranlık ta kalan başka nesnelerin halkası içinde yer almaktadır.”¹⁴⁰

Bilinç, zorunlu olarak bir zaman dilimine tanıklık eder. Çünkü bu yaşanmışlıklar birtakım gerçekliklerin adlandırılıp sınıflandırılmasına vesile olmuştur. Ve oluşan bu gerçeklikler üzerinden yüzyıllarda geçse değişmeyecek bir konuma

¹³⁹ HUSSERL, Edmund, *Ideen II*, s.40-41

¹⁴⁰ UYGUR, (1998): .40.

kendini oturtmuştur. İnsana düşen zamanı geldiğinde onu ne şekilde değerlendireceğini bilmesidir.

Zamanı nasıl algıladığımız çok önemlidir. “Zaman formu, Husserl’e göre, bu akıp gitmeyle kendisi de akıp gitmediği için, <<zaman-dışı>>dır -<<zeitlos>>- ve tüm yaşantı akışını çerçevelemektedir.>>”¹⁴¹ Zamanı belli bir dilimle sınırlandırmaya kalkışırsanız onun ayırt edici ya da belirleyici yönünü zayıflatmış olursunuz, ama zamanı geçmişle gelecek arasında bir köprü yada ölçüt olarak kabullenirseniz onun içerisine yerleşir ve devamlılık yönünü kuvvetlendirmiş olursunuz.

Husserl'in önemle üzerinde durduğu immanent nesneler, fenomenolojinin çerçevesini çizen zaman formu içerisinde değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.

“...Husserl’e göre, yaşantıyla <<özel bir birlik>> oluşturduğu, ondan koparılamadığı için konstitution bakımından daha öncelikle temellendirilmesi gereken immanent nesneler zaman formuyla doğrudan doğruya bağıntıda olan asıl nesnelerdir: konumuz olan duyu verileri ve duyusal şemalarda buraya girmektedir.”

142

Zaman öyle bir kavramdır ki; bitti dediğiniz her an aslında başka bir zaman diliminin de başlangıcı olabilmektedir. Dolayısıyla arada geçiciymiş gibi bir çağrışım yaratsa da sonsuzluğu içinde taşıyan bir algıya sahiptir. Aslında bizim evrensel anlamlar yüklemeye çalıştığımız bazen fiziksel olarak göremesek de varlığından kuşku duymayacağımız ve her bilinçte yeniden şekillenerek algılanan nesnelerde bize zamanın bu genişliğinin yansımasını gösterir. İşte zamana bu benzeşme içerisinde baktığımız andan itibaren elde etmek istediğimiz bazı alt kavramlara da ulaşırız.

¹⁴¹ HUSSERL, (2001): .392.

¹⁴² SÖZER, (1976): .69.

2.7.Süreklilik ve Ardardalık

Bir nesnenin zamansal olarak tanımlanabilmesi ve şüphelere yer bırakmadan algılanabilmesi için onun varlığının zamansal olarak bir yer tutması gerekmektedir. “Genel olarak, birşeyin varlığından söz edebilmek için ilkin o şey çok kısa da olsa sürmüş olmalıdır: <<süreklilik>>-<<Zeitdauer>>-bütün zaman konstitution’unun başta gelen formudur.”¹⁴³ O zaman, o nesnenin gerçekliğinden kuşku duyanlara fırsat verilmemiş olur. Aksi takdirde gerçekliği yara alır örnek olarak gösterilme şansını yitirir. Ardardalık prensibine göre; her zaman dilimi kesintisiz birbirini takip eder zamansal kopukluk yoktur. “İkinci olarak, kendi kendileriyle özdeşliğini saptadığımız zaman noktaları birbirlerini biricik noktalar olarak izlemektedir”¹⁴⁴ Kopukluk olduğu an geçmişle gelecek arasındaki köprü işlevini yitirir. İşlevsizlik hedefe yönelmeyi engeller.

Husserl’in zaman ve mekana bağlı çağrışım yaklaşımı bazı konularda temel ayrımlara ulaşmış olsa da aslında Hume’un çağrışım yaklaşımının üzerine bazı ilaveler getirilerek derinleştiğini gözden kaçırmamak gerekir.

"Husserl, çağrışım konusunda, bir yanda Hume ve Hume’cu ruhbilim okulunun karşısına böyle kökten bir tutum ayrımıyla çıkarken, öbür yandan da Hume’un üçlü çağrışım tablosuna (<<benzerlik>>,<<zaman ve mekânda yakınlık>>,<<nedenlilik>>) önemli bir ekleme yapmıştır: <<birlikte- varılma ve ardardalık içindeki duyusal oluşum>>lar-<<die sinnliche Konfiguration in Koexistenz und Sukzession”¹⁴⁵

Yaşantı öyle bir bütünlük arz etmektedir ki; varlıklar bu yaşantıya rastgele dâhil olmadıkları gibi süreç içerisinde artıları üzerlerine yükleyerek geleceğe uzanmaya devam ederler. Geçmişin yüklerini ya da gerçekliği eksiltilmeden geleceğe yol almaya

¹⁴³ SÖZER, (1976): .70.

¹⁴⁴ SÖZER, (1976): .73.

¹⁴⁵ HUSSERL, (1988): .114.

devam edilir. Süreç artarda devam etmektedir. Kendi birikimiyle yola devam eden yaşam, yanında devam eden yaşantılara da gözünü kapamaz ancak önemli olan herkesin kabul ettiği ve ortak bir karara vardığı doğrularla yola devam edebilmektir.

"... Husserl'in konstitution fenomenolojisine, örtük bir biçimde de olsa kılavuzluk eden bu esas, başka ben'e uygulandıkta şu açığa çıkar: 'başka ben', 'kendi bedenim', 'başkasının bedeni', 'başkasının beden anlatımı', ...zamanda ardarda kurulan birtakım varlık anlamları halinde, sonradan birleşerek "başka-ben"i meydana getirmezler. 'Başka-ben', bir bütün olarak appresentation'da bana verilir. Çeşitli basamaklar, bu bölünmez bütünün içinde aynı zamanda ve birlikte yer almaktadır. Şimdiye dek yalnızca primordial alanda ele alınıp incelenen bu konstitution basamakları, -ilerde görüleceği gibi-, aslında son derece karmaşık bir biçimde içiçe dolanmışlardır. Bu dolanıklığı elden geldiğince yalınlaştırmadan, olduğu gibi ışıktırmış olmak, transzendenal fenomenolojinin en verimli başarılarından biridir."¹⁴⁶

Aslında bu başka öznelerle birlikte yaşamı anlamlandırarak geleceğe uzanış, bize çok değerli ortaklıklar kazandırmaktadır. İçi sürekli doldurulan bu havuz yıkanmasını bilenler için hep var olacaktır. Yeter ki bu havuza dolan suyu kesmeden ve kirletmeden o berrak sularda yıkanabilelim. Çünkü suya her daldığımızda onun berraklığı bizim sonrasında o havuza girme isteğimizi uyandıracak ve zihnimizde bir yerlerde bizlere dürtü sağlayıp hep gözümüzün önüne getirecektir.

2.8.Çağrışım ve Doğruluk

Çağrışım bize, nesnelerin zihnimizdeki resimlerini ortaya serme imkânı verir. Ancak bu çağrışım resmin farklı boyutlarıyla ortaya konulabilir. Çünkü bilincimiz hatırladığı biçimleriyle nesneleri canlandırır ve benzerlerini yaratır. "Husserl'in çağrışım öğretisine göre, ikinci büyük çağrışım öbeğini genel olarak reproduktiv çağrışım diye

¹⁴⁶ UYGUR, (1998): .148.

adlandırılan çağrışımlar oluşturmaktadır."¹⁴⁷ Tabi ki çağrışım yöntemiyle göz önüne getirilen ve bağlantı kurulan nesneler farklı biçimsellikleri bünyesinde barındıran ama zamansal ve konumsal görünüşlerine aldanmamamız gereken varlıklardır. Çünkü çağrışım yapılan nesnenin çok farklı yönleri olduğunu zaten biz kabullenerek eylem alanına dâhil ederiz. "Bu reproduktif çağrışım, aynı zamanda ağacın <<ön yüzü görünümü>>nü nasıl bir <<yan yüzü görünümü" izleyebileceğini de haber vermektedir." ¹⁴⁸

Yaşam geleceğe doğru akıp giderken onu geçmişinden koparmayacak ve her ihtiyaç duyduğunda onu bütünleyip doldurabilecek bir hafızaya ihtiyaç vardır. İşte bu hafıza aslında yaşantının özüdür. Hakikat yolunda ne zaman ve nerede ihtiyaç duyulursa önceliği alacak en doğru ve en katıksız bilgidir. Duyusal bir yaklaşım bize anlık bir aydınlık sunabilecekken retention bizi daima aydınlatacak bir kaynaktır.

"... retention, sensüalist öğretilerin ileri sürdüğü gibi, duyumların solup zayıflaması olarak anlaşılamaz. Çünkü retention kendisinde hiçbir duyum içeriği bulundurmaz, kendisinde hiçbir içerik bulundurmaz, retentionun kendisinde bulundurduğu tek şey, yaşanmış görünümle ilgili << geçmiş bilinci>>dir." ¹⁴⁹

Tabi ki geçmiş gelecekle bağlantıda olduğu müddetçe değerlidir Aksi takdirde hafızaya hiç ihtiyaç duyulmaz ve de geçmişe değersiz ve sadece yaşanmış ve bitmiş bir zaman olarak değer verilirdi. İşte gelecekte bu eksende yol alabilmek önemlidir.

Hiç kimse sürekli değişen ve tanınmaya dahi fırsat bulunamayan bileşenleri bünyesinde bulunduran bir yaşamdan zevk alamaz. "...Husserl'e göre, bütün bilme yeniden tanımadır; yeniden tanıma ise açık ya da örtük yeniden-anımsamadan başka bir

¹⁴⁷ HUSSERL, (2001): .75.

¹⁴⁸ SÖZER, (1976): .89.

¹⁴⁹ SÖZER, (1976): .92.

şey değildir." ¹⁵⁰ Güvenli sığınaklar yaşantıyı dinginleştirir ve geleceğe güven duyulmasını sağlar. İşte bu noktada hafızayı canlı tutan yeniden anımsama süreci devreye girmekte güven sürecinin kaybolmasına engel olmaktadır.

Fenomenolojinin temel taşları farklı farklı filozoflar için geçerliliklerini bazı nüans ayrılıklarıyla sürdürmüş ve birçok benzer çalışmalara da yön vermiştir. İşte bu ayrımlardan biride yönelimsellik yaklaşımının çıkış kaynağının neresi olduğu konusunda olmuştur.

...Merleau- Ponty'de karşımıza çıkan fenomenoloji anlayışı, egzistansı (varoluşu) temele alan bir fenomenolojidir. Egzistans kavramı bizi, doğrudan zamana bağlı şartlar dahilinde yaşanmakta olan bir hayat deneyimine götürür. Burada insan ferdilikleri ve kendi yaşayış halleri içinde bulunmaktadır. Bir başka deyişle insanı dünya içindeki somut varlığından yani bedeni çerçevesinden ayrı düşünmek mümkün olmayacaktır. Böylece de Husserl Felsefesinin en önemli kavramlarından biri olan "yönelimsellik" (entansiyonalite) Merleau-Ponty'de transendental bir bilince ait değildir; öz-bedenin bir yönelimselliğidir. Bu tarz bir fenomenoloji "egzistansiyel fenomenoloji" adını almaktadır. ¹⁵¹

İnsan yaratılışının gereği olarak kavrama merakı olan ve bu merakını tatmin edinceye dek mücadelesini sürdüren bir varlıktır. Duyusal olarak yetersizlikleri olabilmekte ancak o algıları sayesinde deneyimlemiş olduğu nesnel yaşamı istediği boyutta kavramaya devam etmektedir.

"Karşımda duran bir nesneyi algıladığım zaman onun bütününe tanımak isterim, yalnız görünen ön yüzüyle değil, görünmeyen arka ve yan yüzleriyle birlikte bir bütün olarak: ama gel gör ki, mekan içinde yerimi değiştirip, örneğin, yan yüzünü

¹⁵⁰ SÖZER, (1976): .99.

¹⁵¹ GÜRSOY, (2007): .14.

algıladığım zaman, bu kez artık ön yüzünü algılamıyorumdur, henüz algılamadığım öteki yüzleri gibi olmuştur. Bu yüz: artık duyusal olarak verilmemektedir." ¹⁵²

İnsan, yaşantısında hata yapma potansiyeli olan bir varlıktır. Ancak yanlış yapıldığının bilinebilmesi için doğruların tecrübesine sahip olmak gerekmektedir. Doğru olan kalıcıdır. Yanlışlar geçici çözümlermiş gibi bazen görülebilseler de; doğruluğun evrensel niteliklerine hiçbir zaman sahip olamazlar.

"Görülüyor ki, Husserl'de: doğru yanlışın ön dayanağıdır. Husserl'in açıklamalarının temelinde, her yanlışın arkeolojisi yapıldığı da bilincimizin karanlık bir köşesinde de olsa <<kendinde doğruluk>>un bulunduğu düşüncesi yatmaktadır. Bu görüş yanlışla olayını, baştaki söz vermelerin tersine doğruluğun yanında ikinci derecede bir olay yerine düşürmektedir." ¹⁵³

Doğruyu yakalayan insan kendine güven duymaya ve sonrasında atacağı adımlara daha net çözümler bulmaya başlar. Çünkü gerçek olmayanın duracağı bir liman bulunmamaktadır. Doğru yolda ilerlemek önce kişinin iradesini bu doğrultuya çevirmesiyle gerçekleşir. Atılan ve onaylanan her adım ister istemez yankılanmaya, başka doğruların şifrelerini çözmeye ve en önemlisi de bu yolculukta başkalarıyla da yaşamı güçlendirmeye başlar. İşte bu noktada kişi başka doğru insanları ve yaşamları da görmeye başlar.

2.9.Bedenim ve Başka Ben

Yaşantının özünü yakalayabilmek, en büyük kaynağı oluşturmaktadır. Bazen doğrudan görüyü yakalayabilmek mümkün olmamaktadır. Ancak böyle durumlarda dahi bilinç kendisi için en doğru olduğuna inandığı gerçekleri su yüzüne çıkartmaya uğraşmaktadır.

¹⁵² SÖZER, (1976): .75.

¹⁵³ HUSSERL, Edmund (1983): .104.

“Present kılma , Husserl’in , en verimli fenomenolojik çözümlemelerini ortaya koyduğu son derece ilgi çekici bir deneme kompleksine taktığı addır. Eldeki çalışmanın şimdi yerine getirmek istediği ödev açısından bakıldık ta, ayrıntıya giren incelikler bir yana, Husserl’de “present- kılma”, “re-presentation” ve “re-produktion” sözleri (Wergegenwaertigung, Repräsentation, Reproduktion) hep aynı olayı göstermek için kullanılmalıdır. “Present-kılma”,Husserl’e göre, sözün düpedüz anlamından da çıkarıldığı gibi: kendisi verilmeyen bir şeyin, başka bir şeyin, başka bir şey aracılığıyla bilincine varmaktır.”¹⁵⁴

İnsan bedenini diğer cisimlerden ayıran en önemli özelliği sadece fiziksel bir görüntüyü yansıtan bir yöne sahip olmamasıdır. Çünkü beden, içsel canlılığın her türlü yansımasını dışarıya aktaran bir aynadır. Düşünülen, ifade edilen ya da bedensel olarak harekete geçirilen eylemler insan bedeninde uygulamaya geçirilir.

"... Oysa "içten" bakıldık ta, "iç davranış" (inneneistellung) benimsendik te, bedenim, kendisiyle çevreme etkide bulunduğum bir organ bütünüdür. İç davranışın bulup ortaya çıkardığı birçok nitelikten daha bu ilki, bedenin cisimden bambaşka bir şey olduğunu dile getirmektedir. Bedenim bir cisim değil, canlı bir cisim, bir organizmadır. Ancak, bu organizma-olma, aslında maddesel bir cisme sonradan eklenen, o cismi bedenim yapan bir derece ayrılığı, bir ek diye anlaşılmamalıdır."¹⁵⁵

İşte beden, bu canlılığını ve farklılığını ruhsal bir varlık olmasından ve duyularına ruhuyla canlılık katmasından alır. Örneğin üzgün bir insan ile neşeli bir insanın beden dili farklı şeyler söyler. Bu söylem bedenin tüm hücrelerine yön verir ve doğal olarak insanların bu görüntünün özünde ne yattığını algılamasını kolaylaştırır.

"... Beden, Husserl'e göre bir "özne"dir; daha doğrusu, bedende, bedenle algılayan bir özne vardır; bu da ruhtur. Bedendeki duyuların var olması, bedenin (bir 'şey'

¹⁵⁴ UYGUR, (1998): .158.

¹⁵⁵ UYGUR, (1998): .122.

olarak bedenin Leibding'in) ruhlu bir beden olmasıyla açıklanabilir. " bütün duyular ruhumdadır." ¹⁵⁶

Hayata müdahil olduğumuzu ve birçok noktada da hayatı anlamlandırmaya çalıştığımızı düşünürsek; bu çabayı özellikle kendi bedenimiz vasıtasıyla yapmaya çalıştığımızı gözden kaçırmamalıyız. Çünkü beden; ruhun ve bilincin uygulayıcısıdır. Bedenimize hükmettiğimiz anda yaşantının fiziksel boyutunu tamamlarız ve öze olan yolculuğa adım atarız. Bedenimiz aslında örnek bir davranış sergilemeye başlar.

"... Başka-bedenin, benim için başkasının bedeni olarak var olabilmesi ancak, bana özden verilmiş olan kendi bedenimin örneklik etmesiyle sağlanır. Ayrıca, başka bedeni hiçbir zaman kendi bedenim gibi en özünden deneyemeyeceğinden, bir beden olarak başka bedene aktardığım "beden" anlamının apperzeptiv bir niteliği vardır." ¹⁵⁷

Öz değişmeyen ve her yaşantı için aynılıkları vurgulayan doğrulardır. Zaten ortak doğrularda birleşmeyen hususların öz olabileceğini dahi iddia etme şansı yoktur. Bu kapsamda insanları başka yaşamlarda varabildiği ortak gerçeklikler bütünleştirir ve geleceğe geçmişinin güveniyle yol aldırır.

"... Bu başka bedeni denemeye uygulandıkta: birer nesne olarak ele aldığım kendi bedenim ile başka bir cisim (-beden) arasında yaptığım bir karşılaştırmadan sonra, her iki nesne için aynı olan birtakım özelliklerden kalkıp başka cismin de kendi bedenim gibi bir beden olduğu; her ikisinin 'beden' olmak bakımından birbirine benzediği sonucuna varmak demektir." ¹⁵⁸

Kendini yalnızlık duygusundan uzaklaştıran ve kendi varlığının aslında paylaştığı diğer yaşamlarda da izlerini sürebilen bir yaşam, dünyayı

¹⁵⁶Edmund HUSSERL , *Ideen II*, s.150

¹⁵⁷ UYGUR, (1998): .133.

¹⁵⁸ UYGUR, (1998): .135.

zenginleştirmektedir. Çünkü diğer seçenekler başkalarının da aynı izlerden gidebilme potansiyeli olduğunu görmemizi engeller.

"Kendimden öte herhangi bir şeyin, hatta her çeşit ben-kültür anlamından ayrılmış bir şeyin konabilmesi, ondan önce "sen'in yaşanmış olmasını, bendeki bir sen-bilincini gerektirmektedir; böylece, kendi benimden öte konstitue ettiğim ilk varlık-anlamı, ilk ben-olmayan, bir cisim ya da 'şey' değil, benim gibi başka bir ben'dir. Bu durumu, Husserl (öneminden dolayı belirtik yazdığı) bir savında şöyle dile getirmektedir: "Demek ki, kendi başına ilk yabancı olan (ilk- ben- olmayan) başka-ben'dir."¹⁵⁹

Başkasının bedenine olan ilgi, aslında bizim varlık sebebimizi güçlendirmek için ihtiyaç duyduğumuz ilgidir. Bu ilgi düzeyini makul bir seviyede tutarak aslında bilincin derinliklerinde yatan şüpheleri ortadan kaldırmaya başlarız.

"...Husserl, transzendental fenomenolojideki araştırmalarını ileri götürdüğü ölçüde, transzendental fenomenolojiye ilişkin yazıların kronolojik dizilişinden de belirttiği gibi,- başkasının benine olan ilgisini de arttırmıştır. Fenomenolojinin bağrında çözülmesi gereken bir güçlük diye ortaya çıkan transzendental solipsizm'in, dolayısıyla başkasının ben'i sorununun, böylece önemi de daha çok meydana çıkmıştır."¹⁶⁰

Husserl, bilinci somut bir zemine oturtmaya çalışıyor ama o bilincin kendine özgü derinlikleri ve aşkınlıkları olduğunu biliyordu. Belki de bilinç idealizmini transzendental idealizmden ayıran en önemli ayrıntı burada yatmaktaydı.

"...Husserl'in transzendental idealizmi, her şeyden önce, bir bilinç idealizmidir: 'varlık' sözü altında toplanan her şey, kendi biricik somut transzendental bilincime (ben'ime) indirilmekte; başka türlü dendik te, bütün transzendent varlık, bilincin neredeyse funktion'u yapılmaktadır. Buna göre, anlamlı bir bütün olarak ortaya

¹⁵⁹ HUSSERL, (1988): .137.

¹⁶⁰ UYGUR, (1998): .80.

atılan başka ben'in gerçekteki varlığı sorusuna, ilk bakışta, birbirlerinden ayrı olduğu sanılan iki yanıtın verilebileceği meydandadır.”¹⁶¹

Burada idealizmin kanatları altında gezdiğimiz ruhsal dünyanın somut uzantıları olduğunu ve yerine oturtulmamış taş bırakmama çabasında olduğumuzu iyi anlamak gerekmektedir. Çünkü ruhsal alanda tanımlamaya çalıştığımız yaşamın fiziksel gerçekliğini görmezden gelirse başka benlerin inandırıcılığına bir anlam veremez ve kendi dünyamıza olan inancımıza kuvvetli destekler yaratamayız.

“Sistematik olarak ele alındık ta, idealizm çerçevesinde, başka-ben'in gerçekte varolup olamadığı sorusuna verilebilecek ikinci yanıt ise, kendi ben'imden başka birçok sonlu ben'ler (ruhlar) kabul etmeye dayanmaktadır. Böylece, olanca dünya transzendenz'ini, dünya aşkınlığını kendi bilincime geri götürdüğüm idealizmde bir tutarsızlık baş göstermektedir. Dünya transzendenz'inin yalnız bir parçasını, hatta küçük bir parçasını meydana getiren başka-ben'ler, bu transzendenz'ten ayrı tutulmaktadır: yer kaplayan her transzendent'in bilincimde yaratıldığı ya da konstitue edildiği doğrulanmakla birlikte, başka ben'lerin, bilincimin yalnızca bir tasarımı olmayıp bilincime özgü anlamıyla transzendent bir varlığı da olduğu savunulmaktadır. Böyle bir idealizme plüralist idealizm adı verilerek, bunun, kendi ben'imden başka ben'ler kabul etmeyen- deyim yerindeyse- monist idealizm'den olan ayrılığı belirtilebilir.”¹⁶²

Başka yaşantılarla olan birliktelik ve karşılıklı yapılan eylemler ve doğal yaşamın en belirgin kanunlarından biridir. Ancak bu ortak hareket noktalarını sadece doğal yaşam alanlarındaki davranışlarda sınırlandırmamak gerekir. Çünkü çok boyutlu davranışlar özünde ortak duygu ve düşüncelerden yeşermektedir.

"... Çünkü doğal davranışta, günlük yaşamada herkes, başka- ben'leri çeşitli yollarla denemektedir; yabancı ben'lerin, kimi yalın kimi karmaşık birtakım kat'larla

¹⁶¹ UYGUR, (1998): .101.

¹⁶² UYGUR, (1998): .102.

birbirlerinden haberi olur. Yabancı ben'ler ve denenmeleri, doğal davranıştaki yaşayışın en belli başlı öğelerinden biridir."¹⁶³

Yaşantıyı her yönüyle daha farklı değerlendirebilmek için kendinin dışında var olanları da kabullenmek; özne ve nesneler arası yönelimselliğin çıkış noktası olan öznenin başka bedenlerde de var olduğunu bilmek ve bu gerçekten hareketle de; öznenin zamansal ve mekansal boyutluluğunu yani farklı bedenlerde kendini sunabildiğini iyi idrak etmek gerekmektedir.

"... İşte Husserl bedenimdeki böyle bir potentialite'yi başka ben'i denemede ise karıştırarak bu denemenin özyapısına büyük bir ışık getirmektedir. Başka-ben'ler bir deneme nesnesi olarak, bedenleriyle birlikte, benim için hep 'orada' olan birşeydirler; ben 'burası' olduğuma göre, başka biri 'orası'dır. Yalnız, ben kendimi başka birinin yerine koyabilirim, "kendim-orada-olurum."¹⁶⁴

Hiçbir şey rastlantılarla var olmamıştır. Her varlığın yaşamsal döngü içerisinde gerçek konumunu bulması onun geçmişinden bugününe olan seyahatinin temel ihtiyaçlarının doğru bir biçimde tespit edilmesi ve seyahatinin ilk durağında doğru vasıtaları seçmiş olmasında yatmaktadır.

"Bundan iki sonuç çıkmaktadır. Bunlardan ilki: asıl alana göre bir "yabancı" olan, bu alana "transzendent" bir şey olan başka ben'lerin konstitue edilebilmesi için, bir temel olarak asıl alanın- burada yapıldığı gibi, kısacık da olsa ele alınıp incelenmesi gerektiğidir. İkinci sonuç ise şudur: Değilmi ki primordial dünyada bütünüyle dünya fenomeninin her ana ögesi, belli bir anlamda da olsa, vardır; öyleyse, eksiksiz olarak başka-ben'in denenebilmesi için, primordial anlamda ki başka ben'in, primordial dünyada varolması zorunludur. Husserl, böyle bir zorunluğu, apayrı bağlamlar içinde yeralan ve apayrı anlatımlara bürünmüş olan iki önemli tümcede bildirmektedir."¹⁶⁵

¹⁶³ UYGUR, (1998): .112.

¹⁶⁴ HUSSERL, (1988):53. paragraf

¹⁶⁵ Edmund HUSSERL, *Form. u. trans. log.*, s.213

Ben, başka benlerle kendini tamamladığı müddetçe fenomenoloji için bir anlam ifade eder. Bir şekliyle kendinin farkına varabilmek için önemli bir koşuldur. Aksi halde ulaştığı doğruların kıyaslamasını yapma şansını kaybeder. Burada önemli olan evrenselliği yakalamamız ise dar bir çerçevede yaşamı devam ettirmemek gerekir. Allah ne kadar geniş olursa ve öznel birbirinin farkına varmaya başlarsa kuracakları dünya genişler, algıların karşılaştırılması ya da bütünleştirilmesi şansı doğar. Tabi ki bu noktada çoğalan özne dünyası bir takım ilişkiler içinde bulunma özelliğine sahip olur.

2.10.İlişki ve Konstitution

Yaşantıya ilişkiler derinlik katar. İnsandan en geniş toplumlara kadar ilişki içinde olma, varlık sebebini ve yaşamın amacını kuvvetlendirir. Bu doğal bir ihtiyaçtır. Çünkü yaşantının anlam kazanması ilişkinin boyutuna bağlıdır. Bu ilişki boyutu sağlıklı ve kalıcı bir ortam yaratır. Örneğin sevgi, sevmeye fiilinin öznel arası ya da özneye nesneler arasındaki ilişkisinin büyümesiyle varolur.

"... Demek ki Husserl'e göre: solus-ipse bir solus-ipse olarak düpedüz bir şeyi bile konstitue edemez. Husserl'in sözüyle, düpedüz bir şeyi gerçekten nesnel olarak kavrayabilmek için, zorunlulukla, "birbiriyle alışverişte bulunan insanların birçokluğuna başvurmak" gereklidir. Bu ise -Husserl'in, birçok yerde yinelemekten çekinmediği bir ana düşüncesi yalnızca özetlendiğinde-, cansız varlık için asıl nesnellik, intersubjektif bir koyumdan başka birşey değildir demeye gelir."¹⁶⁶

Ruh bedenle bir bütünlük içerisinde. Ruhsuz bir beden fonksiyonları nasılsa doyurucu olamazsa ayrıca aldığımız doğanın da ruhunun olması gerekmektedir; inançların ve çabaların hepsinin anlam kazandığı bir öze ulaşabilelim. Derinlikler karanlığa değil aydınlık bir tünelin ucuna bizleri ulaştırabilsin.

¹⁶⁶ Edmund HUSSERL, *Ideen II*, s.80

"Husserl'in ikinci büyük konstitution basamağı "canlı doğanın konstitution'udur" (die Konstitution der animalischen Natür) Canlı doğa'dan da, Husserl: canlı varlığı, ruh varlığını anlamaktadır. Burada sözü geçen 'ruh', bir başına var olabilen metafizik bir alan olmayı pozu gereği hep kendisinin olan bir bedenle görünmekte; can'landığı ve beden'leştirdiği bu bedenle, gerçekte parçalanamayan bir bütün meydana getirmektedir.

Husserl, 'canlı varlık' kavramı altında, insanlar ile hayvanları toplamaktadır. Ancak Husserl, canlı bir varlık olarak hayvanların konstitution'uyla ilgilenmemiştir." ¹⁶⁷

Maddesel alanda yolalmadan önce algılarımızın bilenmesi ve örtüşeceği gerçekliklerle bir bütünlük içerisine girmesi gerekmektedir. Çünkü derinlerdeki sesimiz bize hep bir uyarıcı görevi yapmakta yanlış yollarda bize sinyaller yollamakta ve istikametimizi belirlemektedir. "Husserl'e göre, insan aklının korrelatı olarak, gerçekten, <<kendinde>> varolan maddesel nesnenin konstitution'u, <Ideen II>> de başvurulmuş bir deyimle ancak <<kategoriale Synthesis>>-, yani üst düzeydeki bir yargılama aktıyla gerçekleşir." ¹⁶⁸

Birbirini bu derecede tamamlamayı sürdüren ve geleceğin adımlarının hesaplanmasını sağlayan bu bağıntılı yaşamda herşey değişmeye elverişli gibi gözüksede değişmeyen ve bizi kendimizden yola çıkarak sorgulatan "ben" olgusunu tüm açıklığıyla anlamaya çalışmalıyız. "Immanent öğelerin konstitution'unu, reproduktiv çağrışımlar boyunca, bir kez de geriye doğru izleyecek olursak, nereye varacağımızı biliyoruz: duyuşal şema'yı <<kendinde varlık>> olarak temellendiren immanent varlık tabanına" ¹⁶⁹ Bu aslında "benin" evrensel doğrularını en temele aldığımızıda gösterir.

¹⁶⁷ UYGUR, (1998): .180.

¹⁶⁸ SÖZER, (1976): .51.

¹⁶⁹ SÖZER, (1976): .104.

Her gerçeklik önce düşünce dünyasında yol almakla başlar. Dolayısıyla düşünme ve tasarımlama maddesel dünyaya geçişin yani özne dünyasından nesnelere yönelişin çıkış kapısıdır. Öncelikle ne yapıp edip bu kapıya ulaşmamız gerekmektedir. "Husserl'e göre fiziksel nesnenin <<düşünme>> yoluyla <<nesnel bir gerçeklik>> olarak intersubjektif konstitution'unun yolu zorunlu olarak duyusallıktan, görünümlerden geçmektedir." ¹⁷⁰ Sonraki eylemler doğru kapıdan çıktığımız için bizi yanıltmaktan uzak olacaktır.

Dünya, insanlığın yaşamsal çabasının kayda geçirildiği bir uygulama alanıdır. Bütün çabalar anlamlı bir şekle büründüğünde yaşam alanının aslında ne derece vazgeçilmez bir gerçeklik olduğu daha iyi anlaşılır. İnsanın bedeninin ve ruhunun izleri burada sürülür.

"Husserl'de gerek canlı gerekse cansız doğanın konstitution-biçimi, Einflung'u, dolayısıyla başka-ben'lerin varlığını kabul eden konstitution biçimi, genel olarak doğaya ilişkin esaslı bir takım yapıları açığa çıkarmaktadır. Bunlardan en önemlisi: doğa yalnızca benim değil, bizim doğamızdır savında toplanabilir. Hatta kültür-insan yaşamasının zorunlukla Einfühlung'la konstitue edilen yapısı da göz önüne getirilecek olursa, genel olarak dünyanın bizim-için bir dünya olması gerekir." ¹⁷¹

Biz diyerek hareket edebilmek bilincin olgunlaştığının engin bir düşünce dünyasına açık bir hale geldiğinin kanıtıdır. Fenomenolojinin varmak istediği hedeflerin rayına oturduğunun kanıtlarından biridir. Kendisini başkasının yerine koyabilen insanların oluşturduğu atmosfer, gittikçe pozitif bir yapının meydana gelmesine sebep olur. Kaygılar paylaşılır, algı düzeyi kuvvetlenir. Aslında farkında olmadan bencilleşme ortamındanda uzaklaşılır. İşte bu noktadan sonra ben ve biz öznelliğinin ayrılmaz yapısı

¹⁷⁰ SÖZER, (1976): .63.

¹⁷¹ UYGUR, (1998): .187.

daha iyi anlaşılmalı başlanır. Kendi bilincimizin farkında ama bir o kadar da çevresine ve başka yaşamlara kucak açmak da böyle olsa gerek.

2.11.Geist ve Monadların Birliği

Yaşantı, özün dalgalanmaları şeklinde gelecek kuşaklara taşınarak devam etmektedir ve öz temsil ettiği bütünlüğü gerçekte hiçbir zaman kaybetmemektedir. Örneğin suya atılan bir taş düşünelim; taş fiziksel varlığı, ağırlığı ve suya atıldığındaki açısı ile farklı dalgalanmalar ya da daireler oluşturarak suyun içerisindeki hareketini tamamlar. Taş suya atıldığında ne gibi etkiler bırakacağını çoğunlukla geçmiş izlenimlerimizle tahmin eder gerektiğinde bırakmasını istediğimiz etkiyi düşünerek seçtiğimiz taştan- taşa verdirdiğimiz açığa kadar birçok faktörü dikkate alarak eylemimizi gerçekleştiririz. Sonuçta o taş o anki yansımasını bir şekliyle tamamlar. Ancak biz bu eylemden düşünsel olarak tatmin olmazsak hayalini kurduğumuz şekli aldırıncaya kadar aynı taşla ya da ona benzer taşlarla eylemimizi gerçekleştirmeye devam ederiz. İşte suya atılan her taşı bir monad olarak kabul ettiğimizde o taşların zihnimizdeki oluşturduğu manzarayı geist dünyası sayabiliriz.

"Husserl'e göre, Geist-dünyası insanın çevresidir (Umwelt); insan, ister istemez bir Geist çevresi içinde yaşamaktadır. Geist çevresi, tek-insan için -son 10 yılında kaleme aldığı elyazmalarında, Husserl'in sıklıkla başvurduğu bir deyimle- bir "yaşama-bağlamı", bir "yaşama ortaklığı"dır (Lebensgemeinschaft). Her insan, belli bir Geist-dünyasının içine yerleştirilmiş olarak yaşar."¹⁷²

Tekrarlılık ve her tekrarda yeniden ortak noktaların yakalanması işte anahtar kavramların en önemlisidir denilebilir. Husserl bu döngünün bölünmeyi ve kaybolmayı değil bütünleşmeyi ve çoğalmayı sağladığının farkındaydı. Belki de zamanın akıp

¹⁷² UYGUR, (1998): .191.

gidiciliğin de zamanı değerleştiren ve her seferinde geçmişle bağını ortaya çıkaran özlerin çatısının hammaddesi bu açık birlikteliktir.

"Monadların birliği, Husserl'e göre, "açık" (offen) bir birliktir. Bir ben, başka ben'i konstitue etmiş olan bir ben'i konstitue eder; bu, monad birliğini, açık, uçsuz bucaksız bir bütün yapmaktadır. Böylece, monadlar arasında, her monad, sonsuz sayıda monadları taşımakta olan bir monadla zenginleştiren bir 'ben-çokluğu' (Vielheit der ich) söz konusudur. (Husserl elyazmalarından birinde bu olaya "iterativ alteration" adını verir.) Bundan dolayı, intermonadolojik birlik, var olabilen bütün ben'leri kuşatan bir birlik olarak kendini kabul ettirmektedir." ¹⁷³

Önemli olan benlerin bu toplumsal yapının içinde önemli bir varlık olduğunu sezmesi ve çevresine de duyarsız kalmamayı öğrenebilmesidir. Birlikten kuvvet doğduğunun ve istesek de istemesek de doğmaya devam edeceğinin unutulmaması gerekmektedir. Bunun düşünce dünyamızda bir yer etmesinin katkısı dünyamız için büyük olacaktır.

¹⁷³ UYGUR, (1998): .197.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FENOMENOLOJİ VE BATI KRİZİ İLİŞKİSİ

3.1. Avrupa Kimliği ve Avrupalılık

Bu kadar değişken bir dünya düzeni içerisinde acaba bildiğimizi ve örnek aldığımızı düşündüğümüz Avrupa medeniyeti kendi özünü koruyabilmekte başarılı mı idi. Çünkü kendi konumunu başarıyla tanımlayabilmiş durumda gözükmemektedir. Eğer köken görülebilmiş olsaydı birleştirici ve kaynaştırıcı bir topluluğun tüm hünerleri sergilenebilirdi."...Avrupa'nın bu üstünlüğü neye dayanır? Akıl, bilim ve felsefeyi icat etmiş oluşuna. Lakin bu olağanüstü icatlar, bugün oligarcılık illeti tarafından tüketilmektedir ve tehlike hiç olmadığı kadar büyüktür. Oligarcılık, idealleri tahrip ederek zihinsel ve ahlaki bir maddeciliğe yol açmıştır."¹⁷⁴Sadece doğa bilimlerine dayalı doğruların önemsenip sosyaliğin kaybedilmesi; bilinci zedelenmiş, maddi menfaatlerin her şeyin üzerine çıkmaya başladığı monoton bir dünyaya sebep olmaktadır.

Dünya düzeni devrim içinde ve bunu yeni yüzyıl için beraberinde getireceklerinin de ucu açık. Bu durum özellikle de bizim kıtamız için geçerli. Biz bu yüzyılda oluşan Avrupa'yı henüz tanımıyoruz. Taşıdığı tüm çelişkilerle dünyanın gözünde bir Avrupa mı olacak? Tek bir ekonomik alan mı olacak? Kültürel çoğulluğundan ve birliğinden nasıl yararlanılabilecek? Dünyanın önüne hangi siyasal çıkarlarla çıkacak? Hangi tinsel itkilere ve küresel perspektiflere nüfuz edecek? Sonuçta, dünya sorunlarının bilgisine ve çözümüne hangi katkıyı yapacak? ¹⁷⁵

¹⁷⁴ DELACAMPAGNE, 2010): .30.

¹⁷⁵ A. R. BUNZ, K. FABER, M. GRUNING, P. LIEBENS (1992), (Yay. Haz.), Nachdenken über Europa I (Berlin: 1992) s.8., Aktaran Önay SÖZER / Ali Vahit TURHAN, *Avrupa'nın Krizi: Fenomenolojik Sorun Olarak Avrupa'nın Dönüşümü*, Dost Yayınları, s.22

Dünya ayırıştırıcı sulara yüzmeye devam ediyordu tabiki Avrupa'da bu suların içine fazlasıyla dalmıştı; boğulmamak adına birşeyler yapılması şarttı ancak bunu anlayabilmek olaylara biraz farklı cephelerden bakmayı gerektiriyordu.

Dinin suları, arkasında bataklıklar veya durgun havuzlar bırakarak çekiliyor: uluslar düşmanlıkla birbirinden uzaklaşıyor ve birbirini parçalamayı arzuluyor. Körü körüne bir *laissez faire* sisteminde ortak bir standartta sahip olmaksızın giden bilimler bölünüyor ve her sağlam ilkeyi elden geçiriyorlar. Eğitim görmüş sınıflar zenginleşmek uğruna adi bir çaba içinde. Dünya hiç bu kadar dünyalık ve iyilik ile sevgiden yoksun olmamıştı.¹⁷⁶

Avrupa, tüm Avrupalıların ortak alanıdır ve bu ortak alanın sınırları tam anlamıyla hiçbir ulusa ait olmamalıdır. Çünkü bu coğrafyada ortak havayı soluyan ve benzer hisleri yaşayan milyonlar olmakla birlikte solumaya da devam edecektir. Önemli olan insanlık adına evrensel doğruların bulunarak yaygınlaştırılması ve bu coğrafyanın birleştirici temellerinin farkına varılarak geçmişin zenginliğinin geleceğe sağlıklı bir şekilde aktarımının yapılabilmesidir. "Ritter'in uğraştığı ana sorunlardan en başta geleni hiç kuşkusuz günümüz toplumlarında (Avrupalı ve Avrupalılaştan toplumlarda) toplumun geldiği yer, 'kökeni' ('Herkunft') ile 'gelecek'i ('Zukunft') arasında beliren uçurumdur."¹⁷⁷ İşte Avrupa milletlerinin ulusal çizgiye gömülü bir gelecekte ziyade; Eski Yunan kültürü ve felsefesini çıkış noktası kabul eden bir Avrupa şemsiyesinin altına girmesi önemli bir başlangıç olacaktır. Ancak bu tarz bir etkinlikle geleceğe ait sağlam çatı tamamlanabilir. Krizin kapıda olduğunun ve kapıdan içeri adımını attığı

¹⁷⁶ Friedrich NIETZSCHE, (1927), "*Schopenhauer as Educator*", *Thoughts out of Season*, (Çev. A. Collins), *The Complete Works of Friedrich Nietzsche*, (yay. Haz.) O. LEVY, s.135-136. Aktaran Önay SÖZER /Ali Vahit TURHAN, *Avrupa'nın Krizi: Fenomenolojik Sorun Olarak Avrupalılığın Dönüşümü*, Dost Yayınları, s.23

¹⁷⁷ Joachim RITTER, *Avrupa'nın Sorunu Olarak Avrupalılığa*, (Çev. Ayça SABUNCUOĞLU), Afa Felsefe Yazıları Ansiklopedisi, İstanbul, 1994, s.10

andan itibaren evde yaşayan fertlerin tümünü ne kadar sarsıcı bir boyutta etki altına alacağının ayırımına varmak önemli bir kazanım olacaktır.

" Avrupa nedir? Avrupalı kimdir? Bu sorulara kesin yanıtlar vermeyip, Avrupa özünün sorunsallığına sorulu- yanıtli yaklaşmayı deneyeceğim. Böylesi sorular güdümlenen savaşlarla ve halklar arasındaki anlaşılmaz çatışmalarla tehdit edilen bugünkü Avrupa'nın olgusal durumundan basitçe çıkmaz. Bunları motive eden bir arka plan önünde sorulmaktalar. Bu arka plan Husserl'de ve Heidegger'de felsefenin Yunanlı başlangıcından bugüne kadarki tarihselliğidir. Böylece Husserl, Avrupa'nın bütün tarihsel varoluşuna " saklı (...) en içteki (...) bir motivasyon" yerleştirmekte ve bizim Avrupa'nın krizini bir "yaşamın ve doğruluğun anlamının krizi" olarak yorumlamamızı olanaklı kılmaktadır. Kriz (Yunanca 'bölme', 'yarma'), bu arka plan ile gerçekte olmuş olan arasındadır."¹⁷⁸

"...yüzyılımızda dünyayı saran ve sarsan Avrupalılaşıma olgusu ve devinimi (çoğu Avrupalıların sandığı gibi) yapay, yüzeysel bir olay değildir. Avrupa kültürünün özünü ve oradaki idealleri ilgilendirmektedir."¹⁷⁹ Avrupa kıtasının bu öncü, derinlikli ve medeni çizgisinin nasıl yaralar aldığını fark edebilmek de yapılacak çalışmalara yön verebilme adına önem arz etmektedir. Farkındalık aslında bilincin en önemli çalışma yakıtıdır. Nerede bulunduğumuz, nerelerden geldiğimiz ve nerelere gideceğimizin de rehberidir. Her şeyi ben bilirim sevdası hatalar yaptırır ve yanlış yollara saptırır. "Oliver Abel'e göre Avrupa medeniyetinin yaşadığı krize bir çözüm bulabilmesi ancak kendisine merkez aldığı fikre, 'yitirilmiş ilksel amacına', yani sorgulamaya geri dönmekle mümkündür."¹⁸⁰ Sormaktan ve öğrenmekten hiçbir zaman asla korkmayan bir toplum ve cesur bireylere ihtiyaç vardır.

¹⁷⁸ Edmund HUSSERL, *Die Krisis der europäischen Wissenschaften Und Die Transzendente Phanomenologie*, (yay. haz.) W. BIEMEL, Husserliana VI, Den HAAG, 1976, s.9

¹⁷⁹ RITTER, (1994): .16.

¹⁸⁰ KESKİN, (2007): .146.

Krizin belki de en önemli yanı doğru tedavilere cevap verebilecek anlaşılabilir ve üzerinde düşünülebilir bir yanının olmasıdır. Yani aslında kapalı bir kutu değildir; yeter ki krizin nedenlerinin usta eller tarafından anlaşıldığının ve bu yönde çözüm çabalarının fitillerinin ateşlendiğinin hissedilmesi gerekmektedir. Doğru bir teşhis tedavinin belki de yarısıdır.

"Husserl yaklaşık elli yıl önce Viyana Kültür Birliği'nde "Avrupa İnsanlığının Krizi ve Felsefe" hakkında konuşurken, "Avrupa varoluşunun, parçalanan yaşamın sayısız belirtilerinde kendini belgeleyen krizini "hiçbir biçimde "karanlık bir yazgı, yenilmez bir talih" olarak görmüyordu. Ona göre bu bütünüyle anlaşılabilir olan ve saydamlaştırılabilir bir insanlık kriziydi. Avrupa insanlığının krizinin bu olası anlaşılabilirliği ve saydamlığı ise, ancak, "Avrupa tarihinin felsefi olarak bulgulanabilen teleolojisi önünde" ortaya çıkacaktı."¹⁸¹

Bu dünya gerçeklikler çevrenini oluşturur. Bu dünyanın gerçekten var olduğu inancı doğal davranışın genel savıdır. "İşte Husserl büyük bir yöntem zorunluluğu ile ilkin <<doğal tavır-alma>>yı yürürlükten kaldırmayı amaçlamaktadır." ¹⁸²Varoluşa olan inanç çalışmalar da ayrıca alınmalıdır. Kadenci, sorgudan uzak ve yaratıcılığı önleyen ne kadar engel varsa kaldırılabilmelidir ki bakış açısı genişleyebilsin. Bu aynı zamanda bazı katı inanışlardan toplumları uzak tutar. Esir olmaktan ziyade zamanın efendisi olma yönünde gayretler arttırılmalıdır.

"Duyusal olarak deneylenen nesnelerin gerçekliğinin fenomenolojik temellendirilmesidir bizi ilgilendiren; ama işte bu açıdan maddesel tözle ilgili olarak varılan fenomenolojik sonuçlara da değinmemiz gerekmektedir. " ¹⁸³ Günümüz

¹⁸¹ Guy Van KERCHOVEN,(2007):49, *Avrupa'nın Krizi: Fenomenolojik Sorun Olarak Avrupa'nın Dönüşümü*

¹⁸² SÖZER, (1976): .26.

¹⁸³ SÖZER, (1976): .21.

Avrupa'sının bir özne olduğunun bilinci içerisinde olması gerekmektedir ki; bilincinin kökenindeki Avrupalılık özünü nesnel bir biçime dönüştürüp algılarını geliştirebilsin. Kendini bugünün nesnelliğine hapseder ve de kendisi de sadece nesnelliği eksenine alırsa kriz ister istemez büyümeye devam eder.

Aslında gün geçtikçe kaybedilen şeylerin felsefe ruhundan uzaklaşmış sözde gelişmişlik vurgusu olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Kaybedilenlerin kazanımı aslında insanlığın elindedir. Yeter ki kayıpların değerleri ve günümüzle olan bağlantıları ortaya konulabilsin. Bunu becerebilen bir Avrupa, küllerini alevlendirme becerisini rahatlıkla gösterebilir.

Dolayısıyla görüyoruz ki, Batılı olmayan çevrelerde 'kimlik krizi' demiş olan-belki de hala denen- şey, Batı'da- özellikle Avrupa'da-'değerler krizi' denilen şeyle buluşmaktadır. Bu iki kriz, 'kimlik'in ve 'değerler'in ne olduğu konusunda felsefi bilginin eksikliğini gösteriyor.¹⁸⁴

Avrupalılığın bu dünyada çok farklı bir rolü ve geçerliliği vardır. Bu genel yapısı onu her geçen gün daha da fazla sorumluluk almaya itmiştir. Tabi bu fazla yüklenme onu umut edilen ve daha da ileriye taşınması gereken noktalardan uzaklaştırıyordu. Çünkü özden uzaklaşıyordu. Yani Avrupa piyasadaki değerini kaybetmeye başlamıştı. Peki değerler neden önemliydi.

3.2. Değerler

Değer ve değerlilik kavramı yaşamın kalitesini de ortaya koymaktadır. Bir şeye verilen değer; onun geçmişten günümüze uzanan yoldaki kalıcılığının, saygınlığının ve ne derecede kabul görür olduğunun belirtileridir. Bir şeyleri evet ben değerli ilan ettim

¹⁸⁴ İonna KUÇURADI, (1989), "Cultural' Morals and 'Global' Morality in the Light of Ethics", *The World Community in Post-Industrial Society 4, The World Academic Conference of the Seoul Olympiad'88*, Seul, s.176-185
Aktaran Önay SÖZER /Ali Vahit TURHAN, *Avrupa'nın Krizi: Fenomenolojik Sorun Olarak Avrupa'nın Dönüşümü*, Dost Yayınları, s.32

demenizin kelime anlamından öte bir kıymeti olamaz. Nasıl ki nesnel nitelikleri kendisine biriktiren bir elmasın, her nerede ve ne zamanda olursa olsun kıymetli bir maden olduğundan apaçık bahsedebiliyorsak; toplumları bir arada tutan ve yıllar geçse de eskimeyen bazı kişisel ve toplumsal değerlerinin de aşındırılmaması gerekmektedir. Aşındırılan her değer bizi geçmişimizden koparır, yaşamın kalitesinin yarın bizim dahi anlamlandırmakta zorluk çektiğimiz bir boyuta gelmesine sebep olur.

" Ödüllendirilmeyen güçsüzlük 'iyilik'e, korkaklık alçakgönüllüğe, nefret edilenlere boyun eğme iteaatkarlığa (...) döndü. Zayıfın zararsız karakteri, zengini olduğu korkaklığı, kapıda durması, bekletilme zorunluluğu, burada 'sabır' ya da 'erdem' gibi sözcüklerle ifade ediliyor; birinin kendi intikamını alamaması, 'intikam almayı istememesi', hatta belki de bağışlayıcılık (...) olarak anılıyor. Hatta 'düşmanlarına duydukları sevgi' den söz ediyor ve buna yemin ediyorlar."¹⁸⁵

Haklılık iddiası, belki de bize farklı düşünceler savaşımında pozitif katkı sağlıyor olarak görülse de; çatışma anlayışının yarattığı düşmanlıkları da göz ardı etmemeliyiz. Aksi halde anlayıştan uzak dayatmacı bir toplumun fertleri olarak gün geçtikçe esirleşiriz.

Weber, George Simmel'i anımsatan bir biçimde, Avrupa kültürünü bir çatışma kültürü olarak yorumluyordu: modernlik ile ussallaşma arasındaki ilişkinin başrolde olduğu bir çatışma. Weberci tutumun Modern Çağ karşısındaki ikircikli yapısı, bu ilişkiyi kavrayışında açıkça görülür. Bu tutum içinde, kabul ile red, her zaman gerçek bir bütünleşmeye ulaşmadan yan yana olabilmıştır.¹⁸⁶

Avrupa bir yandan modern bilimleri hayata aktarırken diğer taraftan da içinden birtakım parçalarında kopmaya başladığını seziyordu. Ancak aşırı beklenti ve hırs

¹⁸⁵ Friedrich NIETZSCHE, *The Genealogy of Morals*, (Çev: H.B. SAMUEL), The Philosophy of NIETZSCHE, New York, s. 658-659

¹⁸⁶ Georg SIMMEL, *Modern Kültürün Çatışması*, Münih-Leipzig 1918 Aktaran Önay SÖZER- Ali Vahit TURHAN, *Avrupa'nın Krizi: Fenomenolojik Sorun Olarak Avrupanın Dönüşümü*, Dost Yayınları, s.39

Avrupa'yı aklının bazı yönlerini kullanmaktan uzaklaştırmaya başlamıştı. Aklın bir yerde kontrolü ele alması ve yaşamı bölen ne varsa sorguya alması gerekmektedir.

3.3.Ussallaşma

Ussallaşma, dünyanın çok farklı evrimlerden geçişinin daha doğrusu insanlık serüveninin önemli nirengi noktasını teşkil etmektedir. İnsan benliğini akıl yoluyla tanımaya ve kapasitesini ortaya koymaya çalışır. Bu süreç insandan topluma ve oradan dünyanın bütün medeniyetlerine uzanır. Ama neden başta birey olmak üzere dünyaya yayılan böyle bir gelişime ihtiyaç duyulur. Çünkü akıl en başta kişinin ve toplumların kendisini tanımasını sağlar sonrasında da varlığının bütün detaylarını araştırma ve yaşamla bütünleştirme sürecini takip ettirir. Tabi bu süreç sadece pratik yaşam alanlarına nüfuz etmemelidir. Akıl bir nevi bilincin sözcüsüdür. İnsan başta kendini tanımak için kullandığı bu akıllı maalesef yaşamın çok farklı alanlarına yaymaya çalışmakta ve bir süre sonra başta kendisi olmak üzere toplumlar nezdinde dünyaya yabancılaşmaktadır. Bu sebeple akıllı belirli yetenekleri ve duyguları ön planda tutacak şekilde ve sadece menfaat elde etmek adına kullanmamalıyız. İşte maalesef öncü olduğunu iddia eden Avrupa toplumu da bu yanılgıya kendini kaptırmıştı.

" Şimdi ussallaşma sürecinin içerdiği çelişkileri daha yakından ele almak istiyorsak, başlangıçta şunu kabul etmeliyiz. Ussallaşma süreci bütün yaşam alanlarını aynı kesinlikte ilgilendirir. Bu nedenle, farklı alanlardan bir dizi sorunu, hiç değilse özetleyerek ele almalıyız. Bütün yaşam alanlarının tam bir ussallaşmasını başlatmış olan nedenleri bilebilmek için, düşüncelerimizin başlangıç noktasını, bu alanlardan birinin özel niteliklerini araştırmak oluşturmalıdır. Genel bir biçimde söyleyebiliriz ki, ussallaşma sürecinin başlıca zorluğu, birbirine ayrılmaz biçimde bağlı öğelerden kaynaklanır."¹⁸⁷

¹⁸⁷ Franco BIANCO, (2007):40, *Avrupa'nın Krizi: Fenomenolojik Sorun Olarak Avrupa'nın Dönüşümü*

Ussallaşmanın kendi içinde şekillenip yol aldığı böyle bir döngüde Avrupa büyük bir sınav vermektedir. Ya değerlerin özü yakalanarak yola devam edilecek ya da günün koşullarına uygun, çıkarların takipçisi ve siyasi idarenin ve hakim gücün döngüsünde ilerleyen ama o derecede de Avrupa'yı Avrupa yapan değerlerden uzaklaşan bir gelecek yaratılacaktır.

"Biçimsel ussallığın ilerleyişi, içeriksel ussallığın genel geçerlik iddiasına ait ödevle olanaklı olur. Fakat böylece oluşan durum farklı inançlar arasında çözülemez bir çatışmaya götürür. Çünkü bu yolla, çatışmayı bir sonuca bağlayabilecek ve farklı duruş noktalarını uyum içine sokabilecek bir yetkeye başvurmanın olanağı açılır. Böylece, tarihin akışı içinde hep gerilimlerle dolu olmuş olan toplum yaşamı, büyüyen çelişkiler için bir mekan olur. Öyle çelişkiler ki, bunlar için ortak değerlerden kaynaklanan bir görünüm sağlayacağı bir barış olanaklı değildir."¹⁸⁸

Avrupa menfaat düzleminde gün geçtikçe değerler dünyasından uzaklaşmaya başladı. Gelişmeyi ve modern olmayı sadece nesnel alanda görmeye ve bu alanı geliştirmeye ve değiştirmeye yönelerek yapmaya başladı. Sadece bilimsel başarıların ve ulusal çıkarların her şeyin üstünde olacağı yönünde bir algı oluşmaya başladı. Yüzeysel başarılar ve ilerlemeler tek kıstas olarak ilan edilmeye başlandı. Ancak buzdağının altıyla hiç kimse ilgilenmiyordu. İhmal edilen ya da merak edilmeyen bu alan aslında buzdağının gövdesini oluşturuyordu. Eğer bu buzdağı yok olacaksa bu gövdenin çatlamasıyla böyle bir sonuç gerçekleşecekti. Ve farkında olmadan bu buzul altından parçalanmaya başlamıştı. Yüzeyde zaman harcayanların kafalarını suya sokup altta kalan bölümü de görmeleri gerekiyordu.

"Avrupa modernliği, şimdi bildiğimiz üzere, 'içeriksel' veya 'değerle ilişkili' ussallığın zararına olarak, 'biçimsel' veya 'hedefle ilişkili' ussallığa ayrıcalık

¹⁸⁸ Max WEBER, *Ekonomi ve Toplum, c. II*, Yarıncı Yayıncılık, 2012, s.815

vermiştir. Fakat bu ancak 'içeriksel' ussallık tarafından taşınan dinsel veya siyasal değerlerin birleşik gücünün dağıtılmasıyla, yani Antik Çağ'daki 'değer-çok-Tanrıcılığının yeniden canlanmasının peşinden ortaya çıkmıştır. 'İçeriksel' ussallık krizinin başladığı anda, 'biçimsel ussallık-sınırlı ama yaşamsal önemde-bir alanı, modern insana değerler düzleminde artık erişilebilir olmayan yüzleşmeyi gerçekleştirebileceği bir boş (özgür) uzamı, bir tür ülküsel agorayı sunabilmiş olan bir alanı ancak kurtarabilecekti."¹⁸⁹

Avrupa'nın temel problemi doğal bilimlerin birçok şeyin önünde yer alarak öznelliğin ister istemez geri plana düşmesiyle yaşanmıştır. Kökene iniş aslında tedavi yönteminde öznenin sürece katılımını ve gerçek sorunların kaynağını bizzat bulmasını kolaylaştırır. Çözümü başka yerlerde ve yöntemlerde arama kolaycılığını da azaltır. Avrupa toplumu yitirdiklerinin farkına bu şekilde daha rahat ulaşabilecektir.

Prag konuşmasında ortaya çıktığı üzere, Avrupa insanlığının yaşam krizi temelde, içinde Avrupa'nın- tek yanlı gerçekleşmesi Yeniçağ doğalcı nesnelciliğine varmış olan- akılsal kültürünün dile gelmiş olduğu, Avrupa biliminin krizinden başka bir şey değildi. Bunun aşılması ancak bilimlere fenomenolojik temel koyma için yapılmış kuşatıcı bir programın uygulanmasıyla olanaklıydı. Yani, Avrupa'nın asıl akıl kahramanlığını, fenomenolojinin Transandantal öznelciliğinin çıkışında içine alan bir temel koyma pratiği yoluyla. Akılsal ve bilimsel pratiği, Avrupa'nın doğa bilimsel nesnelcilikteki tek yanlı gerçekleşmesinden ve nesnel bir ontolojiye sapışından bu kurtarma denemesiyle, Husserl, bilindiği üzere, son çalışmasını meydana getirmiştir: Avrupa Bilimlerinin Krizi ve Transandantal Fenomenoloji.¹⁹⁰

Husserl'in sorunu kendi dinamiğiyle tanımlama anlayışı aslında Batı'nın izleyeceği yol haritasına da ışık tutabilmelidir. Gerçekleri görmezden gelerek ya da

¹⁸⁹ Franco BIANCO, (2007):46, *Avrupa'nın Krizi: Fenomenolojik Sorun Olarak Avrupa'nın Dönüşümü*

¹⁹⁰ Guy Van KERCKHOVEN, (2007):51, *Avrupa'nın Krizi: Fenomenolojik Sorun Olarak Avrupa'nın Dönüşümü*

etkileşim boyutunu reddederek bir bilimsellikten söz etmek mümkün değildir. Çözümüne ulaşma gayreti; her türlü bilimin faydasına inanıp, faydacılığın ve hayatı kolaylaştırıcılığın kökenlerde yatan zengin Avrupa medeniyeti bilincini terk etmesine müsaade etmeden hedefe yönelebilmektir. İşte felsefe bu unutulmaya yüz tutan bilinç lambasının bitmeyen pilleri olabilmelidir. Çünkü faydacılık, hayatı kolay ve zengin yaşama, başkalarının çaba ve alanlarına saygı duymama beraberinde tarif edilemez bir tahribat yaratacaktır. Bu tahribatın hem maddesel hem de manevi boyutlarını da birlikte değerlendirebilmek gerekmektedir. Batının tam olarak kaybetmeye başladığı nokta işte bu ince hassasiyetlerdir.

... Husserl'in son dönem fenomenolojisinin de yaklaştığı 'salt tin bilimsel tavır', tinitarihsel refleksiyon olarak anlaşıldığında, bütün bilimlerin bir biçimde alt bilgi kuramsal bir refleksiyon değil, tersine 'normal' ile 'normal olmayan' söylemler üzerine toplumsal-kültürel bir refleksiyondur. Bu söylemlerin ayrımı doğa ve tin bilimleri arasındaki klasik ayırımı basitçe karşılık olmaz. Avrupa akılsallığının Husserl'in Viyana konuşmasında sözünü ettiği 'içe döndürülmesi', böylelikle, aceleci bir biçimde bütün bilimlerin- bir çeşit scientia universalis içinde- evrensel bir ortak ölçüte vurulmasıyla bir tutulmamalıdır....¹⁹¹

Avrupa'da yaşanan ve yaşanacak olanlar bir nevi dünyanın genel yol haritasını çizmektedir. Çünkü Yunan medeniyetiyle tüm dünyada adından söz ettiren Batı aydınlanmacılığının (bir o kadarda geçmişinin bu kavrayıcı fikirsel zenginliğinin çöküşü) sadece bir kıtada tahribat yaratmaz, tüm dünyada geri dönülemez izler bırakır. Onun için ne yapıp edip bu özün yeniden yakalanması gerekmektedir. Amaç insanlığın kaybetmeye yüz tuttuğu o derinliği tekrar yakalayabilmek olmalıdır.

... Çünkü tam da, hiç değilse Husserl için, eğer krizin-ki Avrupa'dan ve Batı'dan, onların egemenlik alanlarına, öyleyse dünyanın bütününe yayılmaktadır- nedeni

¹⁹¹ Guy Van KERCHOVEN, (2007): 59, *Avrupa'nın Krizi: Fenomenolojik Sorun Olarak Avrupa'nın Dönüşümü*

Avrupa biliminin belirli bir gelişmesinde (kısaca, natüralizmde ve objektivizmde) bulunuyorsa da, onun çözümü ancak bu bilginin, Avrupa ratio' sunun, içinde, bunun son dönemeci olarak olanaktır: bu ratio içinde Avrupa'nın özünü oluşturanın (Husserl'in Avrupa'nın 'tinsel biçimi' dediği) deyim yerindeyse 'yeniden harekete geçirilmesi'. Bu öz, felsefidir. Ve özel bir teleolojiye bağlıdır: "Avrupa insanlığı için Yunan felsefesinin doğuşuyla doğan Telos"¹⁹²

İşte hem felsefenin hem de paralelinde Avrupa'nın yaşadığı bu krizi atlatabilmek için fenomenoloji hapını hastaya içirtebilmek gerekmektedir. Buda büyük oranda gerekli görülmektedir.

Kriz; batıya belki yeni başlangıçlar elde etme yolunda müthiş bir fırsat sundu, bunu değerlendirme kararını da almak gerçekleri görebilenlere ve bilincini yitirmemiş olanlara düşmektedir.

Felsefenin özü kavrayış bilimi olduğunu akıldan çıkarmamak gerekmektedir. Yolunu kaybedenlerin istikametini çizecek pusula zaten ceptedir. Önemli olan onun cepte olduğunu hatırlamak ve gerektiğinde onu cepten çıkartıp kullanabilecek akla sahip olmaktır.

Böylece, felsefi zeminde işlenmiş kriz sorunsalına yanıt da felsefidir. Bu yanıtla göre, 'hasta' Avrupa için 'kurtuluş yolu', bir bakıma hayatı kendi yanına almış olan transandantal fenomenolojidedir, Avrupa'nın özü olan felsefe, tin doğuşunu radikal ve nihai bir tarzda tekrarlıyor olarak bu fenomenolojidedir.¹⁹³

İnsanoğlu için yaptığı tercihlerin artı ve eksisi çok iyi tartılmalıdır. Çünkü hayat bir sürü çeldiricilerle doludur. Seçtiğimiz şık tamamen doğru ve yol gösterici

¹⁹² Edmund HUSSERL, *Edmund Husserl: Avrupa Bilimlerinin Krizi ve Transandantal Fenomenoloji*, (Çev. Işık Ergüden), Ayrıntı Yayınları, 1996, s.21

¹⁹³ Ahmet SOYSAL, (2007):79, *Avrupa'nın Krizi: Fenomenolojik Sorun Olarak Avrupa'nın Dönüşümü*

olmalıdır. Seçeceğimiz yanlış şıklar bizim tüm geleceğimizi yok edebilir veya bu sınavı bir daha yakalama şansına sahip olmayabiliriz.

İnsan toplum ve devlet Yeniçağ' da özellikle ekonomik açıdan değişmiş bulunan varlık koşullarına sıkı sıkıya bağlı yeni bir tasarlanım kazanır... Bunun sonucunda şunlar gözlemlenebilir. İnsan özerkleşirken yalnızlaşmakta, toplum çoğulcu bir özelliğe kavuşurken kargaşaya da sürüklenmekte, devlet ise yeni üçüncü sınıfın çıkarlarının bekçisi durumuna gelmektedir. Devlet- yeni ismi olan Yasa Devleti ile- ayrıca metafizik kökenlerinden de uzaklaştırılmaktadır.¹⁹⁴

Nesneler dünyası biz istesek de istemesek de bir gerçeklik olarak vardır ve var olmaya da devam edecektir. Önemli olan bu çevrede olan değerlerin hangi oranda insanlığın genel yaşam biçimine oturtulduğudur. Avrupa bu noktada bazen ikilemler içerisine düşüyordu. Bu ikilemlerde temel sorun normal yaşamın modernleşmesi yanında Avrupalı ruhun neden yalnızlaşma içerisine düştüğünün tam olarak izah edilememesiydi. İşte fenomenolojiyi bu bakış açısına yönlendiren çalışmalar ele alınırken belki de paralelinde gelişen bazı akımlar kısmen de olsa tikanıklıkları aşmada bir takım kolaylıklar sağlıyordu. İşte pragmacılık da bu yöntemlerden biriydi.

3.4.Pragmacılık

Aslında çelişkiler hiç bitmeyecek gibi dururken; bilgi ve düşüncüyü farklı söylemlerle ön plana alanların karşısına eylemselliği eksene oturtmuş pragmatiklerin yaklaşımı alternatif bir yöntem olarak egemen olmaya başladı. Ne nesne tam olarak övülüyor ne de özne sadece metafizik bir dünyaya hapsediliyordu. İkisinin yaklaşımlarının dışında üçüncü bir alternatif yol bulunmuştu.

¹⁹⁴ Hayrettin ÖKÇESİZ, (2007):86, *Avrupa'nın Krizi: Fenomenolojik Sorun Olarak Avrupa'nın Dönüşümü*

" On dokuzuncuyüzyıl sonunda bilimlerin gelişmesiyle ve onların dinle (ya da gelenekle) uyuşmayan 'doğruları'yla yaratılmış olan kargaşanın karşısında, pragmacılık, Gordion düğümünü keserek kafası karışmış olanlara bir çıkış yolu açmış olduğuna inandı: Yirminci yüzyılın başında (1906) çoğulculuğun babası William James, "Pragmacı yöntem, öncelikle, başka türlü sonu gelmeyebilecek metafizik tartışmaların sona erdirilmesinin bir yöntemidir." diyordu.¹⁹⁵

Aslında pragmatizm fenomenolojinin içsel düşüncenin nesnel alanla örtüşmesinin bir arabulucusu görevi yapmakla belki de Husserl'e izahında zorlandığı bir geçiş imkanı sağlıyordu. Onlar bağımsız üçüncü bir yolda ilerlemek isterken özne ve nesne dünyasını birbirine yaklaştıran fenomenolojinin ayakları üzerinde durmasına dolaylı yoldan hizmet etmiş oluyordu.

"Bu pragmacı öneri, Husserl'in Avrupa bilimlerinin krizi üzerine geliştirdiği düşüncelerle -bence - mutlak bir çelişki içinde değildir. Hatta bize önemli bir düzeltme yapma olanağını vermektedir. Bu düzeltme, transandantal fenomenolojinin öznelciliğinin aceleci ve aydınlanmamış gidişinden nesnellik ideali yoluyla kurtarmamıza ve Husserl'in, genellikle ya abartılan ya da sözü edilmeden kalan kültür felsefesine ait refleksiyonlarının daha verimli bir boyutuna girmemize izin verir. Pragmacılık Husserl'in de savunduğu şu görüşü düzeltir: Felsefe yapan kendi beninden hareket etsin yani filozofun salt teorik gözlemcisi haline geldiği kendisine ait tüm geçerliklerin gerçekleştiricisi olan beninden." ¹⁹⁶

Hernekadar eylemi ifade eden davranışçılık birçok noktada fenomenolojiye kolaylıklar sağlasa da felsefenin hayata nüfuz edebilen gerçekçi dünyasını tam olarak anlayabilmiş değildir. İşte Husserl etkinliğini tamda bu noktada ortaya koymaktadır.

¹⁹⁵ William JAMES, "What Pragmatism Means", *The Moral of William James*, 1969, s.276.

¹⁹⁶ Guy Van KERCKHOVEN, (2007):58, *Avrupa'nın Krizi: Fenomenolojik Sorun Olarak Avrupa'nın Dönüşümü*

"Bilginin pragmacı teorisinin, bir bilgi antropolojisi olma yolunda ilerleyen davranışçılığının özelliği -doğru anlaşılırsa -şudur: Böyle bir davranışçılık, bu dünyayla nesnel olmayan ilişki sorununu, bu sorunun çözülmesine katılan ama buna ilişkin olarak hiçbir biçimde bir görüş birliğine varmamış olduğu bilimlerle (biyoloji, tarih) olan diyaloguna taşır. Fakat aynı zamanda, felsefenin ödevini salt 'dayanışmasal arabulma işleviyle sınırlar."¹⁹⁷

Bilgi, öznenin hayata yönelik kazanımlarıdır. Bir konu ile ilgili eyleme geçilmeden önce ilk olarak o konunun bilgisine yani alt yapısına sahip olmak gerekmektedir. Bilgi eyleme dönüşebildiği anda özne ile nesne buluşması gerçekleşmeye başlar. İşte pragmatizmin en büyük katkısı bu noktada olan katkıdır. Ancak burada her eyleme dönüşen bilginin insanlığa pozitif yönde etkisinin olacağını söylemek yanlış olur. Bazı bilgiler bir birikime yol açar ve onun her seferinde eylemsel bir karşılığını bulmak doğru olmaz. Belki fenomenolojinin pragmatizmden farklı yollar izlemesine sebep olan çizgi burada ortaya çıkmaktadır. Fenomenoloji, her türlü kazanımın gerektiğinde ortaya çıkartılabildiği genel bir geçerliliğe sahiptir. Bireyi devre dışı bırakan, çeşitliliği zenginlik sayan bir anlayışın er ya da geç bir krize sürüklenmesi işten bile değildir.

3.5.Geçerlik ve Çeşitlilik

Avrupa hergeçengün modernizm adı altında ciddi bir kavram karmaşası yaşamaktaydı. Avrupa'nın gelecek için önemseydiği bilimsel ilerleyiş de kabuk değiştirmeye başlamıştı. Çünkü bilim öncelikle her yerde geçerli olduğuna inandığı nesnel geçerliliği ön planda tutuyordu. Bu da genel kabul görmeye başlamıştı. Ancak bu noktada bu kabulün hedeflenen doyuruculuğu sağlamadığı anlaşıldı. Çünkü toplumların ve o toplum içerisindeki fertlerin bu nesnel gerçeklikleri hayatlarına bir şekliyle

¹⁹⁷ Guy Van KECKHOVEN, (2007):64, *Avrupa'nın Krizi: Fenomenolojik Sorun Olarak Avrupa'nın Dönüşümü*

yansıtması gerekiyordu ve bu da ister istemez bilimin bireylerin günlük yaşantısına indirgenmesi gerçeğini ön plana çıkardı.

"Böylece, Nietzsche'nin zamanında bilimlerin ideali olan 'nesnellik' in yerini 'özneler-arası geçerlik' almıştır ki bu da 'Bilim'in şimdiki idealini oluşturur. Varsayılan özneler-arası geçerli hipotez ve teorilerin- veya model ya da yaklaşımların- bireysel olaylara uygulanması ki bunlar onların geçerliklerini kanıtlar ya da destekler, bilimin yöntemi' haline gelmiştir."¹⁹⁸

Yalnız her ortak bulgu bile Avrupa ülkelerinin her birisi için aynı şekilde bir yaşamsal çizgiye oturmuyor ister istemez de yankılanmalar ve dalgalanmalar artıyordu. "Ne Hristiyanlık ve İslamiyet gibi büyük semavi dinler, ne herhangi bir ahlak öğretisi, ne liberalizm ve sosyalizm gibi büyük ideolojiler ve en nihayet ne de bilimselcilik, evrenselliğe ulaşabilmişlerdir. Tam tersine, onlar süreç içerisinde birbirleriyle çatışan ve hatta savaşan, ancak belli cepheleri temsil eden şeyler olmuşlardır."¹⁹⁹ Birlikteliği sağlar denilen her yeni bulgu birleştiriciliğin değil ayrımlaşmanın ve güce dönüşmenin sonuçlarını kovalıyordu. Daha çok bilgiyi kullananın daha çok liderliği kovalayacağı bir dünya ve Avrupa tablosu ortaya çıkmaktaydı. Dolayısıyla her ülkenin çizdiği öncü Avrupa resminde ortak renkler kaybolmaya ve çeşitlilik ve farklılık adına baskın renklerin hakim olduğu bir Avrupa resmi oluşmaktaydı.

" Benim görebildiğim kadarıyla, Avrupa, şu anda bile, bir istenç sahibi gibi değil, çoğunlukla söylendiği gibi, çeşitlilik içinde birlik" için bulanık bir dileğin sahibi gibi görünüyor.

Tam da bu nokta da, 'çeşitlilik' veya 'kültürlerin çokluğu', bir olgu olmasına karşın, hiç incelenmeden bir düşünceymiş gibi-Avrupa içinde de -destekleniyor; farklılık bir 'değer' olarak görülüyor. Ama 'birlik'de, ne demek olduğu açıkça anlaşılmamakla

¹⁹⁸ İonna KUÇURADİ, (2007):30, *Avrupa'nın Krizi: Fenomenolojik Sorun Olarak Avrupa'nın Dönüşümü*

¹⁹⁹ Doğan ÖZLEM, *Felsefe ve Doğa Bilimleri*, Doğu Batı Yayınları, 2008, s.225

birlikte, savunuluyor. Birçoklarına göre, bu 'birlik' bir 'kültürel birlik' olmalı:
"Avrupa'nın Kültürü "nın (la culture europeenne) aynı şeyi belirtmediği
dikkatlerden kaçıyor"²⁰⁰

Kendi davranışlarına kılıflar aramak yerine; her zaman geçerli bir yapıya sahip olabilmek Avrupa'nın temel önceliği olmalıdır. Çeşitlilik ise her konuda farklı olma, ayrı davranışlar sergileme ve başka düşüncelere toleranslı olmama anlamında ön plana çıkmamalıdır. Çeşitlilik, içeriksel zenginliği barındırmalı ama ayrışmayı getirmemelidir. Bu geçerli ve içsel zenginliği taşıma kapasitesi kendini en çok içerisinde bulunan kültürel yapının gelişmesi ve zenginleşmesi şeklinde gösterir. Kültür, öznel bir zenginlik ve öznel bir yol almadır.

3.6.Kültürel Gelişme, Toplumsal Yozlaşma ve Kriz Algısı

İnsanlar sanayi çarkının içinde yol aldıkça bazı değerlerin aslında ne kadar uzağında kaldıklarını fark etmeye başladılar. Çünkü maddi kazanımların ve somut yaklaşımların ruhsal doyuruculuğu sağlamadığını ve daha acımasız bir dünyanın yaratılmakta olduğunu fark etmeye başladılar. İhtiyaç duyulan şey bu boşluğu daha çok benliğin katılacağı birtakım faaliyetlerle doldurabilmektir. Kültürel gelişim düşüncesi ve bunun hayata adapte edilmesi, ihmaller dünyasına bir nebze olsun soluk aldirtacaktı.

Avrupa insanı ferdi özelliklerinin gün geçtikçe paslandığını hissediyordu. Bu pasın bir şekliyle ortadan kaldırılması gerekiyordu. Ancak bu paslanmayı ortadan kaldırabilmek için farklı birtakım vasıtalar gerektiriyordu. Bu vasıtalar makineleşmiş ve nesneye odaklanmış bir Avrupa anlayışıyla mümkün olmayacaktı. İşte Avrupa insanına kendini hatırlatan ve kendi derinliklerinde gizli hazinelerle buluşturtmaya çalışan bir

²⁰⁰ İonna KUÇURADİ, "Cultures and World Culture", *Philosophie et Culture-Actes du XVIIe Congres Mondial de IV*, Montreal, 1988, s. 457-460.

süreç, kültürün anlamının ve hayata olan bağlarının daha iyi anlaşılmasına vesile oldu. Ruhsal ve zihinsel doygunluk, fiziksel çözülme ve gelişmelere de vesile oldu.

Batılıların ' kültürel gelişme 'den anladıkları, önce kitlelerin 'kültüre erişim ve katılım' olanaklarının genişletilmesidir- yani bireylerin kendi potansiyellerini' insan olarak-geliştirme olanağı sağlayan etkinliklere, örneğin sanatsal, felsefi etkinliklere. Böylece, 'kültüre erişim ve katılım' isteği Batılı gelişmiş ülke insanların duyduğu bir gereksinimden doğmuştur. Bu, sanayileşmenin getirmiş olduğu çıkmazdan bir çıkış olarak görüldü ve görülüyor."²⁰¹

O halde bu dönüşüm ve tekrar benliğine ulaşma gayreti bir anda mı Avrupa insanında belirmeye başladı? Hayır! bu derin kriz, adım adım Avrupa'nın ruhunu ele geçirdi. Başta insanlar gelişen ve değişen dünya ve Avrupa kavramlarının hoşluk veren olgusuyla yaşamlarını geliştirdiklerini zannettiler. Ancak gerçek hiç de düşünüldüğü gibi keyif verici gözüküyordu. Kazanılacak gelecek peşinde koşarken kaybedilen geçmişin yaraları ruhsal bir çöküntü yaratmaya başladı. Kriz kapıya dayanmaya başladı. Tabi bu krizin sebebini farklı nedenlerde görenler bu krizin izahında ve uygulayacakları tedavi metotlarında farklılıklar sergilediler. İşte Avrupa'yı tahlil eden iki önemli filozofun kriz tanımlamalarında bu doğrultuda gelişti.

"Burada iki felsefeci arasında bir paralellik kurma fikri kendini dayatmaktadır. Edmund Husserl ile Michel Henry arasında ki ikisi de, elli yıl arayla, bu kriz sorununu ele almışlardır; biri, bunu "Avrupa insanlığında hayatın radikal krizi" olarak (E.Husserl), diğeri "Batı'nın barbarlığı" olarak (M.Henry) niteleyerek. İki felsefeci de, her biri kendi tarzında, krizi tema yapmakla kalmayıp, onun nedeninin belirlenmesinde uyuşmaktadır: öznelğin, bilimlerin ve felsefenin alanında,

²⁰¹ İonna KUÇURADİ, (2007):31, *Avrupa'nın Krizi: Fenomenolojik Sorun Olarak Avrupa'nın Dönüşümü*

Galileo'dan çıkmış natüralist ve objektivist bir düşüncenin gelişmesi tarafından devre dışı bırakılması."²⁰²

Ortada bir sorun olduğu apaçık ortadadır, ancak bu sorunun yarattığı tahribat ve tahribattan kurtulma söylemi farklıdır. Husserl, her ne kadar Avrupa toplumu derin bir kriz içerisinde olsa da krizin Avrupa'nın kültürel temeline inilerek ve gerçek değerler yeniden ön plana getirilerek çözülebileceğini düşünmektedir. Ancak Henry yeni Avrupa'nın yarattığı vahşet ve yıkımın getirdikleri üzerine karamsardır. "Hayatın kendisi vurulmuştur"²⁰³ Henry'ye göre ve "... gerçekte, söz konusu olan kültürün bir krizi değil, onun yıkımıdır." ²⁰⁴ diyerek bu yıkımı dile getirir. Henry bir teşhis yapmakta tereddüt duymamakta ancak tedavi üzerinde de durmamaktadır.

Öznelliğinin gücünü gitgide unutan ve en başta kendine yabancılaşan böyle bir atmosferde nefes almak hergeçengün zorlaşmaktadır. Çünkü medeniyetin aracı olduğunu söyleyen her vasıta aslında özneyi nesneleştirmekte ve bir o kadarda esirleştirmektedir. Esaretin sınırları modernleşme kalıbıyla çizilmektedir. Henry modern dünyada televizyonun da bu esirleştirme araçlarından biri olduğunu çok net vurgulamaktadır.

"...Kendinden kaçış, 'yalnızca ideoloji düzleminde gerçekleşmez, ama tam da pratiğin düzleminde gerçekleşir'. Barbarlık pratikleri arasında Michel Henry'e göre, bu kendinden kaçışı en iyi açığa vuran, televizyondur. Televizyon, tekniğin hakikatidir", diyor Michel Henry, "barbarlığın en önde gelen pratiğidir". Televizyon, "dışsallığa bir yansıtma biçiminde kaçış" tır. Yazar, 'yaşamın toplu duruşu' olan estetik imgeye, 'kendinin uzağa konuluşu' olan televizyon imgesini karşıt görmektedir. Medyalar, dokundukları her şeyi bozar", der Michel Henry. "Medyatik

²⁰² Ahmet SOYSAL, (2007):75, *Avrupa'nın Krizi: Fenomenolojik Sorun Olarak Avrupa'nın Dönüşümü*

²⁰³ Michel HENRY, *Barbarlık*, (Çev. Işık ERGÜDEN), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1996, s.6

²⁰⁴ HENRY, (1996): .7.

varoluş" dediğinde, "yaşam artık hiçbir şey yapmaz." Kültürün yok oluşunun bu son aşamasında, varoluş 'medyalar yoluyla bir varoluş' olmuştur.²⁰⁵

Kültür, bu manada bir ara duruş noktasıdır. Gelişimiyle ya da birikimi ile bireyden, içinde bulunduğu topluma kadar pozitif bir ivme yaratabileceği gibi; erozyona uğraması halinde kapanmayan yaralara sebep olabilecek kimi zamanda yıkımlara kadar varan neticeleriyle toplumları derinden sarsan önemli bir etmendir. Yani özneye öznelliğini hatırlatan bir araçtır. İşte belki de krize tanım getirmeye çalışan değerli görüşlerinde başvuru kaynağıdır ve olmaya da devam edecektir.

O halde kültürel gelişim ve birikim, tekdüze ve durağan bir yapıdır. İşte bu yapılabilecek belki de en son yorumdur. Bu noktada kültürel bir dönüşüm ile bir başkalaşıma geçiş olan değişim arasında bazı önemli farklılıklar bulunmaktadır.

3.7.Dönüşüm ve Değişim

Dünya, zamanın akışı ve teknolojinin ilerleyişi ile günden güne farklılaşmaktadır. Bu dünyevi değişimin en çarpıcı örneklerini de hakim toplumlardan olan Avrupa kıtasında görmek doğal bir hale gelmiştir. Tabi Avrupa'nın bu hızlı değişiminden bahsederken bunun bir dönüşüm olduğunu söyleyebilmek mümkün görünmemektedir. Çünkü dönüşümler kalıcı etkisini devam ettirir. Aslında Avrupa'nın yaşadığı bu krizden çıkışının anahtarı da geçireceği büyük çaplı bir dönüşümle mümkün olabilecektir. Zaten ihtiyaç duyulanda uzaklaştırıcı değişimler değil yakınlaştırıcı köklü dönüşümlerdir. Tabi ki bu dönüşümler özde yatan doğruları bir bütünlük içerisinde aktarabilmekle mümkün olabilecektir. Aslında Avrupa kimliğine dönüş böyle bir etkiyi sağlamaya hazırdı ama bunun çok iyi görülebilmesi gerekiyordu.

" Bizim için Avrupa'nın dönüşümü' nün söz konusu olmadığı, fakat İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ve 'komünizm' in çöküşüne kadar, kuşkusuz bir sahte değişimin

²⁰⁵Ahmet SOYSAL, (2007):83, *Avrupa'nın Krizi: Fenomenolojik Sorun Olarak Avrupa'nın Dönüşümü*

olduğu anlaşılmış olacaktır. Bugün Avrupa'da kendimizi yüzyıl başında hakim olan duruma tuhaf bir biçimde yakın bir halde bulduğumuzu söylemenin artık bir değeri kalmamıştır. Sovyet İmparatorluğu, açıkça, toplumu 'uygarlaştıracak' anlamda bir Tarih yapmamıştır; çağdaş totaliter biçiminde Rusya'nın imparatorluk düşüncesini almıştır, bunun dışında, daha çok toplumu 'barbarlaştırmıştır'.²⁰⁶

Aslına bakılırsa bu kültür kavramı bir kimlik sorgulamasına dönüşecek ve dünyaya açık ve kabul edilebilir doğrularla çizilmiş bir evrensel benzerliğime yoksa sadece kendi değerlerinin çizgisinden bir dünya algılayışı yaratıp; kendi kalıpları içerisine hapsolmuş dar bir benliğime prim verilecektir.

3.8.Aynılık ve Kendilik

Avrupa, kimliğini bulma konusunda derin ayrımlar yaşıyordu. Çünkü değişim ister istemez hayatın tüm alanlarını kapsayan bir hızda devam ediyordu. Bu noktada inandığı değerlerin yok olup gitmesini önleyebilmek için aynı kalabilmek ya da aynen devam etmesini istediklerimizi canlı bırakabilmek gerekiyordu. İşte aynılık belki de bu yönde sihirli bir kelimeydi ve kalıcı bir kimlik ortaya konulabilmesinde önemli bir yer teşkil ediyordu. Ancak bu aynı kalma isteği kendilikle karıştırılmamalıydı. Çünkü kendilik kendisinden başka hiçbir oluşuma açık kapı bırakmamaktı. Sadece kendi doğrularına yönelen başka toplumların var olma nedenlerine ilgi duymayan ve bir o kadarda kapalı bir toplum döngüsünü sürdürmek demektir. İşte bu noktada sadece kendi varlığına odaklı yaşamak, değerler çizgisinin yaratılmasına büyük bir engel teşkil edecekti. Kimliğine ulaşma ve kimliğini paylaşma süreci bu noktada geçmişle gelecek serüveninde uzanan ve bir o kadarda hayal edilenleri canlandıran aynı zamanda bu süreci anlamaya çalışanları büyüleyen bir hikayeye sahip olabilmeliydi. Bu hikayede bir

²⁰⁶ Marc RİCHIR (2007):112, *Avrupa'nın Krizi: Fenomenolojik Sorun Olarak Avrupa'nın Dönüşümü*

sürü kahramanlar yer alsa da öykünün çok etkileyici bir paylaşımı olmalıydı. Kendi serüvenini başkalarına da en güzel şekilde anlatabilmeliydi.

" Bir bireyin ya da topluluğun kimliğini söylemek şu soruya yanıt vermektir: Filan eylemi kim yapmıştır? Onu yerine getiren, yaratan kimdir? Bu soruya önce birisinin adı söylenerek, yani bir özel ad belirterek yanıt verilir. Fakat özel adın sürekliliğinin dayanağı nedir? Eylemin, adıyla belirtilen öznesini doğumdan ölüme dek süren bir yaşam boyunca aynı saymamızı haklı kılan kimdir? Yanıt yalnızca öyküsel olabilir. ' Kim?' sorusunu yanıtlamak, Hannah Arend'in de özellikle vurguladığı gibi bir yaşam öyküsünü anlatmaktır. Anlatılan öykü, eylemin kimini söyler. O halde kimin kimliğinin kendisi de yalnızca öyküsel bir kimliktir."²⁰⁷

Burada ortaya çıkan durum aslında düşünce boyutunda aynı doğrultuda bakabilmek ve benzerlikler temelinde ortak hareket edebilmektir. Bu dünyada sadece ben ve benim toplumum yoktur. Biz aslında benlerin aynı eylemlerinin ifadesidir. Avrupa kültürü bu kültürün ortaklarıyla birlikte oluşturulmuş bir kültür olarak var olmalıdır. İşte bu noktada toplumlar üstü ve sürekli kalabilen bir özne, nesnelere kurban edilmemelidir. Çünkü bu Avrupa macerasının ve geçmişinin herkesin inandığı ortak bir öyküsü olmalıdır ki bu öyküye her anlatıcı farklı biçimler eklemesin. İşte bu ortak yapının ve öykünün kahramanları sorgulayıcı bir yapı içerisinde ortaya çıkar. Bizler özneye yeni bir biçim ve değişkenlik katmaya uğramamalıyız. Olmayan kahramanlarla avunmaya değil gerçek kahramanlara ihtiyacımız vardır. Sadelik ve öz Avrupa toplumunun özlediği yapıyı er ya da geç ortaya çıkarır. İstenen kimliğin ne olduğu da net olarak ortaya çıkartılmalıdır.

3.9.Sorgulayıcı ve Metaforik Kimlik

Avrupa kimliği, temel değerlerin ışığında aydınlanan ve kökenini sorgulamaktan dahi uzak tek yanlı bir kimliğe nasıl bürünmeye başlamıştı. Cevap

²⁰⁷ Paul RICOEUR, *Temps et recit III, Le temps raconte*, 1985, s.355 ve s.358

aslında çok net ortadaydı ancak Avrupa bu gerçekliği bir türlü anlamak istemiyordu. Nesnelliğin bu derece ön plana çıkmaya başladığı bir dünyada düşünce ve ruh zenginliğimizi yaratan kimliğimiz bile somut olaylarla ifade edilmeye çalışılmaktaydı. Sürekli somutlaştırma gayreti değişken bir çabayı da gerektiriyordu. Sürekli değişen bir dünyada gerçek kimlik arayışı zora girer, kimliği daha değişmeyen bir tabanda görmek ve bu doğrultuda çabaları bir öze iniş olarak görmek gerekmektedir. Kimlik oluşumu bilince yerleşen ve bizi biz yapan doğrularımızı anlama gayretidir.

" Tarihin bu tarzda aydınlatılması, yani, çökelmiş hallerinde sürüp giden ama daima uyandırılıp canlı eleştiriye konu yapılabilen ve böylece gelecek kuşakları birbirine bağlayan amaçların ilk temelleşmesine geri sorularak aydınlatılması ve de sürüp giden amaçların nasıl daima yeniden yeni yönelişler getirdiklerinin, bunları açıklamak, daha iyi kılmak, az ya da çok kökten bir biçimde oluşturmak için yaptıklarının geriye bakılarak sorgulanması - diyorum ki -, bu filozofun sahici kendi düşünmesinden başka bir şey değildir; bu düşünme filozofun aslında kendisine amaç olarak istediği, ona istemekten ötürü ve tinsel atalarının istenci olarak istenç olan şey üzerinedir. Bu demektir ki, kendinden gelen bir açıklıkla kendi özel ve tarihsel olmayan çalışmasının tabanı olan çökelmiş kavramsallığın gizli tarihsel anlamına göre yeniden canlandırılması gerekir."²⁰⁸

Avrupa toplumunun kendini olduğundan daha ötede gösteren yeni kimlikler oluşturmaya ihtiyacı yoktur. Avrupa, var olan kimliğini yeni bir sorgulama ile göz önüne getirmelidir. Değişkenlerin sürekli çerçeveyi doldurmaya çalıştığı bir ortamda bu sağlam ve köklü duruş aslında kimliğin açık bir tarifini de vermektedir.

Husserl'in kendi cümleleriyle bitirmek istiyorum:

Avrupa varoluşunun içinde bulunduğu krizin yalnızca iki çıkış yolu vardır: düşmanlığı ve barbar Avrupa'nın yaşamın akılcı anlamına yabancılaşarak batışı, tin düşmanlığı ve barbarlıkla son buluşu, ya da aklın doğalcılığı kesin bir şekilde

²⁰⁸ Edmund HUSSERL, *La Crise Des Sciences Europeennes Et La Phenomenologie Transcendentale*, 1976, s.83

kahramanca yenmesi yoluyla felsefenin ve Avrupa'nın yeniden doğuşu. Avrupa'yı tehdit eden en büyük tehlike yorgunluktur. Bu tehlikeler tehlikesine karşı "iyi Avrupalılar" olarak sonsuz bir savaştan da çekinmeyen bir yüreklilikle savaşırsak, o zaman inançsızlığın yok edici yangınından, Batı'nın insanlık görevi karşısında duyulan duraksama ve kuşkunun için yanan ateşinden, büyük yorgunluğun küllerinden yeni bir yaşam içselliğinin ve tinselleşmenin Phoenix'i yükselecek ve büyük, uzak bir insan geleceğinin yapıtaşı olacak: çünkü yalnızca tin ölümsüzdür.²⁰⁹

²⁰⁹ Edmund HUSSERL, *Avrupa İnsanlığının Krizi ve Felsefe*, (Çev. Ayça SABUNCUOĞLU/ Önay SÖZER), Afa Felsefe Yazıları Ansiklopedisi, 1994, s.94-95

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma ile aslında felsefenin ve dönemsel Avrupa'nın; Husserl'in yaşadığı yıllarda, içinde bulundukları krizin gerçek nedenleri ve modern bilimlerin yanlış uygulamalarının yarattığı tahribatın çıkış yolunun ne olduğu sorgulanmaktadır.

Bu sorgulama bizi felsefenin öznesi ile öznel Avrupa medeniyetinin kesişim noktalarında düşündürmeye itmekte özne nesne buluşmalarına tanıklık ettirmekte ve bu bağlamda bizi fenomenoloji yöntemiyle aydınlanmaya itmektedir. Bugüne kadar çözüm yöntemi olarak gördüğümüz modern bilimlerin tek başına bir çözüm getirmediği de vurgulanmaya çalışılmıştır. Ayrıca felsefenin de uzaklaştığı bazı gerçekliklere bilim olma çabasıyla yaklaşılmaya çalışılmaktadır. Felsefenin ve Avrupa medeniyetinin bilinçle olan bağı kurmadan bu yalnızlaşmadan çıkılamayacağını da görmek gerekmektedir.

Zaman, tüm toplumların ve onun uygulayıcıları olan insanların yaşantısının değişken unsurlarından birisi olarak ilerlemeye devam edecektir.

Bu değişkenlikler arasında bireysel ve toplumsal kayboluşa uğramak istemiyorsak özümüzü çok iyi bir şekilde irdelemeli ve bu irdelemeyi kolaylaştırıcı yöntemleri de hayata uyarlayabilmeliyiz. İşte bu noktada felsefeyi yaşam eksenimizden hiçbir zaman çıkartmamalıyız.

İşte bu eksenle irdelediğimiz de Husserl fenomenolojiyi anılan sorunları gidermede ve felsefeyi bir bilim haline getirmede çok temel bir eksene taşımış, hangi anlayışla yol alacağımızı bizlere sistematik bir şekilde ve döneminin Avrupa toplumunun yaşadığı sorunlara bir çözüm yolu olarak sunmuştur.

Fenomenoloji bir öz arayışı ve kökene inıştır. Öncelikle onu etkin şekilde kullanmak için fenomenolojiyi iyi kavramak gerekmektedir.

Kökenleri Yunan medeniyetine dayanan Avrupa toplumu bu gün içinde bulunduğu ikilemleri, yalnızlaşmayı doğa bilimlerinin hâkimiyetini, ulus çıkarlarının ağırlaştırdığı baskıyı, menfaat çatışmalarını ancak fenomenolojik bir indirgeme ve kökenlerini ortaya çıkartarak ve evrensel değerlerin yaratıldığı bir coğrafyayı sürdürülebilir hale getirmekle çözebilecektir. Husserl'in temenni ve gayretleri de bu doğrultuda ilerlemiştir.

Sonuç olarak söylemek gerekirse dönemsel büyük bir gayreti yansıtan fenomenoloji çalışmalarını iyi anlamaya çalışırsak Avrupa'nın kendi krizi için bulmaya çalıştığı yöntemleri de daha iyi anlamış oluruz. Felsefe ve modern bilimleri rakip haline getirmeden Avrupa'nın köklerinde buluşturabilmeli ve özlenen krizsiz bir yaşama kucak açabilmeliyiz.

KAYNAKÇA

- 1) BAYMUR, Feriha, *Genel Psikoloji*, İnkılap ve Aka Basımevi, İstanbul 1978
- 2) DELACAMPAGNE, Christian, *20. Yüzyıl Felsefe Tarihi*, (Çev. Devrim ÇETİNKASAP), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010
- 3) EAGLETON, Terry, *Edebiyat Kuramı*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999
- 4) ERGİYDİREN, Sevinç, *Eleştiride Fenomenolojik Yaklaşımlar*, Hece Yayınları, 2007
- 5) GÜRSOY, Kenan, *Maurice Merleau-Ponty'de Algı Problemine Giriş*, Lotus Yayınları, 2007
- 6) HEGEL, G.W. F., *Tarihte Akıl*, (Çev. Önay SÖZER), Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2003
- 7) HENRY, Michel, *Barbarlık*, (Çev. Işık ERGÜDEN), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1996
- 8) HIRSCH, Jeanne, "Cultural Development'? A Tentative Answer", *Philosophy and Cultural Development*, Ankara, 1993
- 9) HUSSERL, Edmund, *Ideen I*, Halle a.d.s. Verlag von Max Niemeyer, 1913
- 10) HUSSERL, Edmund, *La Crise Des Sciences Europeennes et La Phenomenologie Transcendentale*, Paris: Gallimard, 1976
- 11) HUSSERL, Edmund, *Die Krisis Der Europäischen Wissenschaften Und Die Transzendente Phanomenologie*, (Yay. Haz.) W. Biemel, Husserliana VI, Den Haag, 1976
- 12) HUSSERL, Edmund, *Cartesian Meditations*, (Çev. D. Cairns), The Hague: Nijhoff, 1988
- 13) HUSSERL, Edmund, *Avrupa İnsanlığının Krizi ve Felsefe*, (Çev. Ayça SABUNCUOĞLU/ Önay SÖZER), Afa Felsefe Yazıları Ansiklopedisi, 1994
- 14) HUSSERL, Edmund, *Kesin Bir Bilim Olarak Felsefe*, (Çev. Tomris Mengüşoğlu), Yapı Kredi Yayınları, 1995
- 15) HUSSERL, Edmund, *Avrupa Bilimlerinin Krizi ve Transandantal Fenomenoloji*, (Çev. Işık Ergüden), Ayrıntı Yayınları, 1996
- 16) HUSSERL, Edmund, *Erfahrung und Urteil*, Meiner Verlag, 1999
- 17) HUSSERL, Edmund, *Analyses Concerning Passive and Active Synthesis*, (Çev. Anthony J. STEINBOCK), Springer Science & Business Media, 2001
- 18) HUSSERL, Edmund, *Fenomenoloji Üzerine Beş Ders*, (Çev. Harun Tepe), Bilim ve Sanat Yayınları, 2003
- 19) HUSSERL, Edmund, *Ideen II*
- 20) HUSSERL, Edmund, *Krisis, Beilage III*, s. 365
- 21) Edmund HUSSERL, *Form. u. trans. log.*, s. 213
- 22) JAMES, William, "What Pragmatism Means", *The Moral of William James*, New York, 1969
- 23) KUÇURADİ, İonna, "Cultures and World Culture", *Philosophie et Culture-Actes du XVIIe Congres Mondial de IV*
- 24) NİETSCHE, Friedrich, *The Genealogy of Morals*, (Çev. H.B. Samuel), The Philosophy of Nietzsche, New York
- 25) ÖZLEM, Doğan, *Felsefe ve Doğa Bilimleri*, Doğu Batı Yayınları, 2008

- 26) ÖZLEM, Doğan, *Bilim Felsefesi*, Notos Kitap Yayınevi, İstanbul, 2010
- 27) PATOCKA, Jan, *Plato and Europe*, Stanford University Press, 2002
- 28) RİCOEUR, Paul, *Temps et Recit III, Le Temps Raconte*, Paris: Seuil, 1985
- 29) RITTER, Joachim *Avrupa'nın Sorunu Olarak Avrupalılaşıma*, (Çev. Ayça SABUNCUOĞLU), Afa Felsefe Yazıları Ansiklopedisi, İstanbul, 1994
- 30) SÖZER, Önay, *Edmund Husserl'in Fenomenolojisi ve Nesnelerin Varlığı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:2240, İstanbul 1976
- 31) SÖZER, Önay, *Felsefenin Abc'si*, İstanbul, 1998
- 32) UYGUR, Nermi, *Edmund Husserl'de Başkasının Ben'i Sorunu*, Yapı Kredi Yayınları, 1998
- 33) WEBER, Max, *Ekonomi ve Toplum, c. II*, Yarın Yayıncılık, 2012
- 34) *Avrupa'nın Krizi: Fenomenolojik Sorun Olarak Avrupa'nın Dönüşümü*, (Der. Önay SÖZER/ Ali Vahit TURHAN), Dost Kitabevi Yayınları, 2007
- 35) *(Elyazması D3, s. 37. Husserl arşivi, Louvain)*

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı ve Soyadı :Sertuğ ESEN

Doğum Yeri ve Yılı :Sinop 1974

Medeni Hali :Evli

Eğitim Durumu :

Lisans Öğrenimi :Kara Harp Okulu Sistem Mühendisliği

Yüksek Lisans Öğrenimi :

Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi :

1 .İngilizce

İş Deneyimi :

1.Kara Kuvvetleri Komutanlığında 20 Yıllık Yöneticilik